CRONICA MARII UNIRI

1918 1978

„UNIREA A FOST ÎNCUNUNAREA VICTORIOASĂ A LUPTEI SECULARE DUSE DE CELE MAI ÎNAINTATE FORȚE ALE POPORULUI ROMÂN DIN MOLDOVA, MUNTENIA ȘI TRANSILVANIA, DE CĂRTURARII ȘI MARII GÎNDITORI AI NEAMULUI, A ACTIVITĂȚII DESFĂȘURATE DE ELEMENTELE REVOLUȚIONARE, DE MILITANȚII SOCIALIȘTI, A ASPIRAȚIILOR ȘI VOINȚEI ÎNTREGULUI POPOR ROMÂN".

NICOLAE CEAUȘESCU

magazin istoric

ANUL XII Nr. 12 (141) DECEMBRIE 1978

ALBA-IULIA

Organ al proclamării unității naționale.

Gine e-ți venit.

Adunarea Națională.

ADEVĚRUL

ORGANUL PARTIDULUI SOCIALDEMOCRAT DIN ARDEAL

Către poporul muncitor român!

Tovarăși!

Apel către tovarăși!

Izbânda

Transilvania s'a unit cu România

SOCIALISMUL

ROMÂNUL

ARAD, Marți 20 Noembrie (3 Dec. n.) 1918. Nr. 28

Proclamarea unității naționale.

20 BANI NUMARUL

DACIA

1 NOEMBRIE 1599

18 NOEMBRIE 1918

Temesvárer Zeitung

Neue Temesvárer

Unirea

ZIAR NATIONAL COTIDIAN

Vestiți la Alba-Iulia!

Frați Români!

Egyes szám ára 25 bani

BUKARESTI HIRLAP

SOCIALISMUL

90 BANI NUMĂRUL

DACIA

SOLII ARDEALULUI

SĂRBĂTORIREA UNIREI TRANSILVANIEI CU TARA MUMA

negyedik évfolyam. 96-ik szám.

ARADI KÖZLÖNY

NICOLAE CEAUȘESCU:

UNIREA — rezultat al luptei necurmate a maselor largi populare, a întregului nostru popor

Unirea de la 1918 a răspuns cerințelor și legilor obiective ale dezvoltării sociale, bazîndu-se pe realități fundamentale cum sînt originea și limba comună, identitatea de interese și aspirații ale întregului popor dornic să trăiască într-o singură țară. Românii au trăit secole de-a rîndul în formațiuni statale diferite, dar, în pofida acestei fărîmițări, în conștiința lor a rămas mereu vie ideea unității, a apartenenței la același unic popor.

Deși a durat puțin, unirea Țării Românești, Moldovei și Transilvaniei într-un singur stat, sub domnia glorioasă a lui Mihai Viteazul, a devenit pentru generațiile ce s-au succedat un simbol și un îndemn la luptă necurmată pentru unitate și independență națională.

Ideea unității naționale a fost înscrisă pe frontispiciul tuturor mișcărilor sociale ale românilor în perioada istoriei moderne. Unitatea națională s-a afirmat ca un țel major al revoluției de la 1848 din toate cele trei principate românești. **„Noi, românii** — spunea în 1849 Nicolae Bălcescu — **nu vom putea fi puternici pînă cînd nu ne vom uni cu toții într-unul și același corp politic. Să ne concentrăm toată puterea, toate voințele într-un singur popor, într-o singură voință“.** Un moment hotărîtor pe drumul înfăptuirii statului național unitar român l-a constituit unirea Moldovei cu Țara Românească, la 24 ianuarie 1859, cînd au fost puse bazele statului român modern — România. Prin lupte și jertfe grele, poporul nostru a cucerit, în războiul din 1877, independența de stat a României.

Împrejurările istorice au făcut ca pe teritoriul locuit de români să se așeze, de-a lungul timpului, și populații de alte naționalități; la rîndul său, și populație românească s-a așezat pe teritoriul unor țări vecine.

O situație specială s-a creat în Transilvania, unde românii — care au constituit întotdeauna marea majoritate a populației — au trăit o lungă perioadă de timp sub dominație străină. Istoria arată că niciodată populația română din Transilvania nu s-a împăcat cu această realitate, ridicîndu-se mereu la luptă pentru dreptul său sacru la o viață liberă și independentă. De-a lungul timpului s-a dezvoltat o bogată tradiție de conviețuire frățească și de luptă comună pentru libertate socială și națională a românilor, maghiarilor, germanilor și altor naționalități. Clasele dominante, fără deosebire de naționalitate, au căutat întotdeauna să-i învrăjbească pe oamenii muncii de diferite naționalități pentru a-i putea exploata și asupri mai ușor.

Imperiul habsburgic, care stăpînea Transilvania, ca și alte teritorii străine, a promovat consecvent cunoscuta politică „divide et impera", în speranța de a putea înăbuși aspirațiile popoarelor asuprite. Așa cum arăta însă Engels, în ianuarie 1848, imperiul habsburgic era **„un complex pestriț, rezultat din moșteniri și furtișaguri"**, **„un talmeș-balmeș organizat în care se învălmășesc zece limbi și zece națiuni"**. La rîndul său, Karl Marx arăta că imperiul habsburgic **„este un bolnav incurabil"**, care **„se găsește în fața unei revoluții ce îl privește cu ochi îndrăzneți, drept în față"**.

Populația română din Transilvania, împreună cu masele aparținînd celorlalte naționalități, s-a ridicat în nenumărate rînduri împotriva dominației străine, pentru înlăturarea nedreptăților naționale și sociale. Istoria consemnează momente cu adevărat memorabile, cum au fost răscoala condusă de Gheorghe Doja, la care au participat țărani români, maghiari, germani și de alte naționalități, răscoala de la Bobîlna, răscoalele secuilor, la care au participat și țărani români, marea răscoală țărănească din secolul al XVIII-lea în fruntea căreia s-au aflat Horea, Cloșca și Crișan și nenumărate alte mișcări sociale și naționale. Masele populare românești și de naționalitate maghiară și germană din Transilvania au luptat, de asemenea, nu o dată, împreună, sub conducerea unor mari domnitori români ca Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Petru Rareș, Mihai Viteazul și alții.

O uriașă amploare a cunoscut lupta de eliberare socială și națională din Transilvania, ca de altfel din toate țările române, în timpul revoluției burghezo-democratice de la 1848. Din păcate, datorită faptului că unii revoluționari, atît români, cît și maghiari, n-au înțeles necesitatea imperioasă a unirii într-un singur front comun în lupta împotriva imperiului habsburgic, revoluția a fost pînă la urmă înăbușită de oastea împăratului de la Viena, sprijinită de trupele imperiului țarist.

Urmărind învrăjbirea românilor și maghiarilor, atîțarea unora împotriva celorlalți, curtea imperială habsburgică a recurs la numeroase manevre diversioniste. În acest sens, ea a inițiat pactul dualist care a dus la crearea imperiului austro-ungar, asociind clasele exploatatoare din Ungaria la dominația uriașei populații străine, ținută în robie în granițele acestei închisori a popoarelor. Prin crearea imperiului austro-ungar, Transilvania, care timp de peste 300 de ani s-a menținut ca principat autonom, a fost înglobată în Ungaria. Aceasta a accentuat și mai mult situația grea a românilor, lipsa lor de drepturi și libertăți și, totodată, lupta tuturor maselor asuprite împotriva puterii imperiale, pentru afirmarea drepturilor naționale legitime.

În pofida manevrelor imperiului austro-ungar opresor, istoria și-a urmat cursul inexorabil, demonstrînd că legile obiective ale dezvoltării sociale nu pot fi oprite de nimeni și de nimic.

Formarea națiunilor de sine stătătoare, a statelor naționale unitare s-a manifestat ca o necesitate legică, determinată de profunde cauze economice, sociale și politice. Factorul hotărîtor l-a constituit dezvoltarea forțelor de producție, a capitalismului. Revoluțiile burghezo-democratice au pus la ordinea zilei formarea statelor naționale independente, ca o condiție **sine qua non** a progresului economico-social. Referindu-se la acest proces, Lenin arăta că **„numai un orb ar putea să nu vadă în acest lanț al evenimentelor trezirea unei serii întregi de mișcări naționale burghezo-democratice, a unor tendințe de a forma state naționale independente și unitare"**.

Declanșarea primului război mondial imperialist, ascuțirea la maximum a contradicțiilor orînduirii capitaliste au determinat creșterea fără precedent a luptei popoarelor asuprite pentru eliberare și unitate națională. Un moment de însemnătate istorică l-a constituit victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, care a nimicit imperiul țarist și a inaugurat era lichidării dominației imperialismului și colonialismului, a eliberării popoarelor de asuprire și exploatare. Sub loviturile puternice ale luptei popoarelor s-a prăbușit și imperiul habsburgic, pe ruinele căruia s-au creat un șir de state naționale independente. În aceste împrejurări istorice s-a creat și statul național unitar român, s-a înfăptuit idealul secular al poporului nostru.

Se împlinea astfel previziunea lui Engels, care, încă în 1888, în scrisoarea adresată socialistului român Ioan Nădejde, arăta: **„Căderea țarismului, nimicirea acestui vis rău care apasă peste Europa întreagă, iată, după noi, cea dintîi condiție pentru dezvoltarea națiunilor din mijlocul și din răsăritul Europei. Dacă mîine despotismul din Petersburg ar cădea, poimîine nu ar mai fi în Europa nici o Austro-Ungarie..."**

Prăbușirea imperiului țarist și a imperiului austro-ungar constituie evenimente epocale în istoria universală, a omenirii, care au dat un puternic impuls evoluției progresiste a societății, au dus la transformarea profundă a raporturilor internaționale. Apar de aceea cel puțin stranii încercările unor istorici de a pune în discuție oportunitatea dispariției imperiilor absolutiste și a formării statelor naționale independente, de a susține așazisul caracter eliberator al imperiilor, de a prezenta politica lor de dominație și asuprire drept o politică progresistă. Dacă ar fi să acceptăm opiniile unor asemenea istorici, ar însemna să facem vinovate de starea de înapoiere în care se zbate o mare parte a omenirii înșeși popoarele care au trăit sub jugul asupririi străine, și nu imperiile opresoare, nu pe colonialiști. Li se poate reproșa un singur lucru popoarelor: că nu au reușit să înlăture mai curînd pe colonialiști, să pună capăt dominației.

A pune sub semnul întrebării „justețea" sau „oportunitatea" constituirii unor state naționale înseamnă în esență a face apologia dominației și asupririi, a nega rolul revoluționar, progresist al luptei de eliberare a popoarelor. Aceasta înseamnă a nesocoti nu numai principiile socialismului științific, ci chiar cele mai elementare concepții burghezo-democratice. Asemenea poziții sînt cu atît mai de neînțeles astăzi, în epoca celei mai impetuoase afirmări a voinței popoarelor de a scutura orice jug străin, de a se afirma ca națiuni libere, cu drepturi egale în marea familie a națiunilor lumii.

Istoria demonstrează justețea incontestabilă a luptei popoarelor pentru eliberarea și constituirea lor în entități proprii, în state naționale unitare, independente. Aceasta constituie calea dezvoltării economico-sociale rapide a fiecărui popor, precum și a instaurării în lume a unor raporturi noi, de colaborare egală între toate națiunile.

A încerca, de asemenea, contestarea justeții constituirii statelor naționale unitare pe considerent că acest proces s-a desfășurat sub conducerea burgheziei înseamnă a ignora realitatea istorică ce demonstrează rolul progresist jucat, într-o anumită perioadă istorică, de această clasă în dezvoltarea societății, în lichidarea orînduirii feudale, a statelor absolutiste.

În realizarea unității noastre naționale, fără îndoială că burghezia, cu toate limitele sale de clasă, a avut un rol de seamă, acționînd în sensul cerințelor obiective ale dezvoltării istorice. Totodată trebuie subliniat că rolul hotărîtor în înfăptuirea unirii l-au avut proletariatul, ce se afirma tot mai puternic pe arena politică a societății, mișcarea muncitorească și socialistă, precum și masele țărănimii — care legau de unire atît nădejdea eliberării naționale, cît și a eliberării sociale. Puternice mărturii ale hotărîrii maselor populare din Transilvania de a se uni cu Țara au fost marile demonstrații politice de afirmare a dreptului la autodeterminare națională, constituirea consiliilor muncitorești și a gărzilor naționale care au preluat puterea din mîinile autorităților habsburgice, sutele de mii de semnături pe mandatul delegațiilor la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, participarea la adunare a peste 100 000 de români. Au rămas întipărite cu litere de aur în marea carte a istoriei patriei aceste cuvinte ale Rezoluției de la Alba Iulia: **„Adunarea Națională a tuturor Românilor din Transilvania și Banat... adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 1 Decembrie 1918, decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dînșii cu România"**.

Desfășurarea evenimentelor istorice demonstrează în modul cel mai categoric faptul că unirea nu a fost efectul unei întîmplări, rodul unei simple conjuncturi favorabile sau al înțelegerilor intervenite la masa tratativelor, ci rezultatul luptei hotărîtoare a celor mai largi mase ale poporului, un act de profundă dreptate națională, realizarea unei concordanțe legice între realitatea obiectivă și drepturile inalienabile ale poporului, pe de o parte, și cadrul național cerut cu stringență de aceste realități. Tratatul de pace încheiat ulterior n-a făcut decît

să consfințească starea de fapt existentă, situația creată ca urmare a luptei maselor populare din România și din Transilvania, a întregului nostru popor.

Istoricul act al unirii a găsit sprijin și în rîndul unor reprezentanți progresiști ai poporului maghiar, ca și al oamenilor muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare din Transilvania interesați în lichidarea opresiunii naționale și sociale. Este semnificativ în acest sens manifestul publicat la Budapesta de proeminente personalități maghiare ca Ady Endre, Bartók Béla și alții în care se spunea: **„Față de națiunile surori nu avem nici o pretenție. Și noi ne considerăm o națiune reînnoită, o forță acum eliberată ca și acei frați care se ridică fericiți la o viață proaspătă pe ruinele monarhiei. Ne trezim ușurați la conștiința faptului că nu mai sîntem forțați să fim stîlpii asupririi. Să trăim unul lîngă altul în pace ca națiuni libere cu alte națiuni libere".** O poziție de puternică aprobare față de unire au manifestat și naționalitățile de origine germană din Transilvania și Banat. **„Poporul săsesc, întemeiat pe dreptul de liberă dispunere, declară alipirea sa la regatul român și salută frățește poporul român și-l felicită din inimă pentru îndeplinirea idealului național"** — se spunea în Rezoluția Adunării naționale a sașilor transilvăneni din 8 ianuarie 1919. **„Numai unirea cu România** — se afirma în documentele Congresului șvabilor din Banat — **va putea să ofere garanții suficiente pentru existența și progresul nostru".**

După cum se știe, odată cu formarea statului național unitar român s-au creat și alte state independente în centrul și sud-estul Europei. A luat ființă, de asemenea, Republica Ungară, independentă, ceea ce a permis înfăptuirea revoluției burghezo-democratice, iar, apoi, instaurarea puterii revoluționare a republicii sfaturilor. Trebuie să spunem că, din păcate, atît revoluția burgheză, cît și puterea sovietică instaurată în Ungaria în 1919, neînțelegînd pe deplin principiile dreptului popoarelor la autodeterminare, nu au recunoscut de la bun început caracterul legic și deci just al unirii Transilvaniei cu România. Abia mai tîrziu, conducătorul guvernului sovietelor revoluționare maghiare, Béla Kun, a înțeles necesitatea acestui proces obiectiv și a exprimat aprobarea revoluției maghiare față de formarea statului național unitar român. Într-o notă oficială adresată guvernului român la 30 aprilie 1919, Béla Kun scria: **„Guvernul trecut n-a admis propunerile dumneavoastră, menținîndu-se pe baza așa-zisului drept istoric care își trage dreptul oprimării viitoare din oprimarea din trecut. În prima zi a venirii noastre la putere noi am renunțat la acest principiu. Am declarat în repetate rînduri în modul cel mai solemn că nu ne menținem pe principiul integrității teritoriale, iar acum vă aducem la cunoștință acest lucru și în mod direct, anume că recunoaștem fără nici o rezervă toate pretențiunile dumneavoastră teritoriale naționale".** Această recunoaștere expresă și oficială a drepturilor istorice ale noului stat unitar național român avea o importanță deosebită, fiind de natură să ducă la așezarea raporturilor dintre cele două popoare, dintre România și Ungaria, pe baze noi, de prietenie și bună vecinătate, de colaborare și respect reciproc.

Din păcate, cercurile conducătoare ale României, guvernul burghezo-moșieresc nu au acționat în direcția stabilirii relațiilor de stat cu guvernul revoluționar al Ungariei, ci, dimpotrivă, răspunzînd chemării reacțiunii din Ungaria, au participat la intervenția puterilor imperialiste împotriva tinerei republici sovietice maghiare.

Trebuie să menționăm însă că proletariatul român, mișcarea revoluționară din țara noastră au adoptat o poziție justă și clară față de revoluția sovietelor maghiare, s-au ridicat hotărît împotriva intervenției, au condamnat-o cu toată fermitatea, solidarizîndu-se activ cu cauza oamenilor muncii din Ungaria. Militanți revoluționari români s-au înscris în Regimentul roșu internațional, organizat la Budapesta, luptînd cu arma în mînă în apărarea tinerei republici sovietice maghiare. După înfrîngerea republicii sfaturilor din Ungaria, numeroși militanți de seamă ai mișcării revoluționare ungare au găsit sprijin și adăpost în țara noastră, unde și-au continuat activitatea. Toate acestea au constituit manifestări vii ale spiritului profund internaționalist al clasei noastre muncitoare, al mișcării revoluționare și progresiste din România, fapt care demonstrează voința clasei muncitoare de a așeza relațiile dintre România și Ungaria pe o bază nouă, de egalitate și respect reciproc.

Evenimentele istorice demonstrează că proletariatul, forțele progresiste din România au înțeles clar faptul că numai prin răsturnarea claselor exploatatoare se pot crea condiții pentru lichidarea cu desăvîrșire a vechii politici de dezbinare și învrăjbire, se pot stabili între cele două popoare relații noi, de bună înțelegere și con-

● Considerăm că trebuie să facem totul pentru dezvoltarea relațiilor de prietenie și colaborare cu toate statele socialiste și cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială.

● În cadrul colaborării și conlucrării dintre țările socialiste, un rol de cea mai mare însemnătate are, fără îndoială, afirmarea tot mai puternică a principiilor de egalitate, respect reciproc și întrajutorare tovărășească ce trebuie să ofere lumii un model înaintat de raporturi internaționale.

lucrare prietenească, în interesul propășirii lor materiale și sociale, al consolidării libertății și independenței lor naționale. Și, într-adevăr, după numai două decenii și jumătate, odată cu răsturnarea regimurilor burghezo-moșierești, clasei muncitoare din cele două țări i-a revenit misiunea măreață de a instaura relații de tip nou între popoarele român și maghiar.

După realizarea insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste din România, precum și după eliberarea de sub jugul fascist a poporului maghiar — la care o contribuție de seamă a adus, alături de armatele sovietice, armata română — după victoria revoluției socialiste în cele două țări ale noastre, relațiile de prietenie și colaborare româno-maghiare s-au ridicat pe o treaptă superioară, au căpătat un conținut deosebit de profund. La baza raporturilor noastre stau prevederile Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală, precum și principiile socialismului, comunitatea orînduirii și a țelurilor supreme ale popoarelor celor două țări...

Făurirea statului național unitar a determinat intrarea României într-o nouă etapă a dezvoltării, creînd premise pentru dezvoltarea mai intensă a forțelor de producție, pentru accelerarea progresului economic și cultural al țării. În același timp, aceasta a avut ca urmare creșterea forțelor proletariatului, ale mișcării muncitorești, revoluționare, intensificarea luptei democratice.

Datorită însă faptului că la cîrma țării s-au aflat în continuare clasele exploatatoare, care au folosit unirea pentru a-și consolida dominația de clasă, cursul evoluției sociale ulterioare nu a corespuns așteptărilor și speranțelor maselor populare, marile probleme ale societății românești nu și-au putut găsi o soluționare deplină, corespunzătoare intereselor maselor largi populare...

Odată cu trecerea la construirea socialismului au putut fi soluționate pînă la capăt marile probleme ale dezvoltării societății românești pe calea progresului economic și social, și-au găsit împlinire idealurile pentru care au luptat clasa muncitoare, forțele revoluționare, progresiste, cei mai buni fii ai poporului.

Într-o perioadă de mai puțin de trei decenii și jumătate, România a cunoscut uriașe transformări revoluționare, parcurgînd mai multe etape istorice; s-a instaurat puterea revoluționar-democratică, au fost răsturnate clasele exploatatoare și a triumfat revoluția proletară, poporul a construit cu succes și a consolidat orînduirea socialistă, trecînd la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate.

Înfăptuirea istorică cea mai de seamă a acestei perioade a fost lichidarea pentru totdeauna a exploatării omului de către om, atît la orașe, cît și la sate, trecerea mijloacelor de producție, a tuturor bogățiilor țării în mîinile poporului, care a devenit stăpîn pe avuția socială, pe roadele muncii lui și își făurește în mod conștient propriul său viitor, liber, comunist.

Ca urmare a reformei agrare înfăptuite pe cale revoluționară, a naționalizării mijloacelor de producție din industrie, a cooperativizării agriculturii, întreaga economie a fost așezată pe temelii noi, s-au generalizat relațiile socialiste de producție în întreaga societate.

Socialismul a asigurat lichidarea stării grave de înapoiere moștenite de la regimul burghezo-moșieresc, a deschis calea progresului rapid al forțelor de producție, a asigurat făurirea unei noi baze tehnico-materiale a societății. Dintr-o țară cu un pronunțat caracter agrar, cu o industrie slab dezvoltată și o agricultură înapoiată, România a devenit o țară industrial-agrară cu o industrie puternică, bazată pe cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, cu o agricultură modernă în continuă dez-

voltare, capabilă să satisfacă în condiții tot mai bune nevoile economiei, cerințele de consum ale maselor largi populare. Sub conducerea partidului, înfăptuind programele de dezvoltare economico-socială a țării, oamenii muncii din țara noastră, proprietarii și beneficiarii direcți ai întregii avuții naționale, au sporit producția industrială a României, față de perioada antebelică, de circa 43 de ori, iar a agriculturii de circa 3 ori. De asemenea, venitul național a crescut față de 1938 de circa 13 ori, iar veniturile reale ale oamenilor muncii au sporit din 1950 pînă în acest an de aproape 6 ori.

• Avem deplina convingere că securitatea poporului nostru, a tuturor popoarelor, pacea, vor fi asigurate nu prin intensificarea cursei înarmărilor și întărirea blocurilor militare, ci prin diminuarea și desființarea blocurilor militare.

• Avem ferma convingere că există reale posibilități de promovare, atît la scara continentului european, cît și a întregii planete, a unei politici noi, de colaborare și pace între toate națiunile lumii.

Socialismul a asigurat exercitarea în fapt a celor mai largi drepturi și libertăți cetățenești, a creat o democrație nouă, de tip superior, care permite participarea muncitorilor, țăranilor și intelectualilor, a tuturor categoriilor sociale la întreaga viață politică și socială, la elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe a țării, la guvernarea statului, la conducerea societății, la făurirea conștientă a propriei sale istorii.

În acest cadru și-a găsit pentru prima oară rezolvarea justă, în spiritul ideologiei marxist-leniniste, problema națională, înfăptuindu-se deplina egalitate în drepturi a tuturor cetățenilor patriei, fără deosebire de naționalitate. Pe baza politicii de dezvoltare intensă a mijloacelor de producție în toate județele țării, a asigurării instituțiilor de învățămînt și cultură în limba maternă, naționalitățile conlocuitoare dispun de largi posibilități de afirmare în viața socială, de condiții egale de muncă, învățătură și viață spirituală, de dreptul de a se exprima în orice domeniu în limba maternă, beneficiind în mod egal de roadele construcției socialismului, ale muncii unite a întregului nostru popor.

Doresc să subliniez și cu acest prilej că tot ceea ce s-a realizat în regiunile țării locuite și de oameni ai muncii de alte naționalități, atît în trecut, dar mai ales în anii construcției socialismului, este rodul luptei și muncii comune, înfrățite a românilor, maghiarilor, germanilor, sîrbilor și celorlalte naționalități pentru progresul și prosperitatea patriei comune — România. Partidul și statul nostru socialist vor veghea permanent la aplicarea fermă în viață a principiilor socialismului științific în problema națională, la respectarea deplinei egalități în drepturi și crearea condițiilor menite să asigure participarea activă a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate, ca fii demni și liberi ai patriei comune, la conducerea societății, considerînd aceasta ca o parte componentă a operei de edificare a socialismului multilateral dezvoltat în România.

Eliberarea țării și construcția socialismului au pus capăt pentru totdeauna dominației imperialiste străine în România, asigurînd pentru prima oară, în mod plenar, independența și suveranitatea națională, pentru care au luptat și s-au jertfit înaintașii, dreptul poporului de a-și făuri viața așa cum dorește, de a fi pe deplin stăpîn pe destinele sale.

Puternica dezvoltare a țării este reflectată cu pregnanță și în profundele schimbări intervenite în suprastructura societății românești, în uriașul avînt pe care l-au cunoscut învățămîntul, știința și cultura. Putem spune că s-au creat toate condițiile pentru accesul larg al tuturor oamenilor muncii la comorile cunoașterii universale. S-au obținut succese de seamă în ridicarea conștiinței maselor, în educația socialistă a celor ce muncesc, în promovarea principiilor eticii noi, revoluționare, a concepției înaintate despre lume și viață a clasei muncitoare...

Putem spune cu deplină satisfacție că în condițiile socialismului s-au asigurat consolidarea și creșterea fără precedent a forței statului nostru național unitar, realizarea adevăratei unități sociale și politice a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, a întregului nostru popor, pe baza acelorași interese și aspirații supreme, a dreptului de a fi deplin stăpîn pe destinele sale, de a-și făuri în mod conștient viitorul liber, socialist și comunist.

Sărbătorim a 60-a aniversare a făuririi statului național unitar român în condițiile uriașului avînt revoluționar și al succeselor remarcabile obținute de poporul nostru în transpunerea în viață a mărețului program elaborat de Congresul al XI-lea al partidului...

Succesele obținute în înflorirea multilaterală a civilizației materiale și spirituale din țara noastră evidențiază justețea politicii de construcție a socialismului promovată de partidul și statul nostru, care aplică în mod creator legitățile generale la condițiile concrete ale României, realismul prevederilor planului cincinal, justețea hotărîrilor Congresului al XI-lea, a Programului partidului, forța partidului nostru comunist, ce își îndeplinește cu cinste rolul istoric în conducerea întregii societăți pe calea prosperității și progresului, a socialismului și comunismului.

Marile realizări obținute în toate domeniile de activitate sînt rodul muncii creatoare a minunatului nostru popor, a clasei noastre muncitoare, care își îndeplinește cu cinste misiunea istorică, rodul activității țărănimii, a intelectualității, a întregului nostru popor, constructor al socialismului. Ele demonstrează energia și elanul revoluționar cu care întregul popor urmează neabătut Partidul Comunist Român, politica sa, ce corespunde pe deplin aspirațiilor vitale ale tuturor celor ce muncesc, fără deosebire de naționalitate, ale întregii națiuni, reprezintă interesele supreme de bunăstare și fericire, de libertate și independență ale patriei...

Acționînd pentru îndeplinirea în cele mai bune condiții a programului de edificare a socialismului și comunismului în România, ne îndeplinim o înaltă îndatorire față de propriul popor și, totodată, ne aducem contribuția la victoria cauzei generale a socialismului, la întărirea forțelor progresului social și păcii în lume. Noi pornim de la convingerea că sporirea contribuției țării noastre la cauza destinderii și păcii — țeluri de însemnătate hotărîtoare pentru destinele omenirii — impune, în primul rînd, întărirea continuă a forței economice și politice proprii, înfăptuirea cu succes a programului de ridicare a bunăstării materiale și spirituale a întregului nostru popor.

Angajat cu toate forțele în vasta operă de construire a societății socialiste și comuniste, poporul român, ca, de altfel, toate popoarele, are nevoie, în mod vital, de liniște și pace. Iată de ce obiectivul central al politicii noastre externe îl constituie lupta neabătută împotriva oricăror pregătiri de război, împotriva cursei înarmărilor, pentru soluționarea problemelor complexe ale lumii de astăzi pe cale pașnică, prin tratative, pentru accentuarea cursului destinderii și instaurarea unei reale securități internaționale și a unei păci trainice în lume. În acest sens, îmbinăm eforturile pentru înfăptuirea Programului elaborat de Congresul al XI-lea al partidului cu lupta pentru abolirea vechii politici imperialiste de forță și dominație, pentru o politică nouă, de destindere și colaborare, pentru relații de egalitate și respect între toate națiunile, pentru o lume mai bună și mai dreaptă pe planeta noastră...

Aniversarea a șase decenii de la înfăptuirea statului național unitar român ne oferă prilejul de a afirma, cu toată satisfacția și mîndria patriotică, că idealurile revoluționare pentru care s-au jertfit înaintașii noștri, pentru care s-au jertfit socialiștii, comuniștii, pentru care au căzut muncitori, țărani, intelectuali, pentru care poporul nostru a dat un mare tribut de sînge se înfăptuiesc sub conducerea Partidului Comunist Român, care asigură avîntul neîntrerupt al forțelor de producție, al dezvoltării economico-sociale, ridicarea gradului de civilizație, al nivelului de trai al poporului nostru, afirmarea cu deplină putere a principiilor socialismului, ale umanismului revoluționar.

De la această înaltă tribună, adresez, în acest moment solemn, clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, tuturor categoriilor sociale, tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, întregului nostru popor chemarea de a nu precupeți nici un efort pentru ca, într-o strînsă unitate în cadrul Frontului Unității Socialiste, sub conducerea politică a Partidului Comunist Român, să asigurăm triumful Programului elaborat de Congresul al XI-lea al partidului, făurind pe pămîntul României cea mai înaintată societate din istorie — socialismul și comunismul, visul de aur al omenirii!

(Din Expunerea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al partidului, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului național unitar român.)

CRONICA MARII UNIRI

La șase decenii după formarea statului său național unitar, poporul român — a cărui istorie a fost aureolată între timp de acel act al voinței și hotărîrii naționale, victoria insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste din august 1944 — se găsește conectat cu toate energiile sale creatoare la realizarea celei mai mărețe opere din istoria sa: edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate. Operă pe care o înfăptuiește sub conducerea eroicului și înțeleptului său partid comunist, avîndu-l în frunte pe cel mai ilustru făuritor al acestui destin nou, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, omul care întruchipează în cel mai înalt grad demnitatea, virtuțile și nădejdile națiunii, care ne dă cel mai impresionant exemplu revoluționar de slujire devotată a cauzei libertății și independenței țării, a prieteniei și păcii între popoare.

Aniversarea împlinirii acestor șase decenii a constituit pentru întregul nostru popor un prilej de a reafirma, în fața întregii lumi, hotărîrea sa nestrămutată de a-și continua activitatea laborioasă consacrată dezvoltării civilizației sale materiale și spirituale, de a trăi în pace, înțelegere și colaborare cu toate popoarele lumii. Vocația constructivă a poporului nostru, voința sa de pace și colaborare își găsesc cea mai convingătoare expresie în magistrala expunere pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu a rostit-o la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al partidului, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale dedicate mărețului jubileu, expunere din care publicăm în acest număr extrase semnificative. Se regăsește în aceste pagini concepția profund revoluționară și științifică cu care secretarul general al partidului, președintele țării, abordează fenomenul istoric, evaluează moștenirea lăsată de înaintași, în legătură firească, dialectică, cu prezentul și viitorul tot mai luminos al țării. Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, document de o excepțională însemnătate politică și ideologică — cum se subliniază în Hotărîrea adoptată de Sesiunea solemnă comună — face o profundă analiză, în lumina materialismului dialectic și istoric, a factorilor obiectivi și a condițiilor economice, sociale și politice, interne și internaționale, în care s-a desfășurat lupta eroică a poporului nostru pentru realizarea statului național unitar, pentru împlinirea aspirațiilor sale legitime de a se constitui într-o națiune liberă, de sine stătătoare. Cuvîntarea pune, de asemenea, puternic în lumină transformările petrecute în societatea românească în cele șase decenii care au trecut de la unire, istoricele înfăptuiri revoluționare din anii socialismului, modul în care au fost soluționate de noua societate problemele fundamentale ale țării noastre, obiectivele centrale, actuale și de perspectivă ale politicii interne și externe a partidului și statului nostru și sarcinile întregului popor în lupta pentru accelerarea mersului înainte al României. Se poate spune cu desăvîrșit temei că expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Sesiunea solemnă comună din 1 decembrie 1978 se fixează între documentele de cea mai mare valoare istorică a timpului nostru, document pentru care, împreună cu toți oamenii muncii din țara noastră, noi, istoricii, îi sîntem profund recunoscători.

În expunerea secretarului general al partidului, președintele țării, s-a subliniat cu o deosebită claritate acea realitate esențială politico-socială a României socialiste care este unitatea indestructibilă a tuturor oamenilor muncii, a întregului nostru popor, fără deosebire de naționalitate. Modul unanim în care toți fiii și fiicele țării, fără deosebire de naționalitate, și-au exprimat adeziunea lor înflăcărată față de poziția fermă, de înaltă principialitate comunistă, a delegației române, în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, la Consfătuirea Comitetului Politic Consultativ al țărilor participante la Tratatul de la Varșovia, care a avut loc în noiembrie 1978, demonstrează cu toată claritatea hotărîrea de neclintit a poporului nostru de a merge neabătut pe drumul amplei dezvoltări economice și sociale, drumul independenței și suveranității naționale, al păcii și înțelegerii cu toate popoarele lumii, de a face totul pentru construirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism.

Cu mîndria de a trăi vremurile în care, sub conducerea Partidului Comunist Român, s-au înfăptuit și se înfăptuiesc idealurile revoluționare pentru care s-au jertfit înaintașii noștri, cu marea satisfacție pentru viitorul nostru tot mai luminos, înfățișat în mod strălucit în Programul P.C.R., marea cartă politică și ideologică a poporului nostru, să continuăm să întoarcem filele cronicii lungului drum spre unire al românilor.

În numărul anterior al revistei, am urmărit să conturăm cîteva dintre marile momente prin care, de-a lungul multimilenarei istorii a poporului nostru, s-au exprimat, în modul cel mai direct, unitatea și voința de unitate a românilor. În succesiunea acestor momente, continuăm, în numărul de față al revistei, *Cronica Marii Uniri*, reluînd firul evenimentelor de la jumătatea celui de-al doilea deceniu al veacului nostru și urmărindu-l pînă în decembrie 1918, cînd lupta de veacuri a românilor pentru refacerea vechii unități a Daciei, de astă dată în cadrul statului național unitar român, a fost încununată prin actul istoric de la Alba Iulia. Folosind izvoare istorice românești și străine, documente de arhivă, mărturii lăsate de participanți direcți la memorabilele evenimente ale unirii Transilvaniei cu România, încercăm să reconstituim, în continuare, drumul de lupte și jertfe pentru înfăptuirea marelui ideal care a luminat întreaga istorie a românilor.

Cum precizam și în numărul trecut al revistei, ne-am propus, în aceste două numere ale *Magazinului istoric*, 11 și 12/1978, nu o prezentare exhaustivă a istoriei noastre, nu un compendiu sau o cronologie a întregii istorii a românilor ci o cronică a unirii, prin reconstituirea acelor secvențe din marea istorie a poporului nostru, prin care s-a manifestat nemijlocit voința de unire. O cronică succintă, dar pe care o sperăm relevantă și sugestivă prin însăși datele ei.

LEGITĂŢILE DEZVOLTĂRII ISTORICE IMPUNEAU CU STRINGENŢĂ ÎNCHEIEREA PROCESULUI DE FORMARE A STATELOR NAŢIONALE AFLATE SUB DOMINAŢIA MARILOR IMPERII DIN EUROPA. ÎN MIŞCAREA POPOARELOR EUROPENE PENTRU AUTODETERMINARE NAŢIONALĂ ŞI SCUTURAREA DOMINAŢIEI STRĂINE SE ÎNCADREAZĂ ŞI LUPTA MASELOR POPULARE DIN ROMÂNIA ŞI DIN CELELALTE TERITORII ROMÂNEŞTI AFLATE SUB DOMINAŢIE STRĂINĂ, PENTRU FORMAREA STATULUI NAŢIONAL ROMÂN UNITAR. REALIZAREA ACESTUI DEZIDERAT ISTORIC VITAL A FOST RODUL LUPTEI MASELOR LARGI POPULARE, A MUNCITORIMII, ŢĂRĂNIMII, INTELECTUALITĂŢII, A CERCURILOR ÎNAINTATE ALE BURGHEZIEI, A PRINCIPALELOR CLASE ŞI PĂTURI ALE SOCIETĂŢII, OPERA ÎNTREGULUI POPOR, A ÎNTREGII NAŢIUNI[1]

1916

Asupra desfăşurării luptei de eliberare naţională a poporului român, ca şi a altor popoare aflate sub asuprire străină, îşi pune o puternică amprentă războiul mondial din anii 1914-1918. Avînd la origine lupta statelor imperialiste pentru împărţirea lumii, pentru acapararea unor noi sfere de influenţă, acest război este condamnat de forţele revoluţionare, înaintate din România, ca şi din alte ţări.

Participarea României la acest război nu este însă determinată de intenţii de cotropire şi anexiune teritorială, ci de dorinţa de eliberare a teritoriilor locuite de românii aflaţi sub stăpînire străină.

Socialiştii români consideră existenţa statului naţional ca pe o necesitate obiectivă, o condiţie obligatorie a progresului. *Calendarul muncii* pe 1916: „Între socialism şi patrie, între interesele proletariatului şi ale poporului nu este, nu poate să fie antagonism... Socialismul nu este şi nu a fost niciodată pentru desfiinţarea patriilor. El nu a fost detractorul lor. Patriile sînt cadre naturale şi istorice de dezvoltare a popoarelor. În aceste cadre s-a întemeiat pentru fiecare naţiune o existenţă proprie, cu tradiţiile ei, cu viaţa ei sufletească, cu idealurile ei, cu civilizaţia ei, elementul preţios şi indispensabil în concertul civilizaţiei generale... [Social-democraţia] a proclamat întotdeauna dreptul imprescriptibil şi inviolabil al tuturor naţiunilor la viaţă liberă şi integrală".

20 martie *M.G. Bujor*, în revista *Convorbiri sociale*: „Social-democraţia a fost unanimă: ea a spus întotdeauna, prin cei mai străluciţi reprezentanţi ai săi, cît şi prin congresele naţionale şi internaţionale, că proletariatul are un interes vital, strîns legat de propria sa dezvoltare şi viitoare dezrobire, să-şi asigure şi apere, la nevoie cu arma în mînă, neatîrnarea naţională, bruma de libertăţi, de drepturi, de cultură realizate prin silinţi şi jertfe nemăsurate... El s-ar pune apoi în contrazicere cu idealul lui mare de autonomie şi eliberare a tuturor oamenilor şi popoarelor şi ar da dovadă de o pasivitate deznădăjduitoare dacă ar privi cu nepăsare la atingerea propriei sale libertăţi...".

V.I. Lenin scria, în iulie 1916: „...Nu se poate considera că războaiele naţionale sînt imposibile în epoca imperialismului nici chiar în Europa ... această «epocă» nu exclude cîtuşi de puţin războaiele naţionale, de pildă cele pornite de state mici (să zicem anexate sau asuprite din punct de vedere naţional) împotriva puterilor imperialiste, după cum nu exclude nici mişcările naţionale pe scară largă în Răsăritul Europei".

mai-august Ofensiva victorioasă a trupelor ruse comandate de generalul Brusilov şi declanşarea bătăliei de pe Somme intensifică activitatea cercurilor politice româneşti în vederea intrării în război împotriva Puterilor Centrale.

În contextul pregătirilor pentru organizarea şi echiparea armatei, guvernul român precizează, cu diferite ocazii, reprezentanţilor Antantei că intrarea ţării în război are un singur scop — eliberarea teritoriilor româneşti stăpînite de Austro-Ungaria; în consecinţă, planurile româneşti de campanie au în vedere numai acest obiectiv. Într-o declaraţie, (20 mai), primul ministru român subliniază: „România nu cere, în fond, decît o *restitutio in integrum*, ea nu are ambiţia cuceririlor aiurea, România se ridică doar pentru a elibera pe fraţii ei care *dintotdeauna* au fost uniţi prin cele mai strînse legături... Pentru viitoarea pace a Europei, pentru stabilirea noii ordini, trebuie ca principiul naţionalităţilor să triumfe pentru toate statele europene în cauză, inclusiv pentru România".

Istoricul sovietic *V. N. Vinogradov*, în lucrarea *Rumîniia v godî pervoi mirovoi voinî* (România în anii primului război mondial), Moscova, 1969: „Unirea [României] cu Transilvania corespundea năzuinţelor naţionale ale românilor de pe ambele versante ale Carpaţilor şi cercurile guvernante române nu se dădeau în lături să folosească aceste sentimente legitime".

---

[1] Textele culese cu acest corp de literă reprezintă citate din **Programul Partidului Comunist Român de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism.**

Pentru a înlesni lectura cititorilor, toate datele din paginile care urmează sînt, ca şi în numărul 11, pe stil vechi, cu excepţia celor care marchează evenimentele petrecute începînd cu Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia, care sînt pe ambele stiluri. Întreruperile de citate sînt marcate prin puncte de suspensie, iar cuvintele explicative, introduse de noi, prin paranteze drepte. Citatele din documente şi lucrări româneşti mai vechi sau din lucrări traduse în limba română, de-a lungul timpului, şi intrate în circulaţie ca atare, sînt redate păstrîndu-se caracteristicile stilistice ale originalului, dar cu respectarea normelor ortografice actuale.

Puterile Antantei, preocupate exclusiv de schimbarea raporturilor de forțe de pe fronturi în favoarea lor, cer tot mai insistent intrarea României în război. Tratativele se desfășoară însă anevoios. Pornind de la interesele vitale ale țării, guvernul român refuză orice angajare, pînă nu obține, în prealabil, garanții formale și angajamente precise din partea Franței, Angliei, Rusiei și Italiei privind recunoașterea dreptelor revendicări naționale ale României. Presiunile Antantei se intensifică, luînd în final un caracter ultimativ.

18 iunie Generalul *Alekseev* — șeful Statului major rus — către colonelul Tatarinov, atașatul militar rus în România: „... *Situația impune românilor să se unească cu noi, acum ori niciodată*. Vă autorizez să expuneți acest punct de vedere d-lui Brătianu și generalului Iliescu".

19 iunie *Joseph Joffre* — comandantul-șef al armatei franceze — către căpitanul Pichon, atașatul militar în România: „Situația comandă armatei române să intervină *acum ori niciodată*..."

I.I.C. Brătianu — ca ministru de Război — primește scrisori asemănătoare și din partea forurilor militare britanice și italiene prin intermediul atașaților militari Thomson și Ferigo.

26 iulie *Țarul Nicolae II* către R. Poincaré: „Perfect de acord cu d-voastră, domnule președinte, asupra necesității intrării imediate în acțiune a României, am ordonat ministrului meu de Afaceri Externe să autorizeze pe ministrul meu la București pentru a semna convenția care va fi încheiată între dl. Brătianu și reprezentanții puterilor aliate".

4 august În cel mai desăvîrșit secret, la București este semnat Tratatul de alianță între România și Antantă. Prin împuterniciții lor — Stanislaw Poklewsky-Koziell (Rusia), contele de Saint-Aulaire (Franța), sir George Barclay (Marea Britanie), baronul Fasciotti (Italia) — cele patru mari puteri „garantează integritatea teritorială a Regatului României în toată întinderea fruntariilor sale"; Rusia, Franța, Marea Britanie și Italia recunosc României dreptul de a se uni cu „teritoriile monarhiei Austro-Ungariei" locuite de români, drept pe care îl vor menționa special și în tratatul de pace. Articolul VI precizează: „România se va bucura de aceleași drepturi ca și aliații săi în tot ce privește preliminariile, tratativele de pace, ca și discutarea chestiunilor care vor fi supuse hotărîrii conferinței de pace".

Convenția militară, încheiată în aceeași zi, stabilește detaliile cooperării: „Armata rusă se obligă să atace în chipul cel mai energic pe tot frontul austriac pentru a ușura României aceste operații...

Rusia se obligă să trimită în Dobrogea în momentul mobilizării armatei române două divizii de infanterie și una de cavalerie, pentru a coopera cu armata română contra [unui eventual atac al] armatei bulgare.

Aliații se obligă a executa o hotărîtă ofensivă prin armata lor de la Salonic cel mai tîrziu cu opt zile înainte de începerea atacului României, în scopul de a ușura mobilizarea și concentrarea armatei sale. Această ofensivă va începe la 7/20 august 1916...

Rusia, Franța, Anglia și Italia se obligă a furniza României muniții și materiale ...[și] în limitele posibilităților, cai, medicamente, provizii și echipamente".

14 august Consiliul de Coroană de la Palatul Cotroceni hotărăște intrarea României în război împotriva Puterilor Centrale.

La ora 20.45, *Edgar Mavrocordat*, ministrul României la Viena, înmînează ministrului de Externe austro-ungar declarația de război.

Participarea țării noastre, după doi ani de neutralitate, la primul război mondial, dobîndește semnificația unui act de dreptate națională, pentru împlinirea deziderateloг legitime seculare ale românilor de unire a Transilvaniei cu țara. În acest sens, tovarășul *Nicolae Ceaușescu* preciza: „Istoria poporului nostru, istoria armatei noastre demonstrează cu putere că niciodată poporul român, armata sa nu și-au propus țeluri agresive. Secole de-a rîndul, armata noastră a luptat pentru a apăra independența țării, pentru a asigura înfăptuirea unității naționale, pentru afirmarea independentă a națiunii noastre... Același caracter l-a avut și lupta din 1916-1918, cînd armata noastră a dus un război pentru apărarea independenței țării, a suveranității sale, pentru realizarea unității naționale și formarea statului național unitar".

Presa străină comentează intrarea României în război. Ziarul rusesc *Novoe Vremia* (16 august): „Încă un nou eveniment fericit: România s-a alăturat puterilor Antantei. Urmărindu-și sarcinile sale naționale, ea participă acum la măreața cauză comună. În prezent, România numără între granițele sale peste șapte milioane și jumătate de oameni... Pe deasupra, trei milioane de români trăiesc în Transilvania sub puterea habsburgică, fiind supuși deznaționalizării...

Glorioasa armată română nu stă pentru prima dată umăr la umăr cu a noastră. Împreună cu noi, tînăra armată română și-a vărsat sîngele pentru eliberarea Bulgariei. Și de fapt încă atunci au fost puse, poate independent de conștiința clară a părților, bazele acțiunilor noastre comune de astăzi...".

Le Figaro (17 august): „Iată deci realitatea: românii au intrat în război pentru eliberarea fraților lor din Transilvania".

ÎN TIMPUL LUPTELOR DIN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL PENTRU APĂRAREA PĂMÎNTULUI PATRIEI ÎMPOTRIVA OCUPANTILOR MILITARIŞTI GERMANI, PENTRU SALVGARDAREA UNITĂŢII ŞI INTEGRITĂŢII TERITORIALE, OŞTIRILE ROMÂNE, MASELE POPULARE DIN ROMÂNIA AU ÎNSCRIS ÎN ISTORIA ŢĂRII O PAGINĂ NEPIERITOARE DE EROISM ŞI ABNEGAŢIE, DE SPIRIT DE JERTFĂ ŞI PATRIOTISM FIERBINTE

14 spre 15 august În cursul acestei nopţi, prin 18 puncte deodată, armata română trece Carpaţii spre a elibera Transilvania. Trei din cele patru armate române (80% din efective) acţionează ofensiv în Banat şi Transilvania, iar una din armate (20% din efective) rămîne în apărare pe Frontul de Sud, spre a face faţă unui eventual atac în această parte.

Trupele noastre sînt primite cu mare bucurie de românii transilvăneni.

17-20 august Germania, Bulgaria şi Turcia declară război României. Puterile Centrale — într-o cooperare strînsă — au libertate de acţiune şi realizează, în scurt timp, o superioritate covîrşitoare pe frontul românesc. Încă din primele zile se crează o situaţie militară extrem de periculoasă pentru România, forţele sale fiind silite să lupte pe două fronturi, care totalizează 1 400 km (75% din lungimea frontierelor de atunci ale ţării). Inferioară numeric şi ca dotare, părăsită de aliaţii săi, care nu-şi respectă angajamentele luate, România rezistă timp de 140 zile presiunii concertate a inamicului. Armatele române apără cu îndîrjire fiecare palmă de pămînt, reuşind, la sfîrşitul anului, cu preţul unor aprige eforturi, să stăvilească înaintarea inamică pe o linie ce coboară din Munţii Oituzului, de-a lungul văilor Şuşiţei, Putnei şi Siretului, pînă la Dunăre.

17 octombrie În *Le Petit Parisien*, cunoscutul istoric şi publicist francez *Georges Lacour-Gayet* omagiază efortul României: „Nobila Românie, gata la toate sacrificiile, s-a alăturat Aliaţilor. Din momentul în care România a luat armele [germanii] au fost obligaţi să-şi modifice toate planurile. Falkenhayn a fost trimis contra Valahiei şi Moldovei, iar Mackensen în Dobrogea. Hindenburg a adus aici artilerie grea şi divizii de pe fronturile de la Verdun...".

7 noiembrie Florea Rădulescu Popescu, Samoilă Rădulescu Popescu, Vasile Popescu, Nicolae Alexandru Popescu (ţărani din comuna Poiana-Seciurile, judeţul Gorj) sînt executaţi, prin împuşcare, de trupele de ocupaţie, pentru că au deschis foc de armă asupra coloanelor invadatoare. Timp de doi ani, trupele de ocupaţie iau drastice măsuri împotriva puternicei mişcări de rezistenţă organizată de poporul român în teritoriile ocupate. V. Chilian, V. Gălăţeanu, D. Pantazică, Toma Ion Costea şi Ştefanache Secăluş (grupul de partizani din zona Vrancei), Nicolae Marcu, Ion Bancu, Petre Vlăsceanu, C. Cojocaru, Mihai Cernăianu, Nicolae Popescu, Stanciu Croitoru, Tudor Ungureanu, Ilie Giumanca, Ion Norocea (grupul de partizani din jud. Gorj), Ion Vişan, Nicolae Coandă, Ştefan Kis (transilvăneni), Ilie Tudor, M. Tica, Vasile N. Cuculici, Ilie Vintilă (din Rîmnicu Vîlcea) şi mulţi alţi patrioţi sînt condamnaţi la moarte şi executaţi de autorităţile militare de ocupaţie, pentru că se organizează în grupuri de partizani, ori sabotează maşina de război a militarismului german.

10 noiembrie Guvernul se retrage la Iaşi spre a continua să conducă de aici lupta armată împotriva cotropitorilor.

Din notaţiile memorialistice aparţinînd lui *Erich von Ludendorff*, şeful Cartierului general al comandantului suprem al armatei germane, referitoare la evenimentele militare din România, în 1916: „La [14] 27 august [1916], România a declarat război Austro-Ungariei.

Nu puteam încă să-mi dau seama pe atunci cît de greu ne lovea declaraţia de război a României...

Situaţiunea pe Frontul de Vest era atît de încordată cum nu mi-o închipuisem, deşi n-o vedeam încă în toată cruzimea ei. Şi asta mi-a prins bine. Altminteri hotărîrea, atît de gravă în sine, de a mai dizloca diviziuni de pe Frontul de Vest, zguduit de furtuna luptelor, şi de a le trimite pe Frontul de Est, pentru a restabili situaţiunea din punct de vedere ofensiv şi a da României lovitura decisivă, ar fi fost foarte greu de luat...

Aveam acum de rezolvat o chestiune foarte grea, trebuia să ne menţinem pe Fronturile de Vest şi de Est, să întărim grupul [austro-ungar] al arhiducelui Carol şi să concentrăm forţe împotriva României, forţe care nu numai să ne garanteze siguranţa apărării, dar să ne înlesnească şi trecerea către ofensivă. Problema aceasta devenea cu atît mai îngrijorătoare, cînd am căutat să o realizăm practic, cu cît grupul [austro-ungar al] arhiducelui Carol trebuia să dea mereu trupe care să se îndrepte spre Transilvania. Marele Cartier General a trebuit să se hotărască să mai ia iarăşi divizii din alte locuri...

[În decembrie 1916] bătusem armata română, dar nu putusem să o nimicim. Obţinusem toate rezultatele ce se puteau obţine, dar, cu toate acestea, tot trebuia să lăsăm forţe în Dobrogea şi în Muntenia, forţe care altfel le-am fi putut întrebuinţa pe Frontul Oriental şi pe cel Occidental... Cu toată victoria pe care o repurtasem asupra armatei române, eram mult mai slabi în ce priveşte conducerea generală a războiului...".

Istoricul sovietic *V.N. Vinogradov*: „Rapoartele ataşaţilor militari ruşi remarcau patriotismul, încrederea într-un viitor mai bun al ţării, ingeniozitatea şi curajul care-l carac-

terizau pe soldatul român... Corpul alpin al generalului Krafft von Dellmensingen, întărit cu două brigăzi de vînători de munte, n-a putut răzbate prin trecătoarea carpatică Turnu Roşu. Românii au contraatacat cu îndîrjire. Unul dintre participanţii la lupte, un german [W. Frank] descria astfel încăierările care au avut loc: «Focul de mitralieră semăna moartea în coloanele lor [ale românilor]; dar ei se strîngeau şi atacau din nou, cu curaj, cu dîrzenie. Bravo, valahule!»... În pofida marii înfrîngeri, armata română a atras asupra ei importante forţe germane de pe Frontul de Apus şi l-a ajutat pe generalul Joffre să cîştige o clipă de răgaz. Marele Cartier General German a trebuit să renunţe definitiv la planul ofensivei de la Verdun. Din acest moment, iniţiativa strategică a trecut de partea Antantei".

Deputatul *Victor Augagneur*, în şedinţa secretă din 15 noiembrie a Camerei Deputaţilor din Franţa, critică guvernul pentru că nu şi-a respectat obligaţiile asumate faţă de România: „O ţară neutră, o ţară mică ce s-a bizuit pe sprijinul nostru, se vede ameninţată cu zdrobirea, invadată, fără ca marile puteri, care ar fi trebuit s-o sprijine, să fi reuşit, pînă acum, să-i dea vreun ajutor".

Primul ministru britanic *David Lloyd George*, în *War Memories* (Memorii de război), vol. I, II, Londra, 1938, are interesante însemnări privitoare la România: „În 1916, am repetat cu România eroarea fatală comisă în 1915 cu Belgia... Cu toţii ştiam în ce constă echipamentul României. Ştiam că armata ei nu dispune de artilerie grea şi înzestrarea cu muniţii şi chiar cu tunuri de cîmp nu putea face faţă presiunii unui atac sau unei apărări susţinute. Atîta timp cît armatele austriace erau ocupate în altă parte, România putea fi liniştită; dar consilierii noştri militari ar fi trebuit să ştie că o retragere deliberată a unei părţi a forţelor germane de pe Frontul de la Verdun şi trimiterea cîtorva din diviziile de rezervă în România ar fi făcut artileria şi muniţiile românilor cu totul neputincioase pentru rezolvarea situaţiei. Totuşi, acest fapt pare să nu fi fost prevăzut de nici unul dintre consilierii Aliaţilor; cel puţin, nimeni nu pare să fi luat vreo măsură pentru a preîntîmpina o asemenea eventualitate. Dealtfel, nici un guvern nu a luat vreo măsură, considerînd că o astfel de eventualitate nu este posibilă, sau mai bine spus fiecare credea că este treaba celuilalt. Numai după ce atacul german s-a extins, Aliaţii au improvizat expediţii înjghebate în pripă pentru a scăpa România. Nu este deloc exagerat să spunem că România poate fi punctul hotărîtor al campaniei. Dacă germanii pierd acolo, va fi cel mai mare dezastru pentru ei. După aceea totul devine o chestiune de timp. Dar dacă germanii vor reuşi, nici nu vreau să mă gîndesc la consecinţele asupra destinelor războiului. Expediţia de la Salonic este o ilustrare a celor două greşeli fatale care au urmărit Antanta: întîrzierea şi lipsa de cooperare. Lansată la momentul potrivit, expediţia ar fi salvat Serbia şi ne-ar fi dat Balcanii... Nu este de mirare că românii au considerat că noi nu am respectat condiţiile înţelegerii în baza căreia am pornit împreună...".

1917

Procesul legic de desăvîrşire a statelor naţionale era apreciat ca atare de *V.I. Lenin* cînd scria, în ianuarie 1917, că: „foarte mulţi români şi sîrbi (în raport cu numărul total al românilor şi sîrbilor) locuiesc în afara graniţelor statelor «lor», că în general «construcţia de stat» în direcţia burghezo-naţională nu s-a terminat în Balcani..."

ianuarie-iunie În Moldova, partea de ţară rămasă liberă, înfruntînd mari greutăţi, armata română se reface. Efectivele sînt reorganizate în două armate (1 şi 2), cuprinzînd 15 divizii infanterie, 2 de cavalerie, 4 regimente artilerie grea, 12 escadrile aviaţie. Deşi numărul diviziilor scade de la 23 la 17, ele sînt superioare ca instruire şi dotare. În baza convenţiilor încheiate anterior, din Franţa şi Anglia sosesc importante cantităţi de arme şi muniţii: 150 000 puşti, 1 957 mitraliere, 2 736 puşti-mitraliere, 1 300 000 grenade, 84 tunuri uşoare, 141 tunuri şi obuziere grele, 130 mortiere de tranşee, avioane. O contribuţie însemnată la reorganizarea şi instruirea unităţilor române îşi aduc ofiţerii Misiunii militare franceze, comandată de generalul H. M. Berthelot, sosită încă la 3 octombrie 1916. Spre sfîrşitul lunii iunie, armata română este aptă pentru reluarea luptei. Generalul *Berthelot* raportează ministrului de Război francez (8 iunie): „În armata română, starea de spirit continuă să fie excelentă; ideea ofensivei s-a conturat... Armata română de operaţii va fi deci gata de acţiune la data fixată, în condiţiile prevăzute, pregătită pentru ofensivă...".

7 ianuarie La Iaşi, se înfiinţează Comitetul Naţional al românilor emigraţi din Austro-Ungaria, cu scopul de a organiza pe toţi refugiaţii transilvăneni care cer să se înroleze ca voluntari în armata română.

22 februarie Ostaşii români din armata austro-ungară, căzuţi prizonieri în Rusia şi aflaţi în lagărul de la Darniţa (lîngă Kiev), semnează un angajament în care se arată: „jurăm pe onoare şi conştiinţă că voim să luptăm în armata română, pentru dezrobirea ţinuturilor noastre de sub dominaţiunea austro-maghiară...".

27 februarie Revoluţia burghezo-democratică din Rusia; greva generală a muncitorilor din Petrograd, declanşată cu două zile în urmă, sub lozincile: „Jos războiul!", „Jos ţarul!", „Vrem pîine!", se transformă în revoluţie. La 2 martie, ţarul Nicolae II abdică (e arestat, împreună cu familia sa, la 8 martie, şi executat la 4 iulie, anul următor). Prin căderea ţarismului, una din marile verigi ale reacţiunii internaţionale este înlăturată. Lupta revoluţionară a maselor populare şi a popoa-

relor asuprite din fostul Imperiu țarist ia un avînt fără precedent. Revoluția își pune amprenta puternică pe starea de spirit a armatelor ruse.

23 martie Sub presiunea luptei maselor populare din România Ferdinand I dă o proclamație, în care promite pămînt țăranilor și lărgirea drepturilor cetățenești.

3 aprilie Guvernul rus aprobă ca 30 000 prizonieri români din armata austro-ungară să constituie un corp de voluntari pentru a lupta alături de armata română.

5 aprilie O delegație română pleacă în S.U.A. pentru a face cunoscute opiniei publice și guvernului american situația României și aspirațiile naționale ale românilor din Austro-Ungaria.

13 aprilie Comitetul de organizare de la Darnița lansează următorul apel *(Declarația de la Darnița)*: „Astăzi, cînd noi românii, ca și celelalte neamuri subjugate, ne-am convins definitiv că nouă, ca români, nu ne mai este posibilă existența în cadrele statului austro-ungar; noi, cari în limbă, în cultură, în structura socială și în întreaga noastră ființă etnică și politică, formăm un trup unic și nedespărțit cu toate celelalte părți constitutive ale națiunii române, *cerem cu voință nestrămutată încorporarea noastră la România liberă, pentru a forma împreună cu ea un singur stat național românesc...*".

27 mai Sosesc la Iași primele două batalioane de voluntari ardeleni.

8 iunie Generalul *Constantin Prezan* — șeful Statului major al Marelui Cartier General Român — către voluntarii ardeleni, cu prilejul depunerii jurămîntului: „Sînt fericit că mi-a fost dat să vă salut cînd faceți primul pas pe pămîntul țării noastre. Acest salut vă aduc în numele întregii armate române care luptă de aproape un an în acest război pentru reîntregirea neamului nostru...".

19 iunie La orele 11 dimineața, delegația română este primită de secretarul de Stat al S.U.A. Robert Lansing. Șeful misiunii spune: „Pe teritoriul acestei mari și nobile republici există un mare număr de imigranți români, care sînt foarte doritori să participe la luptele pentru libertate și civilizație, pentru triumful dreptății ...

Misiunea aceasta specială urmărește îndeaproape formarea unei Legiuni românești care să fie pusă la dispoziția Aliaților".

Secretarul de Stat al S.U.A. — după cum scrie *Washington Post* — exprimă „toate simpatiile Statelor Unite pentru România, apreciindu-i meritele nepieritoare față de cauza libertății și a drepturilor popoarelor...".

Membrii delegației, V. Lucaciu și V. Stoica, desfășoară o intensă acțiune nu numai în rîndul românilor americani, ci și în cercurile politice și culturale americane, făcîndu-le cunoscută dorința românilor din Austro-Ungaria de a se uni cu România. Din inițiativa lor și cu concursul organizațiilor culturale românești sînt inițiate întruniri publice și se creează o opinie favorabilă în redacțiile unor mari ziare *(Washington Post, New York Tribune, New York Times, Boston Transcript)* care publică articole ce susțin cauza unității naționale românești. În decembrie 1917, cu prilejul unei întrevederi dintre V. Stoica și fostul președinte al S.U.A. *Theodore Roosevelt*, acesta rostește cuvinte de simpatie față de lupta poporului român pentru unitate națională: „Statele Unite vor susține dezrobirea naționalităților și vor sprijini cu hotărîre regatul român și justele sale revendicări". La 22 iunie 1918, se constituie, la Washington, Liga națională română. Organizația ține strînse legături cu Comitetul Național al românilor din Paris. Liga națională română organizează acțiuni comune cu reprezentanți ai altor naționalități asuprite de Habsburgi. O delegație comună se prezintă la 7 septembrie 1918, la Casa Albă și înmînează președintelui Wilson o moțiune prin care se cere dezrobirea popoarelor asuprite de monarhia austro-ungară. Președintele Wilson își exprimă acordul față de dezideratele națiunilor asuprite, declarînd că monarhia austro-ungară nu mai poate fi menținută.

8 iulie-9 august Marea epopee de la Mărăști, Mărășești și Oituz. Ofensivă victorioasă a românilor la Mărăști și respingerea puternicei ofensive germano-austro-ungare la Mărășești și Oituz.

Planurile militare germane vizînd ocuparea întregii Românii și scoaterea ei din luptă sînt anihilate. Prin amploarea lor, bătăliile de pe frontul din Moldova sînt considerate de specialiști printre cele mai mari confruntări militare din timpul primului război mondial.

The Times publică notele corespondentului său de pe frontul din Moldova: „Eu sînt pe front, unde armata română a cîștigat prima sa victorie contra germanilor și a dovedit că, dacă sînt bine aprovizionați cu artilerie și material de război, oamenii sînt minunați. Entuziasmul și elanul cu care au luptat [românii] stîrnesc admirația tuturor celor care i-au văzut... Poziția de la Mărăști, care era puternic fortificată, cu circa zece rețele de sîrmă ghimpată, patru redute și un mare număr de mitraliere, a fost apărată de o divizie din Grupul de armate Gerock. Elanul infanteriei române a fost splendid și, după patru ore de luptă ... localitatea a fost luată, în ciuda rezistenței disperate a inamicului...".

Mareșalul *Joffre*: „...Mărășești, nobila localitate, martoră a zilelor de grea cumpănă și a luptelor glorioase din 1917, în momentul cînd armata română, luptînd împotriva trupelor germane superioare ca număr, printr-o rezistență îndîrjită, a oprit o ofensivă care după speranța inamicului trebuia să fie hotărîtoare și a silit pe dușman să renunțe la luptă, după pierderi grele".

Erich von Ludendorff: „Armata română se consolidase... într-aşa grad, că ni s-a părut cu neputinţă să obţinem un succes strategic... Ofensivele grupurilor lui Mackensen şi ale arhiducelui Joseph au fost oprite... Ofensiva din Moldova era socotită ca a doua acţiune decisivă [după cea de la Verdun]... Pentru mine avea o importanţă mult mai mare decît o operaţie în Italia...".

Generalul rus *D. Gr. Şcerbacev:* „Trupele noastre şi cele române au pecetluit încă o dată frăţia lor de arme, prin luptele victorioase duse împreună. Trupele frontului român nu numai că au oprit pe inamic, dar trecînd la contraatac, l-au gonit din poziţiunile ocupate, luîndu-i prizonieri... Admir vitejia trupelor aliaţilor noştri români şi felicit pentru strălucitoarea respingere a ofensivei inamicului atît cadrul ofiţeresc cît şi soldaţii unităţilor care au luat parte la luptă. Sînt convins că şi de acum înainte trupele ruso-române, prin acţiuni comune, vor menţine şi întări acea frăţie de arme al cărei început datează de acum 40 ani, pus de părinţii noştri în luptele de la Plevna...".

Lloyd George, într-un discurs rostit la 27 iulie: „Cine ar putea să omită importanţa rezistenţei armate pe care o opune România inamicului nostru comun? Românii au adus servicii incalculabile Aliaţilor prin apărarea tenace a Moldovei. Fiii lor apără o mare parte a ţării împotriva unei invazii duşmane, în condiţiuni descurajante. Românii s-au luptat cu succes şi chiar germanii au admirat această rezistenţă eroică...".

Mareşalul *Luigi Cadorna,* comandantul suprem al armatei italiene, către Misiunea militară italiană din Iaşi: „Vă rog să exprimaţi via mea admiraţie comandantului suprem român pentru proba măreaţă dată de către trupele române în luptele din regiunile Mărăşti, Oituz şi Mărăşeşti...".

Journal de Genève: „Ştiu că gloria României a fost scrisă cu vitejia ţăranului. Şi cartea acestei glorii, fără îndoială, nu este încă închisă".

14 august Odată cu prima aniversare a intrării României în război, la Londra se constituie o Societate anglo-română pentru promovarea relaţiilor mai strînse între Imperiul britanic şi România. Preşedintele Comitetului executiv provizoriu şi secretarul Societăţii anglo-române publică o scrisoare în *The Times*: „...Deşi ne aflăm foarte departe de români din punct de vedere geografic şi din motive de limbă şi istorie, astăzi noi sîntem una cu ei în hotărîrea de a asigura tuturor naţiunilor libera alegere a destinului propriu. Aliaţii s-au angajat public pentru deplina eliberare şi restaurare a poporului român".

1 octombrie Ziarul socialiştilor români din Transilvania, *Adevărul,* publică apelul *Ce vrem? Pace, drepturi şi ţîine:* „... Cerem şi aceea ca-n şcoli, copiii să fie învăţaţi în limba mamei lor, căci numai astfel pot ei trage folos din învăţătura ce li se dă... Vrem să se pună capăt odată măcelului [războiului] ... Să se facă cu putinţă ca-n toate ţările popoarele singure să-şi hotărască soarta şi nici un neam să nu mai fie asuprit de altul...".

Prăbuşirea ţarismului, în februarie 1917, şi victoria Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie devin un îndemn înflăcărat la luptă pentru realizarea aspiraţiilor de libertate şi autodeterminare ale tuturor popoarelor lumii. Înfrîngerile militare suferite de Puterile Centrale, intensificarea luptelor de eliberare naţională reprezintă un puternic factor de accelerare a destrămării Imperiului austro-ungar, adeverind previziunea pe care *F. Engels* o făcuse într-o scrisoare trimisă socialistului român Ioan Nădejde, încă din ianuarie 1888: „Dacă mîine despotismul din Petersburg ar cădea, poimîine nu ar mai fi în Europa nici o Austro-Ungarie". Iar *V.I. Lenin* califica în 1916 monarhia austro-ungară drept „o uniune şubredă a cîtorva clici de paraziţi sociali", subliniind că „lichidarea Austro-Ungariei nu reprezintă istoriceşte decît o continuare a destrămării Turciei, fiind, ca şi aceasta, o necesitate a procesului istoric de dezvoltare". Prin victoria Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie, eveniment de importanţă istorică mondială, se deschide o nouă epocă în dezvoltarea societăţii omeneşti — epoca trecerii de la capitalism la socialism. Printre primele documente lansate de puterea sovietică se află şi *Declaraţia drepturilor popoarelor din Rusia* (2 noiembrie): „Revoluţia din Octombrie a muncitorilor şi ţăranilor a început sub stindardul comun al descătuşării.

Se descătuşează ţăranii de sub puterea moşierilor, căci nu mai există proprietate moşierească asupra pămîntului; ea a fost înlăturată. Se descătuşează soldaţii şi marinarii de sub puterea generalilor autocraţi, deoarece de acum generalii vor fi aleşi şi vor putea fi schimbaţi. Se descătuşează muncitorii de capriciile şi bunul plac al capitaliştilor, deoarece de acum înainte se va institui controlul muncitoresc în fabrici şi uzine.

Tot ce este viu, toată suflarea se descătuşează de insuportabilele cătuşe.

Rămîn numai popoarele Rusiei care au suportat şi suportă jugul şi bunul plac, la descătuşarea cărora trebuie să se treacă imediat, eliberarea cărora trebuie înfăptuită hotărît şi definitiv.

În epoca ţarismului, popoarele din Rusia erau sistematic asmuţite unul împotriva altuia. Rezultatele acestei politici sînt cunoscute: măceluri şi pogromuri — pe de o parte, robia popoarelor — pe de altă parte.

Această ruşinoasă politică de învrăjbire nu trebuie să se mai repete. De acum, ea trebuie înlocuită cu politica unei benevole şi cinstite alianţe a popoarelor din Rusia.

În perioada imperialistă, după revoluţia din februarie, cînd puterea a trecut în mîinile burgheziei cadete, politica făţişă de învrăjbire a cedat locul neîncrederii lase în popoarele Rusiei, unei politici de şicanări şi de pro-

1

2

3

4

SERBARILE din ARAD

Mai mulți scriitori din țară, aŭ azistat Duminică la serbările din Arad. Scriitorii de din colo, în frunte cu d. O. Goga, i aŭ primit foarte cordial, oferindu-le un banchet strălucit.

5

vocări, mascată de declarații sforăitoare despre «libertatea» și «egalitatea» popoarelor. Rezultatele acestei politici sînt cunoscute: intensificarea dușmăniei naționale, subminarea încrederii reciproce.

Trebuie să se pună capăt acestei politici nedemne, de minciună și neîncredere, de șicanări și provocări. De acum ea trebuie înlocuită cu o politică deschisă și cinstită, care să ducă la deplină încredere reciprocă între popoarele din Rusia.

Numai ca urmare a unei asemenea încrederi se poate constitui o alianță sinceră și durabilă a popoarelor din Rusia.

Numai ca urmare a unei asemenea alianțe se poate realiza coeziunea muncitorilor și țăranilor popoarelor din Rusia într-o singură forță revoluționară, capabilă să reziste în fața oricăror zvîrcoliri ale burgheziei imperialiste-anexioniste.

Congresul Sovietelor din iunie curent a proclamat dreptul popoarelor din Rusia la libera autodeterminare.

Cel de-al doilea Congres al Sovietelor, din octombrie curent, a confirmat mai hotărît și mai precis acest drept inalienabil al popoarelor din Rusia.

Îndeplinind voința acestor congrese, Sovietul Comisarilor Poporului a hotărît să pună la baza activității sale în problema naționalităților din Rusia următoarele principii fundamentale:

1. *Egalitatea și suveranitatea popoarelor din Rusia.*

2. *Dreptul popoarelor din Rusia la autodeterminare liberă pînă la separare și formarea de state independente.*

3. *Desființarea tuturor și oricăror privilegii și îngrădiri naționale și național-religioase.*

4. *Libera dezvoltare a minorităților naționale și a grupurilor etnice care locuiesc pe teritoriul Rusiei.*

Decretele concrete ce decurg de aici vor fi elaborate imediat după constituirea Comisiei pentru Problemele Naționalităților.

În numele Republicii Ruse,

În primele două decenii ale sec. XX lupta poporului român pentru crearea statului național unitar intră în faza finală:

1. *Însuflețită participare a maselor populare la o întrunire organizată de Partidul Național Român (Hunedoara 1906)*

2. *Studenți români la Viena, în costume naționale, cu prilejul unei serbări (1910)*

3-4. *În august 1911, se serbează cu mare entuziasm 20 ani de la crearea Ligii Culturale și 50 ani de la constituirea Astrei. În mai toate orașele românești se țin manifestări impresionante, culminînd cu serbările de la Blaj, unde, alături de cei peste 30 000 români transilvăneni, participă reprezentanți ai românilor de pe ambele versante ale Carpaților (G. Coșbuc, Șt. O. Iosif, V. Eftimiu, I.L. Caragiale, N. Iorga, Gh. M. Murgoci, S. Mehedinți, I. Bianu, Al. Lapedatu, Sextil Pușcariu, Petre Liciu, Aurel Vlaicu etc.)*

În acele zile o importantă serbare are loc și la Arad

5. *Un alt loc de întîlnire și conlucrare a românilor în vederea împlinirii marelui ideal al Unirii: „cursurile de vară" de la Văleni de Munte. Iată-i pe cursanții din 1912 prinși într-o simbolică horă*

Comisarul Poporului pentru Problemele Naţionalităţilor, Iosif Djugaşvili — Stalin.
Preşedintele Sovietului Comisarilor Poporului, V. Ulianov (Lenin)".

26 noiembrie Se încheie, la Focşani, armistiţiul dintre România şi Puterile Centrale, ca urmare a situaţiei create prin semnarea, la Brest-Litovsk, a armistiţiului ruso-german (22 nov.).

27 decembrie *Woodrow Wilson*, preşedintele S.U.A., prezintă Senatului principiile sale privind reorganizarea lumii după terminarea războiului; documentul este cunoscut în istorie sub numele de *Cele 14 puncte*. Punctele 10 şi 11 au legătură directă cu ţara noastră: „X. Popoarele Austro-Ungariei, cărora dorim să le asigurăm şi salvgardăm un loc printre naţiuni, trebuie să capete cele mai largi libertăţi de dezvoltare autonomă. XI. România, Serbia şi Muntenegru trebuie evacuate; teritoriile ocupate trebuie reconstruite; Serbiei trebuie să i se acorde accesul liber şi sigur la mare; relaţiile dintre statele balcanice să fie determinate prin înţelegere amicală pe baza coordonatelor istorice ale loialităţii şi naţionalităţii; de asemenea, trebuie să se stabilească garanţii internaţionale pentru independenţa politică şi economică şi pentru integritatea teritorială a statelor balcanice".

Ulterior, guvernul american se va pronunţa pentru dreptul la autodeterminare al popoarelor din Imperiul austro-ungar.

1918

2 ianuarie *Proces-verbal* încheiat cu prilejul unei întruniri a românilor din provinciile subjugate de Habsburgi şi aflaţi în refugiu la Odessa: „Ne-am întrunit azi, 2 ianuarie 1918, şi am discutat necesitatea instituirii unui Comitet Naţional al românilor subjugaţi din monarhia austro-ungară. Alegerea acestui Comitet Naţional într-o vreme cînd organizaţia politică a românilor subjugaţi de sub Habsburgi este desfiinţată şi complet paralizată în acţiunile ei se impune pentru a putea avea organul menit să se facă ecoul autorizat al intereselor naţionale. Comitetul Naţional va reprezenta de comun acord cu guvernul României cauza naţională...".

26 ianuarie Demisia guvernului I.I.C. Brătianu-Take Ionescu.

27 ianuarie La Brest-Litovsk se încheie Tratatul de pace între Austro-Ungaria şi Ucraina.

28 ianuarie Izolată, lipsită de sprijinul Aliaţilor săi, România cere pace Puterilor Centrale.

29 ianuarie Se formează un nou guvern român, condus de generalul Al. Averescu.

Sub titlul *Dezmembrarea Austriei este singura soluţie*, ziarul *New York Times* susţine drepturile la independenţă şi unitate naţională ale popoarelor asuprite de monarhia austro-ungară. „Este evident că un stat [ca Austro-Ungaria], a cărui existenţă se bazează exclusiv pe principii care de mult au devenit obstacole în evoluţia istorică a umanităţii, trebuie să dispară, pentru a nu mai constitui o piedică în calea progresului uman... [Pacea de după război] trebuie să deschidă drumul spre o dezvoltare liberă şi paşnică a naţiunilor şi să rupă legăturile care ne împiedică să acţionăm în spiritul progresului uman...".

11 februarie Plenipotenţiarii guvernului german înmînează reprezentanţilor români trei condiţii principale pentru încheierea păcii: cedarea Dobrogei, importante rectificări de frontieră în zona muntoasă şi mari concesiuni economice.

18 februarie Tratat de pace la Brest-Litovsk între Rusia sovietică şi Germania.

4 martie Ziarul socialist *Adevărul* se pronunţă împotriva păcii pe care Puterile Centrale încearcă s-o impună României: „...La tratativele de pace faţă cu România s-a ascultat sfatul contelui Tisza, reacţionarul încarnat, apărătorul feudalismului împilator de naţionalităţi, reprezentantul mentalităţii oligarhice. Nu ni se iartă — din anumite consideraţii — să criticăm pacea ce se leagă cu România de Puterile Centrale, deşi mare ne-ar fi dorul să spunem verde că noi respingem din convingere orice atac la existenţa unui stat, la siguranţa lui, la viitorul său...".

5 martie La Iaşi se formează un nou guvern român, prezidat de Alexandru Marghiloman, care semnează, la Buftea, Tratatul preliminar de pace între România şi Puterile Centrale; pe baza acestuia, la 9 martie, încep la Bucureşti tratativele în vederea încheierii păcii.

6 martie În ziarul *România nouă* — organ al Comitetului Naţional al românilor emigraţi din Austro-Ungaria — citim: „În Parlamentul din Viena s-a adus în dezbatere şi chestiunea păcii cu România. Socialiştii [austriaci] s-au ridicat cu hotărîre împotriva umilirii României. Mai ales deputatul Seitz a ţinut o vorbire înverşunată împotriva politicii de anexiune pe care o face Germania şi la care vrea să înjuge şi Austria. Cuvîntarea lui Seitz n-a putut fi publicată deoarece a oprit-o cenzura. Cu toate acestea s-au strecurat în presă aceste cuvinte rostite de Seitz: «Noi nu numai ca socialişti, ci şi ca reprezentanţi ai marilor mase ale tuturor popoarelor şi păturilor acestui stat, nu putem spune destul de tare că popoarele noastre nu doresc nici marşul forţat în Ucraina [ocuparea acestei ţări de Puterile Centrale] şi nici siluirea României. Ele nu vor alta decît o pace dinspre Răsărit care ar deschide un drum către pacea obştească a lumii întregi. Noi nu voim nici un război de cucerire. De la România n-avem nimic de cerut şi de voit»".

26-28 martie Se desfăşoară, la Roma, Congresul naţionalităţilor asuprite din monarhia austro-ungară, care votează o moţiune, cerînd recunoaşterea dreptului fiecărei naţiuni

de a se constitui în stat național sau de a se uni cu statul său național dacă acesta există.

După Congresul de la Roma, activitatea românilor aflați în Italia crește în amploare. La 6 iulie 1918 se constituie un comitet de acțiune care întreține legături cu organizațiile similare românești din S.U.A., Franța și Marea Britanie. Din inițiativa acestui comitet se desfășoară mari mitinguri în sprijinul unității naționale a românilor, la Roma, Milano, Torino etc., la care participă numeroase personalități ale vieții cultural-politice italiene, adesea membri ai guvernului. În lagărele de prizonieri de la Cassino, Camaldoli, Cittaducale se află aproape 18 000 români din Ardeal, Banat, Crișana, Maramureș. Ei cer să fie organizați în legiuni de voluntari și în vara anului 1918, sub conducerea generalului L. Férige, luptă pe frontul italian.

17 aprilie Se constituie, la Paris, un Comitet național al românilor din teritoriile stăpînite de Imperiul habsburgic, sub președinția lui Traian Vuia, iar mai apoi a dr. I. Cantacuzino.

22 aprilie Congresul Secției române a Partidului Social-Democrat din Ungaria, desfășurat la Budapesta, adoptă o rezoluție împotriva caracterului imperialist al păcii pe care Puterile Centrale vor s-o impună României; socialiștii transilvăneni se pronunță pentru respectarea dreptului popoarelor la autodeterminare: „Congresul de azi dă cuvînt protestului muncitorimii române din Ungaria față de tendințele de anexiune ale monarhiei austro-ungare în Balcani și în special față de schimbările de hotar proiectate în paguba României, căci prin aceste cuceriri relațiile între statul român și Austro-Ungaria nu numai că nu se vor îmbunătăți, ci, din contră, se va înăspri numai ura și se va încuiba dorul de răzbunare în sufletul poporului îngenuncheat...".

24 aprilie Tratatul de pace de la București, dintre România și Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria și Turcia; România este nevoită să cedeze Dobrogea și 5 600 km² de-a lungul frontierei din Carpați și să încheie înrobitoare convenții economice.

29 aprilie Înfruntînd cenzura autorităților, organul de presă al socialiștilor transilvăneni, *Adevărul*, publică articolul intitulat *Pace cu România*, care ia poziție împotriva păcii impuse de Puterile Centrale României: „În împrejurările de acum nu ne putem spune părerea [așa] după cum am voi despre pacea aceasta — însă sîntem siguri că ea nu va fi temeiul unei bune înțelegeri între România și Puterile Centrale. «Mîna care te lovește nu o săruți» — și nici România nu va avea nici un motiv să mulțumească Puterilor Centrale pentru pacea încheiată".

8 iulie *Social-Democrația* (Iași), organul socialiștilor români, publică următoarea relatare, sub titlul *Contra anexiunilor și contribuțiilor:* „Congresul [social-democrat], desfășurat la Iași, consecvent principiului stabilit de muncitorimea internațională socialistă prin formula «pace fără anexiuni și contribuții și dreptul popoarelor de a dispune libere de ele însele», protestează împotriva înstrăinării unei părți din teritoriul României, prin răsluirea munților și anexarea Dobrogei. Protestează, de asemenea, contra contribuțiilor de război deghizate impuse țării prin tratatul de pace. Congresul declară, în numele Partidului Social-Democrat din România, că va aduce protestul său la cunoștința proletariatului din toate țările și că-l va susține, prin delegații săi, la viitorul congres socialist internațional".

24 august Emigrația română din Franța joacă un rol de seamă în coordonarea și activizarea luptei românilor din afara granițelor țării pentru unirea cu patria mumă a provinciilor asuprite de Austro-Ungaria. Deoarece Comitetul de conducere al coloniei române din Paris, din care, de-a lungul anilor au făcut parte remarcabile personalități — P. Brătășanu, dr. C. Istrati, dr. N. Lupu, V. Dumitrescu-Brăila, D. Voinov, G. Aslan ș.a. — și Comitetul Național creat în aprilie 1918 nu pot cuprinde și reprezenta interesele întregii națiuni românești, după mai multe consfătuiri, la 24 august 1918, se înființează un organ central de coordonare, *Consiliul Național al Unității Române*: președinte — Take Ionescu, vicepreședinți — dr. Vasile Lucaciu, Octavian Goga, dr. C. Angelescu și Ioan Th. Florescu. Cîteva zile mai tîrziu, conducerea noului organism este completată: dr. I. Cantacuzino, N. Titulescu, D. Drăghicescu, dr. Partenie Cosma, S. Mîndrescu, Thoma Ionescu, C. Mille, G. G. Mironescu, V. Stroescu, I. Ursu, G. Moroianu, Traian Vuia ș. a.

Consiliul este recunoscut de guvernele aliate drept exponent al intereselor poporului român. La 29 septembrie, într-o notă a guvernului francez se spune: „Ieșit din aspirațiile seculare de libertate și unirea tuturor Țărilor române, el [Consiliul Național al Unității Române] va fi interpretul lor cel mai autorizat". La 24, 29 octombrie și 9 noiembrie, organizația românilor din Paris este recunoscută de guvernele american, britanic și italian.

2 septembrie La New York se ține un congres al reprezentanților românilor, cehilor, slovacilor, polonezilor, sîrbilor, croaților și rutenilor; se votează o moțiune prin care se cere dezmembrarea Austro-Ungariei și eliberarea tuturor popoarelor asuprite.

16 septembrie Ofensiva Aliaților în Balcani, declanșată la 12 septembrie, sparge frontul bulgar la Dobropolje; Bulgaria semnează, la Salonic, capitularea.

27 septembrie Împotriva încercărilor disperate ale cercurilor politice vieneze din anturajul împăratului Carol I de Habsburg de a menține integritatea imperiului prin formula federalizării, la Paris este lansat un manifest al Consiliului Național al Unității Române, Co

mitetului Național Polonez, Consiliului Național Cehoslovac și al Consiliului Național Iugoslav: „Comitetele reunite ale naționalităților oprimate din Austro-Ungaria, pentru că este vorba de existența lor națională, denunță opiniei publice mondiale acest act de ipocrizie diplomatică. Sprijinindu-se pe *principiul naționalităților și al organizării democratice*, singurele baze ale vieții de stat admise de puterile aliate, aceste popoare au afirmat în mod categoric, prin cuvînt și prin arme, programul lor politic: *fundarea de state naționale independente pe teritoriul actual al Austro-Ungariei...*".

29 septembrie Comitetul Executiv al Partidului Național Român, întrunit la Oradea, adoptă în unanimitate, o declarație privind hotărîrea națiunii române din Transilvania de a-și hotărî singură viitorul; se constituie un Comitet de acțiune, cu sediul la Arad.

3 octombrie Carol I de Habsburg lansează manifestul *Către popoarele mele credincioase* în care preconizează reorganizarea Austro-Ungariei într-o federație de șase state „independente" (austriac, ungar, ceh, iugoslav, polonez și ucrainean), Transilvania rămînînd mai departe în componența Ungariei. În aceeași zi, Corpul voluntarilor transilvăneni face o declarație de răspuns la manifestul împăratului, în care, exprimînd voința românilor, se proclamă despărțirea ținuturilor românești de la Austro-Ungaria și unirea lor cu România.

4-5 octombrie Germania și Austro-Ungaria fac oferte de pace Antantei.

5 octombrie În Parlamentul din Budapesta se citește declarația Comitetului Executiv al Partidului Național Român din Transilvania, în care se spune: „Pe temeiul dreptului firesc că fiecare națiune poate dispune, hotărî singură și liberă de soarta ei — un drept care este acum recunoscut și de către guvernul ungar prin propunerea de armistițiu a monarhiei — națiunea română din Ungaria și Ardeal dorește să se folosească de acest drept și reclamă în consecință și pentru ea dreptul ca, liberă de orice înrîurire străină, să hotărască singură așezarea ei printre națiunile libere, precum și stabilirea legăturii de coordonare a ei cu celelalte națiuni libere. Organul național al națiunii române din Ungaria și Ardeal nu recunoaște îndreptățirea acestui Parlament și guvern [ungare] să se considere ca reprezentante ale națiunii române, ca să poată reprezenta la congresul general de pace interesele națiunii române din Ungaria și Ardeal — căci apărarea intereselor ei, națiunea română o poate încredința numai unor factori designați de propria ei adunare națională. Afară de organele delegate de adunarea națională sau alese din mijlocul său, așadar afară de Comitetul Național al Partidului Național Român nimenea nu poate fi îndreptățit să trateze și să hotărască în treburi care se referă la situația politică a națiunii române. Toate deciziunile și acordurile care s-ar lua și s-ar face fără aprobarea acestor organe le declarăm ca nule și fără valoare, care nu leagă întru nimic națiunea română. Națiunea română care trăiește în monarhia austro-ungară așteaptă și cere — după multe suferinți de veacuri — afirmarea și valorizarea drepturilor ei nestrămutate și inalienabile la deplină viață națională".

6 octombrie Comitetul Național al românilor emigrați din Austro-Ungaria face publică, la Iași, o declarație în care se spune: „...Nu recunoaștem monarhiei austro-ungare dreptul de a se ocupa de soarta românilor..., deoarece veacuri de-a rîndul ne-a ținut în cea mai rușinoasă robie.

Toate încercările de federalizare ale Casei de Habsburg sînt gesturi disperate ale unei împărății osîndite să se descompună și să piară...".

Ziarul *The Times* scrie: „... Singurul răspuns potrivit la manifestul împăratului austriac va fi asigurarea definitivă dată tuturor popoarelor din Austro-Ungaria în privința locului lor printre națiunile libere ale lumii și a dreptului lor de a realiza unirea cu frații lor din spatele granițelor actuale ale monarhiei".

7 octombrie *Adevărul*, organul socialiștilor transilvăneni, în articolul *Întrunirea românilor din Csepel:* „Evenimentele din timpul din urmă, care au zdruncinat viața politică de la noi, au deșteptat un viu interes în rîndurile muncitorilor de pretutindeni și, în sfîrșit, și-n rîndurile muncitorilor români. La întrunirea de duminică din Csepel muncitorii s-au adunat într-un număr neobișnuit de mare și au așteptat cu nerăbdare referentul din Budapesta. Tov. Albani, trimisul Comitetului Central Român [al Secției române a P.S.D. din Ungaria], a vorbit despre situația politică în legătură cu evenimentele actuale și despre viitorul poporului român din Ungaria. A arătat în linii generale suferințele îndurate de poporul român sub domnia clasei feudalo-șoviniste maghiare, căreia îi va pune capăt furtuna ce se ivește la orizont. A explicat apoi noua acțiune începută de Partidul Social-Democrat privitor la dezrobirea popoarelor asuprite din Ungaria și democratizarea desăvîrșită a țării... A explicat apoi ținuta socialiștilor români față de liberarea poporului român dezmoștenit. Noi pretindem ca, împreună cu toate națiunile din Ungaria, și românii să aibă drept de liberă dispunere asupra sorții lor, adică ei singuri să hotărască forma de stat în care vor să trăiască în viitor".

14-15 octombrie Austro-Ungaria cere din nou pace puterilor Antantei.

Se intensifică mișcarea popoarelor pentru autodeterminare națională și înlăturarea dominației străine; iau ființă statele naționale suverane și independente ale popoarelor din centrul și Sud-Estul Europei; în octombrie se crează statul cehilor și slovacilor, iar

ținuturile Nord-Estice ale Iugoslaviei se despart de Austro-Ungaria; în noiembrie, Polonia își redobîndește independența de stat; sînt înlăturate monarhiile în Germania și Austria, aceste țări proclamîndu-se republici; în urma revoluției burghezo-democratice Ungaria se declară, de asemenea, republică independentă.

PROLETARIATUL, SOCIALIȘTII S-AU PRONUNȚAT, TOTODATĂ, CU FERMITATE PENTRU UNIREA TRANSILVANIEI CU ROMÂNIA

18 octombrie **Crearea Consiliului Național Român Central din Transilvania**

Momentul marchează o etapă importantă în organizarea luptei poporului român pentru desăvîrșirea unității naționale. Din inițiativa socialiștilor, la Budapesta, are loc o întîlnire a Comitetului Executiv al Partidului Național Român și a fruntașilor socialiști transilvăneni. Socialiștii propun constituirea unui Consiliu Național Român, „care să preia conducerea teritoriilor [din Ungaria] locuite de români". Iată cum relatează acest eveniment unul dintre participanți, socialistul *Ion Flueraș:* „În ajunul revoluției [burghezo-democratice din Ungaria], și anume la [16] 29 octombrie 1918, conducătorii fracțiunii social-democrate române [Secției române a Partidului Social-Democrat din Ungaria] aflați la Budapesta ne-am adresat către reprezentanții Partidului Național Român, cerîndu-le o întrevedere. Aceasta, ca urmare a declarației Partidului Național [Român], în Parlamentul din capitala Ungariei. Prima întîlnire cu aceștia am avut-o la Hotelul «Cornul vînătorilor». Din partea Partidului Național Român au participat răposații Șt.C. Pop, Teodor Mihali și d-nii Vaida-Voievod, Aurel Vlad și Aurel Lazăr. Partidul nostru social-democrat era reprezentat de mine și de Ioan Mihuț, un muncitor blănar din Budapesta.

Întîlnirea a avut loc, cum am spus, la [16] 29 octombrie, adecă cu două zile înainte de izbucnirea revoluției. Era într-o luni. La ședință venisem cu un mandat categoric din partea tovarășilor mei socialiști, dar în prealabil am întrebat pe reprezentanții Partidului Național Român să ne spună ce au de gînd să facă în vederea apropiatei căderi a fronturilor și deci a prăbușirii Austro-Ungariei — pe care o prevedeam cu toții. Ni s-a răspuns că n-au încă un program bine fixat și că sînt în așteptarea desfășurării evenimentelor. Cînd am fost eu întrebat care este părerea socialiștilor români asupra evenimentelor în perspectivă, am răspuns că prevăd izbucnirea revoluției peste 4-5 zile...

Am cerut atunci ca, în vederea revoluției ce trebuia să izbucnească, să înființăm un consiliu național al românilor care să preia conducerea teritoriilor locuite de români și să înceapă imediat tratative cu guvernul oficial maghiar și cu Consiliul Național Maghiar, înființat de curînd cu scopul, la rîndul lui, să preia puterea din mîinile guvernului Tisza și să înceapă tratative de înțelegere cu națiunile conlocuitoare.

Reprezentanții Partidului Național s-au declarat imediat de acord cu propunerea pentru formarea Consiliului Național al Românilor...

În aceeași ședință de la «Cornul vînătorilor» s-a și purces la constituirea Consiliului care a fost compus din 6 reprezentanți ai Partidului Național Român și 6 ai fracțiunii social-democrate române din Ungaria...

La ședința următoare, fixată peste trei zile, trebuia să ne întrunim din nou și să venim cu ratificările comitetelor noastre.

Peste cele trei zile, într-o joi, reprezentanții celor două partide ne-am întîlnit în același loc. Dar revoluția [burghezo-democratică din Ungaria] izbucnise încă de miercuri. În seara aceea, miercuri, mă aflam la ședința Comitetului Central Român al Partidului Social-Democrat, la sediul partidului, pe Conti-utca [strada Conti]. Raportam comitetului rezultatul discuțiilor avute luni cu reprezentanții Partidului Național și ceream aprobarea pentru Consiliul Național Român, pe care-l formasem. Comitetul meu a dat deplină aprobare...

În seara zilei de joi trebuia să ținem ședința comună a reprezentanților Partidului Social-Democrat Român și Partidului Național Român, așa cum hotărîsem încă de luni. Am ținut ședința și am adus la cunoștință că partidul nostru a ratificat înființarea Consiliului Național al poporului român din Ardeal. Comunicarea a fost primită cu mare satisfacție de către membrii Partidului Național...".

La o nouă ședință a reprezentanților celor două partide, se hotărăște mutarea sediului Consiliului Național la Arad și se iau măsuri pentru organizarea gărzilor naționale românești, cu ajutorul cărora să se păstreze ordinea în Ardeal și Banat.

În aceeași relatare, I. Flueraș arată că situația creată după eșecul tratativelor dintre Consiliul Național Român Central și delegația guvernului maghiar condusă de Oszkár Jászi „m-a determinat pe mine să propun în prima ședință a Consiliului Național, în numele Partidului Social-Democrat Român, convocarea unei mari adunări naționale pentru a consulta întreg poporul român asupra viitorului său. Propunerea mea a fost primită cu unanimitate...".

În contextul prăbușirii monarhiei austro-ungare, ca urmare a luptei popoarelor asuprite pentru crearea statelor naționale, masele

populare din Transilvania, sub conducerea Consiliului Național Român Central (C.N.R.C.), preiau puterea în teritoriile locuite de români și se pronunță ferm pentru unirea lor cu România. Noul organism se proclamă „unicul for care reprezintă voința poporului român și se bazează pe libera hotărîre asigurată de curentul vremii și de voința popoarelor lumii"; este alcătuit din șase social-democrați: Ion Flueraș, Iosif Jumanca, Tiron Albani, Enea Grapini, Iosiv Renoiu, Bazil Surdu și șase reprezentanți ai Partidului Național Român: Vasile Goldiș, Aurel Lazăr, Teodor Mihali, Ștefan Cicio Pop, Alex. Vaida-Voievod și Aurel Vlad.

20 octombrie Consiliul Național Român Central își începe oficial activitatea la Arad. Componența sa inițială se va întregi ulterior cu reprezentanți ai Consiliului militar român central (forul conducător al Gărzilor naționale române civile și militare din Transilvania). Unele documente vor fi semnate de *Marele Sfat al Națiunii Române*, cel mai cuprinzător organism politic al românilor, format din reprezentanți ai Partidului Național Român, ai Secției române a Partidului Social-Democrat din Ungaria, ai sindicatelor, ai organizațiilor culturale și ai altor asociații profesionale (meseriași, corpul didactic, instituțiile bisericești etc.). Consiliul Național Român Central își impune o anume structură organizatorică, în funcție de sarcinile multiple ce-i revin. Sub președinția lui Ștefan Cicio Pop, C.N.R.C. își crează mai multe secții: organizatorică, juridică și altele, destinate diverselor activități (cultură, economie, comerț, transporturi, ordine internă, relații externe etc.).

Constituirea C.N.R C. imediat după dezlănțuirea revoluției burghezo-democratice, cu larg caracter popular, dă un nou impuls luptei pentru eliberarea Transilvaniei și unirea ei cu țara. Sub directa conducere a C.N.R.C., la sfîrșitul lunii octombrie și începutul lui noiembrie, în toate comitatele Transilvaniei se crează Consilii naționale (menționate în documente și sub formula de senate, sfaturi) comitatense (județene), iar acestea, la rîndul lor, îndrumă direct crearea Consiliilor naționale în toate satele și orașele transilvane. Concomitent cu această acțiune, sînt organizate gărzile naționale militare și civile, aflate sub directa îndrumare a Consiliilor naționale și avînd menirea de a asigura ordinea și liniștea.

Toată această rețea de organizații este emanația directă a luptei revoluționare a maselor populare; ea înlătură vechile organe de stat și organizează viața politică și administrativă în localitatea sau teritoriul ce-i revine în competență. Consiliile și gărzile naționale desfășoară o intensă activitate de propagandă în jurul ideii de unire a Transilvaniei cu România și, mai ales, a modalităților de realizare a acestui deziderat.

Un rol deosebit joacă în aceste împrejurări presa centrală și locală: *Românul, Drapelul, Adevărul, Glasul Ardealului, Tribuna Sibiului, Voința neamului, Tribuna Bihorului* și altele.

În 18 octombrie, la Viena, se desfășoară o consfătuire a ofițerilor și soldaților români din garnizoanele capitalei austro-ungare. Întrunirea hotărăște constituirea *Senatului central al ofițerilor și soldaților români din Austro-Ungaria*. Noul organism conlucrează strîns cu Consiliul Național Român Central.

În scurt timp, la Viena se concentrează peste 50 000 ostași români, care, transportați în Transilvania, sînt puși la dispoziția C.N.R.C. Concomitent, ostașii Regimentelor 2 infanterie Brașov, 51 Cluj și o parte din Regimentul 37 Oradea, aflați în garnizoanele pragheze, se constituie în *Legiunea română din Praga*. Legiunea aderă la programul Senatului militar român din Viena și acționează la indicațiile acestuia. Totodată, ofițerii și soldații români din Praga sprijină lupta de eliberare a cehilor și se pun la dispoziția Consiliului Național Cehoslovac „promițînd că vor apăra [Praga] pe o rază de 10 km în caz că vreun regiment german s-ar apropia de ea".

21 octombrie Guvernul ungar proclamă independența și rupe legăturile cu Germania. Ziarul *Adevărul* publică articolul intitulat *Momentul dezrobirii:* „...Austria s-a descompus... Românii din Ardeal și Banat, de asemenea, se mișcă și își cer independența... În fiecare oră se petrec lucruri mari și nu putem ști exact ce va aduce ziua de mîine. Evenimentele ce se întîmplă ne privesc și pe noi românii. Trebuie să fim gata la orice, și în momentul dat să fim la înălțimea chemării noastre".

23 octombrie C.N.R.C. hotărăște înființarea gărzilor naționale pe întreg teritoriul locuit de români.

24 octombrie La Iași, guvernul condus de Alexandru Marghiloman demisionează; se formează un nou cabinet, prezidat de generalul C. Coandă.

În sprijinul celor mai bune tradiții de colaborare, *Teodor Mihali*, în numele Consiliului Național Român Central, *Hock János*, în numele Consiliului Național Maghiar și *Wilhelm Melzer*, în numele grupului de deputați sași în Parlamentul din Budapesta, lansează o proclamație comună în limbile română, germană și maghiară în care cheamă „pe toți fiii națiunilor române, maghiare și sășești ca, în coînțelegere și cu încredere reciprocă, să stabilească toate modalitățile prin care, în mijlocul evenimentelor următoare, mai ușor se pot apăra viața și avutul concetățenilor...

Năzuința noastră cea mai de frunte este a afla mijloacele prin care vom putea asigura ordinea și liniștea publică, viața și avutul concetățenilor. În scopul acesta, în primul rînd, către voi ne adresăm, fiii națiunilor

române, maghiare și săsești: numai acela poate pretinde recunoașterea dreptului și libertății proprii, care singur cinstește dreptul și libertatea altuia... Numai înțelegerea reciprocă poate produce și susține pacea — cearta și ura pot produce iarăși război nou, ale cărui chinuri, suferințe și pustiiri ar fi mai grozave ca ale războiului abia trecut; orice dizordine ar servi numai acestuia.

Sîntem fermi decișI că cu toate puterile noastre să asigurăm liniștea și pacea. Ajutați-ne în năzuințele noastre!".

Robert Lansing, secretarul Departamentului de Stat al S.U.A., trimite o scrisoare președintelui Consiliului Național al Unității Române din Paris: „Guvernul S.U.A. a avut întotdeauna în vedere prosperitatea viitoare și integritatea României, ca stat liber și independent. Încă înainte ca S.U.A. să se fi aflat în război cu Austro-Ungaria, președintele [Wilson] a trimis regelui României un mesaj, exprimîndu-i simpatia sa. În situația schimbată ulterior, președintele dorește să vă aducă la cunoștință că guvernul S.U.A. a aprobat dorințele poporului român, înăuntrul și înafara granițelor regatului. Guvernul S.U.A. este martor al marilor suferințe și sacrificii ale poporului român, pentru cauza libertății față de dușmanii și asupritorii săi. Simpatizînd cu spiritul unității naționale și cu dorințele românilor, guvernul S.U.A.. va face uz la momentul oportun de influența sa, pentru realizarea drepturilor politice și teritoriale îndreptățite ale poporului român și pentru garantarea lor împotriva oricărui atac din afară".

26 octombrie Suspendat de autoritățile din Budapesta în 1916, la scurtă vreme după intrarea României în război, reapare ziarul *Românul*. Din articolul *Învierea: „Românul*, organul Partidului Național Român din Ungaria și Transilvania, reapare în cadrele mijloacelor ce ne stau la dispoziție, sub egida și conducerea Consiliului Național Român, supremul și unicul for politic al națiunii române din Ungaria și Transilvania. După veacuri de iobăgie, apăsare și umilire, ajuns-a și neamul românesc din leagănul obîrșiei sale a dispune liber de soarta și viitorul său...

Toate popoarele, conștiente de demnitatea și rostul lor pe acest pămînt și-au rupt lanțurile seculare și de acum înainte nici glasul poporului român din vechiul său pămînt nu va mai putea fi sugrumat...".

27 octombrie Guvernul român din Iași adresează trupelor de ocupație inamice un ultimatum, cerîndu-le să părăsească teritoriul României.

În aceeași zi, Consiliul Național Român Central trimite guvernului și Consiliului Național Ungar o notă prin care cere predarea întregii puteri în teritoriile locuite de români: „Ca urmare a desfășurării rapide a evenimentelor am ajuns la acea convingere că, în conformitate cu dreptul popoarelor la autodeterminare, în interesul națiunii noastre și al minorităților cu care conviețuiește pe același teritoriu, în scopul apărării ordinii publice, al securității averii și al persoanelor, *trebuie să preluăm deja de pe acuma întreaga putere de guvernare asupra teritoriilor locuite de români din Ungaria și Transilvania...*".

România remobilizează armata. Proclamația către armată: „Ora mult așteptată de toată suflarea românească și îndeosebi de voi, vitejii mei ostași, a sunat în sfîrșit după o lungă și dureroasă așteptare. Trecerea trupelor aliate peste Dunăre ne impune, ca o sfîntă și patriotică datorie, să luăm iarăși arma în mînă ca să izgonim împreună cu ele pe vrăjmașul cotropitor din țară și să aducem liniștea populației asuprite...".

28 octombrie Trupe franceze din corpul expediționar comandat de generalul Franchet d'Esperey forțează Dunărea la Giurgiu; armata germană comandată de mareșalul Mackensen începe retragerea spre Transilvania.

Ziarul *Aradi Hirlap* publică un amplu reportaj sub titlul *Acolo unde se hotărăște soarta Ardealului:* „Am făcut azi o vizită la sediul Consiliului Național Român. Pe fețele oamenilor în plină forfotă și agitație se oglindeau conștiința și convingerea că ei sînt autorii și făuritorii celor mai mari evenimente istorice... Aici s-a instalat și Comitetul de Acțiune Social-Democrat integrat în Consiliul Național Român...".

Adevărul publică articolul *Ce vrem?:* „Consiliul Național Român este chemat acum a merge cu un pas mai departe și a declara în mod clar și lămurit că voim ca întreg poporul român din Ungaria, Transilvania și Banat să fie întrebat prin *referendum*, printr-o votare obștească, *în ce cadre de stat voiește să trăiască în viitor*. Că ne vom îndestuli c-o autonomie sau vom alcătui din provinciile locuite de români un stat cu desăvîrșire independent, ori se va cere ca toți românii să se unească într-un singur stat, aceasta s-o hotărască poporul întreg al acestor provincii prin votul său.

Noi social-democrații numai voința poporului o cunoaștem de suverană".

29 octombrie Armistițiul de la Compiègne, între Puterile Aliate și Germania, pune capăt ostilităților în primul război mondial.

Ziarul *Izbînda* (București) publică articolul *Unirea:* „Sîntem în pragul celui mai mare eveniment pe care a putut să-l viseze românimea: unirea tuturor țărilor române... Dacă pentru înfăptuirea unui act atît de măreț au trebuit să se prăbușească două mari împărății, a Habsburgilor și a țarilor, istoria nu s-a oprit în loc pentru atîta lucru. Ea și-a urmat calea și azi face dreptate cuvenită acelora care au știut să se jertfească pentru dreptate... Cu toții la un loc, românii vor constitui o forță nebănuită, vor lua un avînt nemaipomenit și-și vor lua locul între neamurile mari ale lumii...".

31 octombrie La Arad încep tratative între delegația guvernului maghiar, de sub președinția liderului radical Károlyi Mihaly, dele-

gaţie condusă de ministrul Naţionalităţilor, dr. Oszkár Jászi şi Consiliul Naţional Român Central, partea maghiară încercînd din răsputeri să menţină Transilvania în componenţa statului ungar. În ziua de 1 noiembrie, discuţiile sînt foarte aprinse: delegaţia română respinge propunerile formulate.

Noi propuneri (*Cele 11 puncte*) ale delegaţiei maghiare, în esenţă vizează acelaşi ţel: menţinerea Transilvaniei în graniţele statului ungar. C.N.R.C. redactează un comunicat care pune capăt tratativelor: „Consiliul Naţional Român constată că tratativele avute cu dl. ministru Oszkár Jászi şi cu Consiliul Naţional Maghiar n-au ajuns la înţelegere principială, că nu poate accepta explicarea dată de ei referitoare la dreptul de liberă dispunere, atîta vreme cît guvernul maghiar nu recunoaşte dreptul naţiunii române de a exercita puterea executivă pe teritoriile locuite de naţiunea română...".

Din amintirile lui *Oszkár Jászi*: „Încă înainte de tratative se putea şti că românii nu puteau fi cîştigaţi pentru nici un fel de compromis pe baza unităţii teritoriale a vechiului stat maghiar. La aceasta a contribuit atît conştiinţa naţională a românilor, cît şi caracterul dur al relaţiilor româno-maghiare...".

Românul publică convorbirea unui redactor al său cu deputatul sas *Emil Neugeboren*, despre viitorul saşilor din Transilvania: „Accentuez — a spus acesta — că poporul sas nu a trăit niciodată în duşmănie cu poporul român. Noi dorim următoarele:

1. Cultura noastră specială să fie apărată şi dezvoltarea ei garantată.

2. Dorim să fim reprezentaţi în Parlamentul ţării după sistemul minorităţii, să ne putem validita şi politiceşte.

3. Cerem să ne rămînă neatinse averile naţionale...".

3 noiembrie. Reprezentanţi de seamă ai vieţii culturale şi obşteşti ungare, printre care *Ady Endre, Bartok Béla, Bölöny György, Kodály Zoltan, Varga Jenö* lansează un manifest chemînd la colaborare şi bună înţelegere: „Faţă de naţiunile surori nu avem nici o pretenţie. Şi noi ne considerăm o naţiune reînnoită, o forţă acum elîberată ca şi acei fraţi care se ridică fericiţi la o viaţă proaspătă pe ruinele monarhiei. Ne trezim uşuraţi la conştiinţa faptului că nu mai sîntem forţaţi să fim stîlpii asupririi. Să trăim unul lîngă altul în pace ca naţiuni libere cu alte naţiuni libere".

5 noiembrie Consiliul Naţional Român Central dă publicităţii manifestul *Către popoarele lumii*, prin care se aduce la cunoştinţa opiniei publice mondiale dorinţa de unitate a românilor: „Naţiunea română din Ungaria şi Transilvania nu doreşte să stăpînească asupra altor neamuri... Pe teritoriul său strămoşesc, naţiunea română este gata a asigura fiecărui popor deplină libertate naţională şi organizarea sa în stat liber şi independent o va întocmi pe temeiurile democraţiei, care va asigura tuturor indivizilor aflători pe teritoriul său egalitatea condiţiunilor de viaţă, unicul mijloc al desăvîrşirei omeneşti...

Anunţînd popoarelor lumii această voinţă şi hotărîre a sa, naţiunea română din Ungaria şi Transilvania invocă pe seama sa sprijinul lumii civilizate şi geniul libertăţii omeneşti, declarînd sărbătoreşte că, din ceasul acesta, oricum ar decide puterile lumii, este hotărîtă a pieri mai bine, decît a suferi mai departe sclavia şi atîrnarea.

Naţiunea română din Ungaria şi Transilvania speră şi aşteaptă că în năzuinţa ei pentru libertate o va ajuta întreg neamul românesc cu care una vom fi de aici înainte în veci...".

Varjassy Lajos, prefectul judeţului Arad: „Pe mine nu m-a surprins manifestul C.N.R., şi încă din două motive: încă la tratativele cu dr. Oszkár Jászi a reieşit cît se poate de clar că C.N.R. s-a pus pe poziţia statului naţional român suveran. În afară de aceasta, ştim cu toţii cîtă amărăciune şi suspiciune s-au acumulat în sufletele românilor datorită comportării vinovate a fostului regim politic maghiar... Nu trebuie să luăm în nume de rău dacă românimea continuă să privească cu neîncredere viitorul pe care noua Ungarie îl promite... Eu găsesc cît se poate de natural ca un popor plin de demnitate să nu mai vrea să tolereze robia — cum nici noi [ungurii] nu am tolerat-o faţă de Austria. Întreaga mea convingere s-ar revolta la gîndul că vreuna din naţionalităţi ar trebui să trăiască în dependenţă şi servitute faţă de Ungaria".

7 noiembrie Marele Sfat Naţional convoacă Adunarea Naţională de la Alba Iulia: „Istoria ne cheamă la fapte, se spune în textul convocării. Mersul irezistibil al civilizaţiunii omeneşti a scos şi neamul nostru românesc din întunericul robiei la lumina cunoştinţei de sine. Ne-am trezit din somnul de moarte şi vrem să trăim alături de celelalte naţiuni ale lumii, liberi şi independenţi. În numele dreptăţii eterne şi a principiului liberei dispoziţiuni a naţiunilor, principiu consacrat acum prin evoluţiunea istoriei, naţiunea română din Ungaria şi Transilvania are să-şi spună cuvîntul său hotărîtor asupra sorţii sale şi acest cuvînt va fi respectat de lumea întreagă. El este chiar aşteptat pentru ca la gurile Dunării şi pe drumul larg, unde comunică pulsul vieţii economice între Apus şi Răsărit să se poată înfăptui ordinea şi neamurilor prejmuitoare să li se procure liniştea necesară pentru munca binecuvîntată spre desăvîrşirea umană. În scopul acesta convocăm: Adunarea Naţională a naţiunii române din Ungaria şi Transilvania, la *Alba Iulia*, cetatea istorică a neamului nostru, *pe ziua de 18 noiembrie/ 1 decembrie — st. n./ a.c., la orele 10 a.m....*".

După publicarea apelului de convocare a Adunării, în toată Transilvania, ca şi în aşazisele „părţi ungurene", se desfăşoară o entuziastă muncă de pregătire. C.N.R.C. trimite împuterniciţi în localităţi pentru a da îndru-

mări privind modul de alegere a delegaților și de participare la Adunare. Consiliile naționale convoacă adunări populare în cadrul cărora sînt desemnați reprezentanții. Presa consacră numeroase articole marelui moment anunțat pentru 18 noiembrie/ 1 decembrie.

8 noiembrie *Libertatea* (organul C.N.R. din Orăștie): „Această Adunare este chemată să hotărască asupra sorții neamului nostru și să exprime voința nestrămutată a națiunii române, care pretinde sus și tare *unirea națională*... Datori sîntem de a ne îngriji ca prin numărul participanților să dovedim lumii întregi că poporul român una este și că toți împreună pretindem sus și tare formarea *statului național român unitar și puternic*".

10 noiembrie *Toată suflarea românească să grăbească la Alba Iulia*, articol de fond al ziarului *Românul*: „Veacuri lungi ne-au condus alții destinele, iar astăzi, cînd dreptul de liberă dispunere al popoarelor nu este numai o frază, nu este numai iluzie, vrem să ne folosim de acest drept, vrem ca noi să ne croim soarta, bineînțeles în spirit adevărat democratic. La dreptul acesta nu vom renunța de dragul nici unei făgăduieli".

11 noiembrie *Adevărul* publică declarația socialiștilor transilvăneni de sprijinire a Unirii: „Partidul Social-Democrat Român din Ungaria și Transilvania stă pe baza dreptului de liberă dispoziție al popoarelor și este întru toate de acord cu Comitetul Național Român cînd cere independență desăvîrșită a românilor din fosta Ungarie... Unul dintre visurile noastre cele mai frumoase e... unirea tuturor românilor. Vrem ca toată suflarea românească să viețuiască într-un stat, vrem ca prin unirea tuturor țărilor românești să devenim un popor mare, înaintea căruia să fie deschise toate căile ce duc spre progres și fericire".

O delegație a Consiliului Național Român Central sosește la Iași pentru a lua contact cu miniștrii Antantei în România.

La București au loc grave incidente între populația orașului și trupele germane în retragere; din rîndul bucureștenilor cad 21 morți și mulți alții sînt răniți: germanii — 11 morți și 16 răniți.

14 noiembrie Presa publică programul Adunării Naționale de la Alba-Iulia:

„1. La orele 7 dimineața, serviciul divin celebrat de arhierei în bisericile protopopești.

2. La orele 10, deschiderea Adunării în sala Casinei Militare din cetate.

3. Citirea rezoluțiunii, votată și propusă prin conferința prealabilă a Marelui Sfat Național.

Se observă că fiecare comună în frunte cu steaguri și tabla cu numele comunei va defila în rînduri de patru pe piața orașului; va trece pe sub poarta Carol în cetate și prin poarta Mihaiu Viteazul va ieși pe terenul Adunării (locul de exerciții militare, în apropierea pămîntului sfințit cu sîngele lui Horea și Cloșca).

Se va explica poporului de pe 4 tribune însemnătatea istorică a zilei, iar de pe tribuna prezidială din centru se va citi rezoluția Constituantei".

La Alba Iulia încep să sosească delegați pentru Marea Adunare Națională. Trenurile sînt împodobite cu crengi de brad și drapele naționale. Pe întreg parcursul spre cetatea unirii răsună cîntece patriotice: *Deșteaptă-te române! Pe-al nostru steag e scris unire, Hora Unirii* etc.

În fața puternicei manifestări pentru unire a românilor, autoritățile de stat maghiare nu numai că nu pot împiedica ținerea Adunării populare de la Alba Iulia, dar sînt nevoite să pună la dispoziția unor delegați trenuri speciale care să-i transporte la locul Adunării.

Se iau ample măsuri în vederea asigurării ordinii și siguranței, încartiruirii, circulației, alimentației și asistenței medicale a participanților la Adunare.

17 noiembrie Din editorialul ziarului socialist *Adevărul*, intitulat *La Alba Iulia*: „Duminică la 1 decembrie [st. n.], se va întruni la Alba Iulia Marea Adunare Națională, care va hotărî asupra sorții noastre a românilor. Se vor întruni aici toți reprezentanții chemați ai neamului românesc din Ungaria și Ardeal — și prin cuvîntul lor vor arăta lumii întregi voința întregului neam... Românii din Ungaria și Transilvania, fără deosebire de clasă, voiesc să se unească cu frații lor de peste munți... Prin aceasta se va înfăptui, în fine, ceea ce înainte cu trei sute de ani a fost zădărnicit prin uneltirile barbare ale unor tirani...

A sosit așadar plinirea vremii. Poporul român se bucură azi de libertatea națională...

Alba-Iulia va însemna pentru noi începutul unei noi vieți. Să mergem cu toții acolo!".

Ziarul maghiar *Aradi Közlöny* publică o corespondență a trimisului său la Alba Iulia: „Trenurile speciale, pline pînă la refuz, ce sosesc din jumătate în jumătate de oră, varsă o lume imensă în Gara Alba-Iulia. Sînt delegații români — țărani, preoți și intelectuali — ce vin să ia parte la Marea Adunare Națională a românilor din Ardeal și din celelalte teritorii ale Ungariei. Delegații diferitelor sate românești intră în oraș fluturînd steaguri tricolore, cîntînd imnuri patriotice... Populația orașului, îmbrăcată în port național, așteaptă sosirea trenurilor...".

Conducătorii transilvăneni țin o ședință preliminară pentru definitivarea rezoluției ce urmează a fi supusă aprobării Marii Adunări Naționale.

În legătură cu acest memorabil eveniment *Ion Clopoțel* scria mai tîrziu: „Vasile Goldiș s-a decis să dea această stilizare condensată a principiilor democrației noi, ce urmau a fi proclamate la Alba Iulia, după cîteva ședințe intime avute cu șefii delegației muncitorimii române... Influența socialiștilor noștri se observă foarte bine... Și pentru valoarea morală și internațională a hotărîrilor Albei Iulii, concursul social-democraților români de-

venea foarte necesar. Mai avem datoria să înregistrăm încă ceva: printre susținătorii cei mai tenaci ai unei Adunări generale a românimei ardelene, cu orice preț și gata la orice sacrificii, erau ei, socialiștii români, inimoși, generoși și dornici să se întemeieze o țară românească model de democrație și de civilizație...".

După discuții îndelungate, participanții la ședință dau forma finală documentului.

UNIREA TRANSILVANIEI CU ROMÂNIA A CONSTITUIT ÎNFĂPTUIREA FIREASCĂ A NĂZUINȚEI SECULARE DE UNITATE A POPORULUI NOSTRU, A VISULUI PENTRU CARE AU LUPTAT ȘI S-AU JERTFIT NENUMĂRATE GENERAȚII DE ÎNAINTAȘI, ÎMPLINIREA UNEI NECESITĂȚI OBIECTIVE A ÎNSEȘI DEZVOLTĂRII ISTORICE

18 noiembrie / 1 decembrie Desăvîrșirea statului național unitar român. Marea Adunare Națională de la Alba Iulia hotărăște unirea Transilvaniei cu România

Dimineața, orașul Alba Iulia este ticsit de lume. Din cele 80 orașe transilvănene și cele peste 5 000 sate au sosit și continuă să sosească trimiși la Marea Adunare, fiecare comună fiind reprezentată de cîte 10-12 delegați. Fiecare grup poartă drapele tricolore și pancarte cu numele localității din care vine. Se disting grupurile muncitorilor din Valea Jiului, de la Reșița, Bocșa, Anina, Brad, Roșia și Zlatna, de la Dej, Turda și Uioara. Pe lîngă cei 150 delegați ai social-democrației, care reprezintă peste 70 000 muncitori români, maghiari, germani organizați, sindicatele muncitorești din centrele industriale și miniere au trimis la Alba Iulia 10 000 muncitori.

În total sînt prezenți în cetatea istorică 1 228 delegați aleși de organizațiile politice, economice, culturale, religioase, militare și sportive de pe întreg teritoriul Transilvaniei. Printre ei se află numeroși oameni politici, fruntași ai mișcării naționale (George Pop de Băsești, Ștefan Cicio Pop, Vasile Goldiș, Iuliu Maniu, Alex. Vaida-Voievod, Aurel Lazăr, Ioan Suciu ș.a.), intelectuali de frunte (dr. Petru Groza, Emil Petrovici, Ioan Vidu, Emil Bologa ș.a.).

Dintre militanții social-democrați sînt de față: Ion Flueraș, Ion Mihuț, Tiron Albani, Iosif Jumanca, Enea Grapini, Emil Isac, Basil Surdu, Iosif Receanu, Petre Bernau, Zaharia Pop, Victor Taflan, I. Munteanu, Iosif Ilie, Constantin Felec, dr. Valeriu Roman; sînt aici și delegați ai secțiunilor române ale P.S.D. din Arad (Leon Munteanu și Ghiță Hălmăjan), Brașov (Gheorghe Grădinar), Deva (Dionisie Pîrvu și Petre Seleșan), Lugoj (George Urzică), Orăștie (Ioan Herța și Adam Olteanu), Rodna Veche (Alex. Cărdean, Victor Sîngeorzan și Iosif Tăpălagă), Turda (Ion Pescariu și Ion Ghișiu), Timișoara (Traian Novac) etc.

Delegații aleși sînt învestiți cu mandate (numite și „credenționale", „împuterniciri", „procese-verbale", „hotărîrile noastre"), multe dintre ele purtînd sute sau mii de semnături.

Împreună cu cei 1 228 delegați, la Alba Iulia se află peste 100 000 fii ai Ardealului, pentru a fi de față la marele act istoric și a susține, prin voința și hotărîrea lor, voința și hotărîrea reprezentanților lor. O însuflețire generală cuprinde în aceste zile de sfîrșit de noiembrie toate așezările Transilvaniei: „La Alba Iulia! La Alba Iulia!" e chemarea care răsună pretutindeni, pentru că acum, aici, în marea cetate transilvăneană, bate inima întregii țări. Martori oculari evocă cu emoție aceste zile istorice: „Grijă deosebită cerea transportul participanților la adunare, care — după pregătiri și din corespondența primită la redacția ziarului nostru — se prevedea, cum a și fost de fapt, impozantă — scrie un fost redactor la ziarul *Românul* Circulau pe atunci puține trenuri, cu garnituri reduse și cu vagoane în stare jalnică. Stăruințele ca cei din apropierea Albei Iulii să utilizeze mijloace proprii de transport sau să pornească cu cîteva zile mai devreme s-au dovedit foarte înțelepte. Trenurile puse la dispoziția Consiliului Național Român au făcut față pentru restul participanților.

Ziua de 17 noiembrie, cînd am plecat spre Alba Iulia, era o zi înnegurată, dar în sufletele tuturora era numai soare. În Gara Radna ne-au surprins primii fulgi de zăpadă. În straie de sărbătoare, sătenii noștri, cu steaguri tricolore, în cîntece, în sunetul micilor fanfare, ocupau plini de voioșie și de mîndrie locurile «libere». De-a lungul traseului, patrule de gărzi naționale salutau tricolorul românesc, ce-și flutura faldurile prin geamurile deschise.

La Alba Iulia, desăvîrșita ordine în care s-au scurs cei veniți din toate direcțiile și aceea care domnea în orașul copleșit de atîta mulțime a fost și ea o dovadă mult grăitoare a gradului de maturitate și de demnitate politică a unui popor conștient de clipele istorice pe care le trăia și de destinul nou pe care și-l făurea. Erau în acel ocean de oameni reprezentanți din toate straturile și din toate colțurile Transilvaniei...".

Eugen Hulea, membru al Gărzii Naționale din Alba Iulia: „De cînd știam că Adunarea Națională va avea loc la Alba Iulia, entuziasmul nostru devenise de nedescris. Apropierea zilei de 18 noiembrie, cererile telegrafice de cazare, apariția primului număr al gazetei *Alba Iulia*, numerele de propagandă ale publicațiilor *Unirea*, din Blaj, *Libertatea* de la Orăștie

și ale oficiosului Partidului Național, *Românul*, întreținеau o atmosferă de sărbătoare. Evocînd acele zile premergătoare, azi, mă întreb și eu, cum se întreba presa noastră de atunci, dacă urmașii noștri vor putea oare înțelege entuziasmul care vibra în toată ființa neamului".

Ștefan Manciulea: „Plecarea noastră, a celor din Straja, la Bălgrad am stabilit-o pentru noaptea de 17 spre 18 noiembrie. Îmbrăcați în haine de sărbătoare, urma ca după miezul nopții să ne strîngem cu toții în capul satului, spre Hăpria. Cred că nimeni n-a prins somnul în ochi în această noapte. Semnalul plecării avea să fie vestit prin tragerea clopotului cel mare din turnul bisericii. «Măciucașul» — pristavul satului — auzind cocoșii cîntînd la miezul nopții, s-a urcat în turn și pe cele patru ferestre a strigat cu glas puternic, păstrînd formula obișnuită: «La tot omul se dă de știre. Sculați-vă, măi, să mergem la Bălgrad, la Adunare!» Cine putea să mai doarmă în pat?...

Lumea venea puhoi. Muncitorii, țăranii și cărturarii alcătuiau o singură mulțime. Pe fețele tuturora era zugrăvită bucuria măreției clipelor pe care le trăiam".

Tiron Albani: „...Mulțimea adunată se purta disciplinat. Era atîta sărbătoare în exterior și în suflete, încît nu s-a găsit nimeni să strice aspectul sărbătoresc al Adunării. Cu toții ne dădeam seama că această Adunare va fi înscrisă în istorie și că nu e permis ca soarele acestei sărbători să fie eclipsat de vreo umbră urîtă. Delegații nu încap în sala Casinei Militare din Cetate, unde avea să se țină Adunarea. Mulți au rămas pe dinafară și au umplut piețele și străzile din Cetate".

Ora 10. Președintele Consiliului Național Român Central, deschide Adunarea. Recomandă ca președinte al Adunării pe venerabilul tribun memorandist Gheorghe Pop de Băsești, în vîrstă de peste 80 ani. Numește apoi pe cei doi notari și pe raportorul Comisiei de verificare a împuternicirilor delegaților veniți la Adunare. Raportorul constată: „Comisia verificatoare a aflat toate actele în ordine. Vă rog să luați cunoștință.

Nu pot trece cu vederea, ca să nu amintesc, că au sosit mii de adrese de aderență cu sute de mii de semnături și că toate acestea arătînd, cum că fiecare știe ce avem să decidem. Despre aceasta se va face darea de seamă publică, dar cred că astăzi să nu le citim aci. Sînt 1 228 de delegați...".

Președintele Adunării: „...Salutîndu-vă cu toată căldura inimii mele, declar Adunarea Națională a tuturor românilor din Ungaria și Transilvania constituantă și deschisă".

Dă apoi cuvîntul lui *Vasile Goldiș*, care, după ce face un amplu expozeu privind lupta de veacuri a românilor pentru unitate și independență, din încredințarea și în numele Marelui Sfat al Națiunii Române din Ungaria, Banat și Transilvania, roagă „Mărita Adunare Națională să binevoiască a primi și a enunța ca ale sale următoarele hotărîri:

I. Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara-Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie/ 1 decembrie 1918, decretează unirea acestor români și a tuturor teritoriilor locuite de dînșii cu România...

II. Adunarea Națională rezervă teritoriilor sus-indicate autonomie provizorie pînă la întrunirea Constituantei aleasă pe baza votului universal.

III. În legătură cu aceasta, ca principii fundamentale la alcătuirea noului stat român, Adunarea Națională proclamă următoarele:

1. Deplina libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sînul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în Corpurile Legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.

2. Egală îndreptățire și deplină libertate confesională pentru toate confesiunile din stat.

3. Înfăptuirea desăvîrșită a unui regim curat democratic pe toate terenele vieții publice. Votul obștesc, direct, egal, secret, pe comune, în mod proporțional, pentru ambele sexe, în vîrstă de 21 de ani la reprezentarea în comune, județe, ori Parlament.

4. Desăvîrșită libertate de presă, asociere și întrunire, libera propagandă a tuturor gîndurilor omenești.

5. Reforma agrară radicală. Se va face conscrierea tuturor proprietăților, în special a proprietăților mari. În baza acestei conscrieri, desființînd fidei-comisele și în temeiul dreptului de a micșora după trebuință latifundiile, i se va face posibil țăranului să-și creeze o proprietate (arături, pășune, pădure) cel puțin atît cît o să poată munci el și familia lui. Principiul conducător al acestei politici agrare e pe de o parte promovarea nivelării sociale, pe de altă parte potențarea producțiunii.

6. Muncitorimii industriale i se asigură aceleași drepturi și avantagii, care sînt legiferate în cele mai avansate state industriale din Apus.

IV. Adunarea Națională dă expresiune dorinței sale ca Congresul de pace să înfăptuiască comuniunea națiunilor libere în așa chip, ca dreptatea și libertatea să fie asigurate pentru toate națiunile mari și mici, deopotrivă, iar în viitor să se elimine războiul ca mijloc pentru regularea raporturilor internaționale.

V. Românii adunați în această Adunare Națională salută pe frații lor... scăpați din jugul monarhiei austro-ungare și uniți cu țara mamă România.

VI. Adunarea Națională salută cu iubire și entuziasm liberarea națiunilor subjugate pînă aci în monarhia austro-ungară, anume națiunile: cehoslovacă, austro-germană, iugoslavă, polonă, ruteană și hotărăște ca acest salut al său să se aducă la cunoștința tuturor acelor națiuni.

VII. Adunarea Națională cu smerenie se închină înaintea memoriei acelor bravi români care în acest război și-au vărsat sîngele pentru înfăptuirea idealului nostru, murind pentru libertatea și unitatea națiunii române.

VIII. Adunarea Națională dă expresiune mulțămitei și admirațiunei sale tuturor puterilor aliate, care prin strălucitele lupte purtate cu cerbicie împotriva unui dușman pregătit de multe decenii pentru război au scăpat civilizațiunea din ghiarele barbariei.

IX. Pentru conducerea mai departe a afacerilor națiunii române din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, Adunarea Națională hotărăște instituirea unui Mare Sfat Național Român, care va avea toată îndreptățirea să reprezinte națiunea română oricînd și pretutindeni față de toate națiunile lumii și să ia toate dispoziținnile pe care le va afla necesare în interesul națiunii".

Ia cuvîntul apoi un reprezentant al P.N.R., după care suie la tribună liderul social-democraților *Iosif Jumanca:* „...Astăzi venim și noi aici, adevărații reprezentanți ai muncitorimii românești din Ungaria, Transilvania și Banat, venim să declarăm în fața Prea Cinstitei Adunări, în fața Internaționalei socialiștilor și în fața întregii lumi că *vrem unirea tuturor românilor*. Noi vrem și sîntem gata a lupta cu toate mijloacele pentru înfăptuirea și apărarea Unirii... Social-democrația nu-i identică cu lipsa simțului național, noi nu zicem *ubi bene ibi patria*, ci zicem «acolo

---

În lunile octombrie-noiembrie 1918 lupta popoarelor subjugate din Imperiul habsburgic capătă o deosebită amploare. Masele populare se ridică cu hotărîre la luptă, cerînd încetarea războiului, pace și pîine. Un val de lupte revoluționare străbate și Transilvania. În mari centre industriale ale Transilvaniei, proletariatul se organizează în consilii muncitorești care preiau controlul asupra întreprinderilor și se îngrijesc de păstrarea ordinii. Români, maghiari, germani, într-o impresionantă solidaritate, se pronunță pentru drepturi și libertăți democratice, împletind revendicările economice cu cele politice. Locuitorii satelor alungă autoritățile vechiului regim și se organizează în consilii și gărzi naționale care preiau puterea.

În aceste condiții, unirea Transilvaniei cu România devine cerința unanimă a maselor populare românești a căror emanație este Consiliul Național Român Central, organizat la propunerea socialiștilor.

1. *În Valea Jiului, la chemarea socialiștilor, minerii organizează numeroase mitinguri și demonstrații pentru pace, libertăți și drepturi democratice. Consiliile muncitorești devin organe de largă reprezentare a proletariatului, care se pronunță hotărît împotriva asupririi sociale, pentru libertate națională (întrunire muncitorească în Valea Jiului, la sfîrșitul lunii octombrie 1918)*

2. *După constituirea Consiliului Național Român Central, orașul Arad devine centrul politic al luptei pentru unirea Transilvaniei cu România (noiembrie 1918: mare întrunire populară la Arad)*

3. *Foști ostași în armata austro-ungară se întorc în localitățile natale unde, la chemarea și sub conducerea consiliilor naționale, se înrolează în gărzi naționale române, organe ce asigură ordinea și liniștea publică*

4. *Delegați ai comunei Ineu la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*

5. În centru: *mulțimile pătrund în cetatea de glorie a lui Mihai Viteazul, pentru a participa la Marea Adunare Națională din 18 noiembrie/1 decembrie*

1

2

3

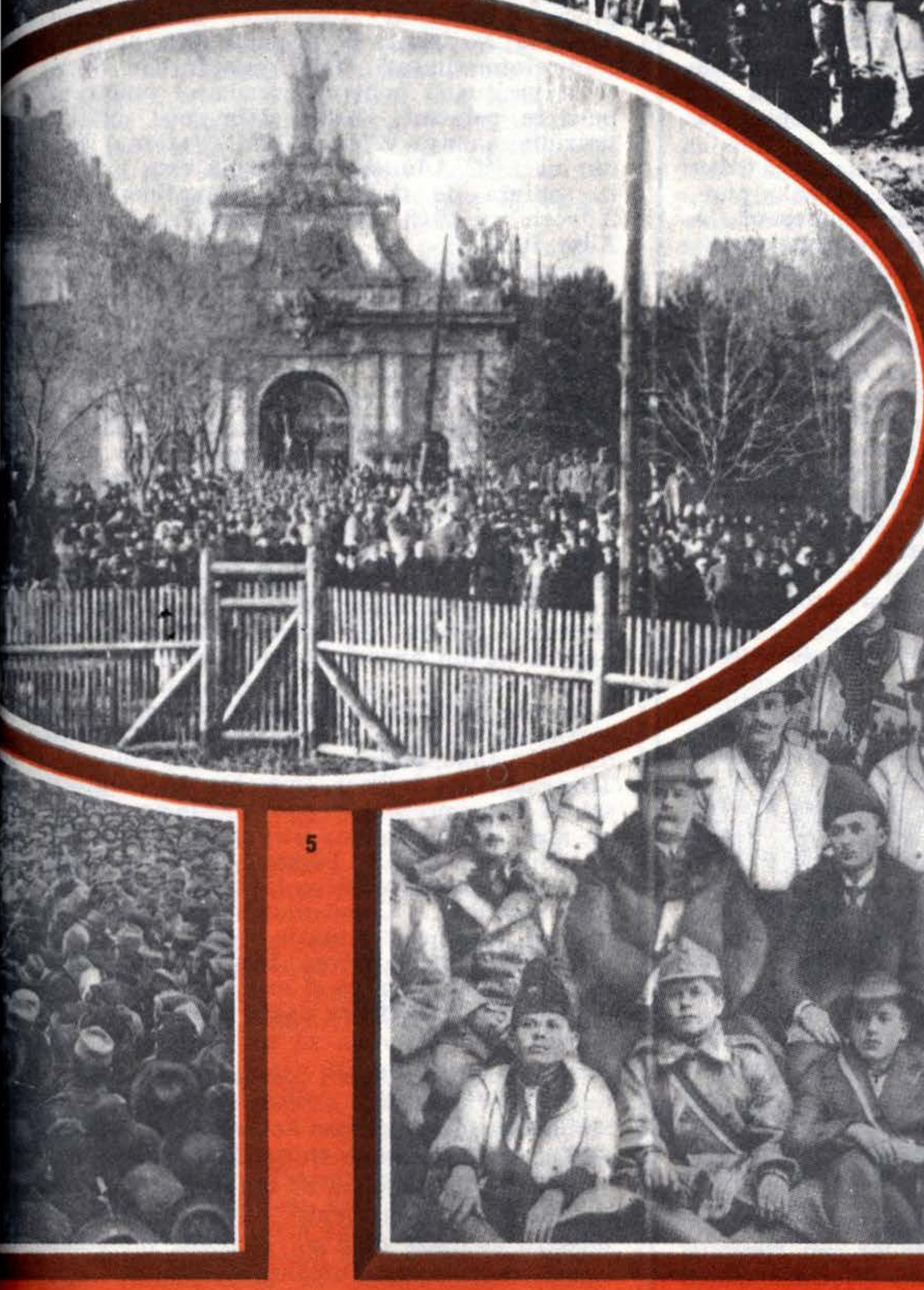

5

4

unde ţi-e patria, acolo să-ţi creezi fericirea vieţii tale», de aceea noi nu ne temem că nu vom avea puterea drepturilor la o viaţă liberă. Cînd aderăm la unire, nu o facem numai pentru că în interesul nostru există simţul acesta, ci şi din convingerea fermă şi conştiinţa clară că prin postulatele luate în rezoluţia prezentată sînt cuprinse toate celelalte garanţii pentru democratizarea României...

Noi, muncitorii, ne simţim una cu întreg neamul. În felul acesta ne-am înţeles în Marele Consiliu Naţional, în spiritul acesta am stăruit pentru redactarea rezoluţiei înaintate şi atunci, cînd am stabilit punct de punct, n-am făcut-o din alte consideraţii decît numai şi numai, că prin aceste postulate, după convingerea noastră, [ea] să poată asigura adevărata fericire a României. Aceste puncte noi le putem reprezenta în faţa lumii întregi şi în faţa lumii întregi putem să dovedim că n-am păşit nici în dreapta nici în stînga din calea social-democraţiei. Avem dreptul să înfăptuim ceea ce voim.

Cu aceste cuvinte închei şi declar încă o dată: atîta timp pînă cînd putem, pe baza punctelor acestora, să conlucrăm împreună, o vom face-o cu toată dragostea şi tot devotamentul însă ne susţinem dreptul ca şi în viitor să luptăm pentru a propaga opiniile partidului nostru social-democrat".

Din procesul-verbal al Adunării: „Nemaicerînd nimeni să ia cuvîntul la obiectul de la ordinea zilei, preşedintele încheie discuţia şi pune întrebarea că Adunarea Naţională doreşte oare ca rezoluţiunea propusă să fie supusă votării punct de punct, ori că voieşte a fi acea rezoluţiune supusă în bloc aprecierii Adunării (voci unanime: cerem să fie în întregimea ei supusă aprecierii!).

Preşedintele... pune întrebarea: «Primeşte Onorata Adunare rezoluţiunea propusă în întregimea ei?»

Adunarea erumpe în aprobări unanime: «Primim!...»

După minute, în şirul cărora însufleţirea tuturor se manifestă în aclamări frenetice, preşedintele enunţă că: «*Adunarea Naţională a poporului român din Transilvania, Banat şi părţile ungurene a primit rezoluţiunea prezentată... în întregimea ei şi astfel unirea acestor provincii româneşti cu ţara-mumă... este pentru toate veacurile decisă*»".

Adunarea alege apoi 150 reprezentanţi ai comitatelor în Marele Sfat Naţional; lor li se adaugă 20 reprezentanţi ai socialiştilor şi alţii desemnaţi de cultele transilvănene.

Preşedintele suspendă şedinţa pentru a aduce hotărîrile luate la cunoştinţa miilor de români care aşteaptă pe Cîmpul lui Horea.

Despre acest moment, acad. *Emil Pop*, pe atunci student şi martor ocular, povesteşte: „Pe întinsul teren de exerciţii militare, numit de acum Cîmpul lui Horea, sute de mii de români alcătuiau o masă compactă, care aştepta pe deputaţii Unirii în cîntece şi dansuri, cu chiote şi fanfare. La un moment dat, un freamăt general a pus capăt cîntecelor şi dansurilor: «Vin deputaţii de la Adunarea din cetate!» S-a citit rezoluţia care consfinţea Unirea, la auzul căreia un tunet prelung, izbucnit din o sută de mii de piepturi, a cutremurat văzduhul, un tunet al unanimităţii, al bucuriei, al istoriei descătuşate. La tribunele improvizate au început a vorbi poporului: Ştefan Cicio Pop, Petru Groza, Silviu Dragomir, Iosif Jumanca, Aurel Vlad. Am alergat, cu alte mii de oameni, ştergîndu-ne lacrimile de bucurie, de la o tribună la alta, de la un orator la altul. Retragerea mulţimii s-a făcut, ca şi defilarea, în muzică şi cîntări, într-o ordine deplină. Am stat mult să văd mulţimea care se răsfira. Mulţi din cei ce se îndepărtau îşi spuneau unul altuia: «Ne-am văzut visul cu ochii»".

„După informarea publicului — se spune în procesul-verbal al Adunării — biroul Marii Adunări Naţionale şi o parte din delegaţi s-au reîntors în sală, unde preşedintele, după ce a mulţumit pentru încrederea onorantă pusă în persoana d-sale şi în soţii săi din prezidiu, anunţă că Marele Sfat Naţional ieşit din această Adunare Naţională este invitat la şedinţa de constituire, pe mîine, luni, 2 decembrie 1918, orele 9, în sala Tribunalului Alba Iulia.

După acestea, prezidiul declară Adunarea Naţională de încheiată".

Crearea Partidului Social-Democrat din Transilvania.

Ziarul *Adevărul* relatează: „În ziua de [18 noiembrie] 1 decembrie cînd s-a declarat unirea cu România, s-a întîmplat la Alba Iulia şi un alt act de foarte mare însemnătate pentru muncitorimea română. Delegaţii social-democraţi care au luat parte la Adunarea Naţională, veniţi din toate părţile unde se află muncitori români organizaţi, întrunindu-se într-o conferinţă de partid, au hotărît alcătuirea Partidului Social-Democrat independent din Ardeal, Banat şi părţile ungurene.

Despre decursul acestei conferinţe, ţinută seara la orele 6, în sala spitalului de rezervă din Alba Iulia, iată un raport mai amănunţit: Tovarăşul Iosif Ciser (membru în Comitet) salută pe cei prezenţi şi propune de preşedinte pe tov. Sava Demian-Ştrengar (Arad), iar de notar pe tov. I. Popescu. Fiind primiţi, tov. Ştrengar deschide şedinţa şi dă cuvîntul tov. secretar al Comitetului (tov. Iosif Jumanca), care arată situaţia creată prin decretarea unirii cu România. Dînsul a spus că e lipsă [nevoie] acum ca şi mişcarea noastră să devină cu desăvîrşire neatîrnătoare de cea ungară. Noi nu voim să ne dezbinăm... de tovarăşii noştri de alt neam, cu care trăim împreună, dar acum, siliţi de împrejurări, trebuie să facem un pas hotărît şi să ne căutăm rosturile în noua rînduială a lucrurilor... Trebuie la tot cazul să ne independăm, ca să putem lucra nestînjeniţi după convingerile noastre şi după cum ne dictează interesele clasei muncitoare române.

Dar pasul acesta să-l facem cu băgare de seamă, căci ar fi cel mai mare păcat dacă am sparge unitatea mișcării economice muncitorești. Să hotărîm deci să rămînem și pe mai departe organizați în cadrele sindicatelor comune de pînă acum și [să] nu facem nici un pas de dezbinare pînă ce după încheierea păcii se vor stabili noile granițiu...

În ceea ce privește mișcarea politică însă nu mai putem susține situația de pînă acum. Comitetul este de părere că trebuie să proclamăm Partidul Social-Democrat independent din Ardeal, Banat și Ungaria, care să caute legături strînse cu Partidul Social-Democrat din România.

Spre acest scop propunem spre primire următoarea:

«*Rezoluție*

1. Conferința delegaților români ai Partidului Social-Democrat din Ungaria ținută în ziua de 1 decembrie s. n. la Alba Iulia hotărăște ca pînă la stabilirea definitivă a granițelor țării păstrează și pe mai departe unitatea organizației sindicale, lăsînd lichidarea cu centrele organizațiilor din Budapesta să se facă numai după încheierea păcii;

2. În ce privește mișcarea politică, conferința proclamă de înființat Partidul Social-Democrat independent din Ardeal, Banat și Ungaria...

Conferința îndrumă Comitetul spre a începe imediat organizarea partidului, intrînd în strînse legături cu Partidul Social-Democrat din România. Iar în timpul cel mai scurt să se concheme un congres extraordinar, la care să se stabilească programul și statutele noului partid... »".

Din toate colțurile țării sosesc telegrame pe adresa Adunării Naționale de la Alba-Iulia exprimînd adeziunea întregului popor la memorabilele hotărîri. Presa comentează istoricul eveniment.

Ziarul socialist *Adevărul:* „Duminică la 1 decembrie st. n. s-a ținut la Alba Iulia Adunarea Națională a reprezentanților neamului românesc din Ardeal, Banat și Țara Ungurească. Această Adunare, care era așteptată cu atîta nerăbdare, a creat o situație curată pentru noi românii, a arătat lumii întregi ce voiește neamul românesc de pe aceste teritorii și a croit calea pe care va trebui să umble acest neam în viitor.

Au luat parte la această adunare și delegații muncitorimii organizate române, care, cu steagul roșu în frunte, au demonstrat pe străzile orașului, cîntînd marșurile noastre socialiste...".

Socialismul (organul Partidului Socialist din România): „În ziua de 1 decembrie [18 noiembrie], Marea Adunare Națională de la Alba Iulia a proclamat alcătuirea poporuiul românesc din Transilvania, Banat și țările ungurești într-un stat român și unirea lui cu România. Prin rezoluțiunea adoptată de Adunarea Națională se proclamă ca principiu fundamental al noului stat român «deplina libertate pentru toate popoarele conlocuitoare». Libertatea aceasta e foarte largă și ea face dovada că acei care și-au scuturat jugul asupririi străine nu înțeleg să asupreasscă la rîndul lor pe alții...

Noul stat român s-a alcătuit pe bazele celei mai largi democrații și ca sistem politic-electoral, a introdus *votul universal, egal, direct, secret, pe comune, în mod proporțional, pentru* ambele sexe, *în vîrstă de 21 ani, atît pentru Parlament, cît și pentru județe și comune...*

Noi, ca socialiști, nu avem motive de a fi în contra voinței transilvănenilor de a se uni cu România. Ceea ce am cerut de la început a fost ca poporul să-și poată spune voința lui liber și neinfluențat de nimeni. Astăzi, cînd acest lucru s-a făcut și cînd cunoaștem actul Unirii, ne putem arăta credința că românii de dincolo vor fi chemați să joace un rol în regenerarea vieții politice a țării... De astăzi noi trimitem salutul nostru muncitorimii organizate din noul stat român de peste munți, chemînd-o la întregirea Partidului Socialist din România...".

Social-democrația (săptămînalul mișcării socialiste și sindicale din Moldova): „Muncitorii socialiști ieșeni adunați, duminică 9 decembrie, în sala Secțiunii Partidului Social-Democrat, trimit salutul lor frățesc organizațiilor socialiste și întregii muncitorimi din ținuturile românești, libere de apăsarea străină și îi cheamă la conlucrare pentru realizarea idealului socialist".

Românul: „Trăim clipe pe care... am vrea să le eternizăm pentru toate timpurile ce au să vie. Tablourile ce se desfășoară zi de zi sînt tot atîtea pilde vii ale timpurilor mari de azi... Zilele noastre sînt zilele mari ale istoriei ce se scrie astăzi și cu drept cuvînt le putem numi ale noastre".

Galații noi: „[La Alba Iulia] s-a cimentat unirea veșnică a românilor..., unire care desăvîrșește cea mai perfectă și superbă libertate sufletească...".

România liberă (București): „După cum, prin unirea efectuată pe timpul domnitorului Cuza, Milcovul a secat odată ca prin minune și cele două surori, Moldova și Muntenia, își deschid brațele larg una alteia și formează iarăși un trup sănătos, singur și indivizibil, Carpații devin ca o cîmpie întinsă și mănoasă și într-un strigăt entuziast de mare bucurie Ardealul dă mîna cu sora lui mai mare, România, și alcătuiesc iarăși o țară mare și frumoasă, își realizează în parte fiecare și toate împreună sfîntul lor ideal național, unirea și consolidarea adevăratului stat românesc".

Opinia (Iași): „Actul istoric de la Alba Iulia depășește în importanță tot ce viața românească a cunoscut în cursul răstimpurilor... Ferice de generația căreia i-a fost dat să trăiască acest ceas, fericiți cei ce au fost contemporanii mărețului eveniment, care a fost înfăptuit acum o săptămînă... Ieșii, bătrînul oraș al bătrînilor noștri, au îmbrăcat ieri haine de sărbătoare, pentru a proslăvi

marele act al unirii tuturor românilor. Te întrebi, tu, care citeşti bucuria în ochii marii mulţimi adunată în procesiune la picioarele statuii marelui domn [Al. Ioan Cuza], sub care s-a făcut prima unire a fraţilor munteni şi moldoveni, dacă ceea ce vezi nu e cumva un vis!... Bucuria ne este şi mai mare pentru că această unire nu este faptul unuia, ci al tuturor românilor, e faptul democraţiei româneşti".

Istorici şi publicişti străini despre Unirea din 1918.

Istoricul american *J. Michael Kitch*, în studiul *The Roumanian Imbroglio* (Situaţia încurcată a României), 1974: „Cînd în toamnă [1918], sub povara înfrîngerii, Austro-Ungaria a început să se desfacă în bucăţi, lupta românilor a căpătat amploare. Comitetul Executiv al Partidului Naţional Român s-a întrunit la Oradea, pe 29 septembrie. Membrii Comitetului au elaborat o declaraţie în care invocau dreptul de autodeterminare al românilor din Ungaria, respingînd pretenţiile guvernului maghiar de a reprezenta interesele populaţiei româneşti la Conferinţa de pace şi refuzînd să recunoască orice decizie a acestuia privitoare la români...

Consiliul Naţional Român Central a anunţat despărţirea Transilvaniei de Ungaria. Apoi a fixat o adunare naţională, la Alba Iulia, pentru data de [18 noiembrie] 1 decembrie, cu scopul de a consfinţi unirea tuturor românilor într-un stat... Peste 1 200 delegaţi au luat parte la lucrări, alături de o mulţime nespusă de români veniţi din toate ţinuturile a ceea ce fusese odată Austro-Ungaria. Hotărîrile au fost adoptate cu mare bucurie şi cu nesfîrşite aclamaţii... Românii din aceste ţinuturi şi-au exprimat clar dorinţa lor de unificare naţională".

Istoricul britanic *R. W. Seton-Watson*, în lucrarea *A History of the Roumanians from Roman Times to the Completion of Unity* (Istoria românilor din epoca romană pînă la desăvîrşirea unităţii), Cambridge, 1934: „La [29 sept.] 12 octombrie (1918), Comitetul Executiv al Partidului Naţional Român s-a reunit la Oradea Mare... şi a redactat o rezoluţie care invoca dreptul românilor din Ungaria la autodeterminare...

În a doua jumătate a lunii octombrie, în această provincie [Transilvania] au luat fiinţă consilii locale româneşti; în oraşul Arad s-a stabilit conducerea centrală... Comitetul din Arad şi-a întărit autoritatea în toate privinţele, primind un sprijin fără rezerve din partea episcopilor celor două culte [ortodox şi unit] şi reeditînd ziarul *Românul* (care fusese suprimat)...

Desfăşurarea evenimentelor internaţionale a grăbit iniţiativele românilor. A fost editat şi răspîndit un manifest care cerea unirea şi, ca şi în 1848, a fost convocată, la Alba Iulia, o Adunare naţională. La [18 nov.] 1 decembrie 1918, această memorabilă Adunare, la care au luat parte 1 228 delegaţi şi mii de ţărani... a aprobat prin aclamaţii fără de sfîrşit o rezoluţie prin care se cerea unirea tuturor românilor într-un singur stat...".

Scriitorul şi diplomatul spaniol *Ramon de Basterra*, în cartea sa *La obra de Trajano* (Opera lui Traian), Madrid, 1921: „La 15 noiembrie [1918] pleca din Iaşi primul tren cu care se întorcea la Bucureşti guvernul şi, împreună cu el, diplomaţii; la acea dată, se împlineau doi ani de cînd conducerea română părăsise capitala ţării.

Capitala ne oferea o altă înfăţişare: o străbăteam prin arcade de verdeaţă. În ziua de [18 noiembrie] 1 decembrie oraşul s-a deşteptat împodobit cu covoare şi flamuri. Mulţimea umplea străzile ... Steaua cea bună începuse să strălucească. La aceeaşi oră se adunau la Alba Iulia, oraş din Transilvania, o sută de mii de delegaţi români de dincolo de munte care hotărau unirea lor cu ţara de drept a neamului lor şi totodată trimiterea unei delegaţii la Bucureşti... Poporul român... se prindea de mîini şi, dincolo de acea solemnitate, mi se părea că-l văd dansînd dansul său naţional numit horă, unindu-se într-o roată imensă în jurul Carpaţilor".

Istoricul polonez *Julius Demel*, în lucrarea sa *Historia Rumunii* (Istoria României), Wroclaw-Warszawa-Kraków, 1970: „În octombrie 1918 s-a creat Consiliul Naţional Român Central din Transilvania... El a obţinut un puternic sprijin din partea consiliilor naţionale locale create în cursul lunilor octombrie şi noiembrie, în componenţa cărora intrau reprezentanţi ai Partidului Naţional Român, Partidului Social-Democrat, uniunilor sindicale, organizaţiilor social-culturale, cum era Astra, de pildă etc. Ele reprezentau în esenţă un larg evantai al voinţei opiniei publice din Transilvania... Sprijinindu-se pe voinţa maselor populare, Consiliul Naţional Român Central a trecut la politica faptelor împlinite, aşa cum făcuseră, ceva mai devreme, şi alte naţiuni din cadrul monarhiei austro-ungare aflată în destrămare. La 1 decembrie [18 noiembrie] 1918, s-a convocat Adunarea Naţională la Alba Iulia, capitala istorică a Transilvaniei, unde, în afara delegaţilor oficiali rezultaţi din alegeri, au sosit peste o sută de mii patrioţi români din Transilvania şi Banat. Adunarea a adoptat hotărîrea festivă privind unirea cu vechiul regat. În ianuarie 1919, unirea a fost recunoscută de către saşi, iar în august de către şvabi...".

19 noiembrie/2 decembrie În sala mare a Tribunalului din Alba Iulia, la ora 10, începe prima şedinţă a Marelui Sfat Naţional. Se aleg organele conducătoare şi componenţa acestora. Comitetul Executiv al Marelui Sfat se va numi Consiliul Dirigent; este format din 15 persoane şi îşi stabileşte sediul la Sibiu; el îndeplineşte rolul unui guvern al Transilvaniei, pînă la convocarea Constituantei. Sînt aleşi apoi cei patru membri ai delegaţiei ce va merge la Bucureşti spre a prezenta hotărîrile adoptate de Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia. Apoi preşedin-

tele se adresează membrilor Marelui Sfat Național cu rugămintea ca, „îndepărtîndu-se din Alba Iulia, să-și împlinească cu sfințenie datorința de a informa poporul despre cele întîmplate și de a-i aduce la cunoștință hotărîrile luate...".

EVENIMENTELE ANULUI 1918 AU REZONANȚE CU PROFUNDE SEMNIFICAȚII ȘI ÎN RÎNDUL NAȚIONALITĂȚILOR CONLOCUITOARE.

Maghiarii. Marea Adunare Națională de la 18 noiembrie/1 decembrie 1918 are un larg ecou în publicații maghiare ale timpului. La 17/30 noiembrie, în ajunul Adunării de la Alba Iulia, ziarul *Ujság* din Cluj scrie: „Duminică dimineața, românimea din Ungaria organizează o mare demonstrație la Alba Iulia, cu scopul vizibil de a oferi *Proclamației Comitetului [Național] Român* putere și greutate. Cu această ocazie, din teritoriile Ungariei locuite de români se adună la Alba Iulia un număr mare de oameni, aproape fiecare comună trimite reprezentanții săi, iar locuitorii satelor românești de prin împrejurimi se îndreaptă în grupuri pe jos spre Alba Iulia".

La 20 noiembrie/3 decembrie, ziarul *Kolozsvári Hirlap* reproduce o relatare a lui Emil Isac despre desfășurarea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, pe care o prefațează cu următoarele cuvinte: „În legătură cu Marea Adunare a românilor de la Alba Iulia, l-am rugat pe ilustrul poet și democrat al românilor transilvăneni să ne facă o dare de seamă despre impresiile sale de la această mare adunare". Referitor la hotărîrile adoptate, ziarul notează: „Judecînd după antecedente, hotărîrea Adunării Naționale de la Alba Iulia nu constituie o surpriză".

Ziarul *Aradi Közlöny*, din 20 noiembrie/3 decembrie publică un amplu reportaj intitulat *Românii se rup de Ungaria:* „... Duminică în zori, pe străzile înzăpezite ale Alba-Iuliei a pornit marele exod de popor. Lumea se îmbulzea spre cele două biserici românești — cea greco-orientală și cea greco-catolică — unde aveau loc slujbe religioase. În biserica ortodoxă au oficiat 5 episcopi și numeroși protopopi. Pe străzi, ordinea era păzită de civili pedeștri și de călăreți, cu cocarde naționale la piept și banderole tricolore pe braț. Ulițele orașului erau în plină mișcare: un du-te-vino pestriț și colorat de oameni în straie orășenești, de țărani în pitorești costume naționale, femei cu șube albe și copii. Cei mai mulți dintre ei au intrat în oraș încă de ieri seara: unii pe jos, alții în căruțe sau călare și, din lipsă de cvartir, și-au petrecut toată noaptea afară, în piața orașului...

În România, în viitorul apropiat, se va înfăptui votul universal secret, precum și reforma agrară de pe urma căreia vor fi distribuite țăranilor peste trei milioane de pogoane de pămînt. Procesul de democratizare a țării a început deja, din care cauză frații români din Ungaria se pot uni în liniște și cu încredere la România...

Goldiș a spus următoarele: noi însă vom acorda drepturi și o libertate totală tuturor națiunilor ce vor conviețui alături de noi, deoarece copiii nu trebuie să ispășească păcatele părinților. Țara pe care vrem să o alcătuim trebuie să se bazeze pe muncă cinstită...

Proiectul de hotărîre a fost acceptat în unanimitate, într-o atmosferă de entuziasm delirant... Consiliul Dirigent ales ieri s-a întrunit azi dimineață în ședință de lucru... El va prelua administrația tuturor teritoriilor românești și în scopul acesta va forma un guvern".

Eliberarea națională nu face din români asupritorii altor națiuni. Cercuri tot mai largi ale naționalității maghiare din Transilvania înțeleg că viitorul lor fericit stă în munca și lupta înfrățită pentru progres și prosperitate. Ziarul *Bukaresti Hirlap*, din 9 ianuarie 1921, scrie: „Pînă acum, ungurii care trăiesc în noile state naționale și o bună parte a maghiarilor din România alergau după vise deșarte. A sosit timpul să ținem seama de realitate, să punem de acord interesele noastre naționale cu realitatea". Zece zile mai tîrziu, același ziar scrie, referitor la hotărîrile adoptate de Marea Adunare Națională de la Alba Iulia: „Să nu uităm că problema maghiarilor din România... poate fi rezolvată numai prin apropierea dintre democrația română și cea maghiară. Numai cei care cu tot sufletul își însușesc democrația de la Alba Iulia, oamenii muncii, cei ce muncesc cu brațele și cu mintea, pot realiza, cu arsenalul democrației, România consolidată, în care națiunile maghiară, germană și altele își pot desfășura liber valorile pe care le reprezintă, prin individualitatea lor, pentru cultura universală".

Sașii. La 17/30 noiembrie, organul de presă al comunității săsești, *Schassburger Zeitung*, publică un articol în care își informează cititorii că „duminică, întîi decembrie... o sută de mii de români, reprezentanții tuturor teritoriilor locuite de români, vor umple Valea Mureșului, la Alba Iulia, sediul principelui ardelean; vechea Alba Iulia va fi martora celei mai sublime înălțări a unui popor plin de viață, trezit la libertate... Mîine se înfăptuiește visul unui puternic viitor, al unei măriri naționale, al unirii tuturor românilor...".

La 15/28 decembrie, sașii stabiliți în București organizează o întrunire în Sala „Transilvania", în cadrul căreia declară că „au luat cu mare bucurie și cu satisfacție cunoștință despre Declarația Adunării Naționale a tuturor românilor din Ardeal, Banat și Ungaria... Din toată inima, deci, sașii trăitori în București se unesc cu hotărîrile relative la: libertatea națională, la întrebuințarea liberă a limbii materne în învățămînt, administrație și justiție, la reprezentarea în Corpurile legiuitoare, proporțional cu numărul locuitorilor, la garantarea dreptului egal și a autonomiei confesionale, la libertatea desăvîrșită a presei, a asocierii și a întrunirilor. Sașii salută cu entuziasm unirea Ardealului cu România".

În cadrul unei adunări populare convocată

de Consiliul Central Săsesc și Consiliul Național Săsesc, în ziua de 6 ianuarie 1919, la Mediaș, se adoptă o rezoluție în care se subliniază, printre altele: „Avînd în vedere unirea Transilvaniei cu România și fiind convinși și de importanța mondială a acestui act, poporul săsesc, întemeiat pe dreptul de liberă dispunere, declară alipirea sa la regatul român și salută frățește poporul român și-l felicită din inimă pentru îndeplinirea idealului național. Poporul săsesc ia act nu numai de un proces istoric de importanță mondială, ci și de dreptul legitim al poporului român pentru unire și formarea unui stat".

Rudolf Brandsch, vechi militant sas pentru conviețuirea pașnică între naționalitățile din România, publică un amplu articol în ziarul *Siebenburghisch Deutsche Tagespost*, din 11 iunie 1919, în care comentează marile evenimente din Transilvania, exprimîndu-și încrederea în viitor: „Poporul nostru are astăzi o țintă nouă: patria nouă... Hotărîrile de la Alba Iulia sînt garantate de răspunderea morală a poporului român, ele sînt noua noastră scrisoare de aur a libertăților, *Magna Charta* noastră pe care noi ne-am clădit aderarea și ne validăm drepturile noastre. Noi avem încredere în poporul român, care din starea de sclavie națională și-a ajuns cel mai înalt scop național...".

Pe o poziție similară se situează ziarul *Bistritzer Deutsche Zeitung* (nr. 93/1919). În articolul *Zum 1 Dezember* (Pe marginea lui 1 decembrie), se spune: „Noi, sașii, nu vom precupeți nici un efort pentru a contribui din răsputeri la însănătoșirea vieții. Dorim sincer, și accentuăm acest lucru, să trăim în înțelegere cu frații noștri români, să contribuim cu puterea de muncă și strădaniile noastre la înflorirea României".

Șvabii. Orientarea politică general-democratică a hotărîrilor adoptate de Marea Adunare Națională de la Alba Iulia la 18 noiembrie/1 decembrie 1918 întărește încrederea șvabilor față de viitoarea administrație românească a Transilvaniei și Banatului, determinîndu-le sprijinul față de cauza legitimă a unirii cu România. Încă la 3/16 noiembrie 1918, într-un articol publicat de gazeta *Temesvarer Zeitung*, profesorul Iosef Striegl, președintele Consiliului Național Șvăbesc, arată că, în mod inevitabil, Transilvania și Banatul trebuie să se unească cu România. În consfătuiri ținute la Timișoara și Lugoj de către fruntașul sas Rudolf Brandsch, cu reprezentanții șvabilor, se cimentează ideea necesității sprijinirii în bloc de către populația germană din Banat și Transilvania a hotărîrilor istorice de la Alba Iulia. Acest punct de vedere este susținut și de gazeta lugojană *Südungarn*.

În aceste condiții se cristalizează ideea convocării Adunării Naționale a șvabilor bănățeni în vederea sprijinirii cauzei unirii Banatului cu România. Heinrich Awender, redactorul șef al gazetei *Lugoscher Zeitung*, se adresează, printr-o scrisoare, fruntașilor șvabi din Timișoara, cerîndu-le convocarea adunării. Ținerea acesteia nu este însă posibilă decît după încetarea ocupației militare străine în Banat, care durează din noiembrie 1918 pînă la finele lunii iulie 1919. La 10 august 1919, în „Casa germană" din Timișoara, aproximativ 1 000 delegați ai șvabilor din 33 orașe și comune bănățene se constituie în adunare reprezentativă. Juristul și omul politic dr. Michael Kausch supune Adunării o rezoluție care este adoptată prin votul unanim al delegaților. Între altele rezoluția precizează că „Deoarece noi vedem în *Manifestul* de la Alba Iulia o garanție că în statul nostru viitor ne este asigurată dezvoltarea liberă a caracterului nostru poporal, folosirea liberă a limbii materne și amîndouă, caracterul poporal și limba maternă, le vom putea promova nestingherit pe teren politic, cultural, economic și social, și astfel să ne asigurăm viitorul nostru național, dorim ca... Banatul,... să se unească regatului României".

La 15 august 1919, o delegație reprezentativă a șvabilor bănățeni se prezintă la Sibiu, pentru a remite Consiliului Dirigent textul rezoluției adoptate de Adunarea Națională de la 10 august 1919. Delegația este primită solemn de către șapte membri ai Consiliului Dirigent. Luînd cuvîntul, în numele delegației șvăbești, agricultorul *Anton Anton* spune: „Am venit aici ca reprezentanți ai poporului german din Banat pentru a vă face cunoscut că poporul nostru s-a alăturat în unanimitate României. Noi am făcut aceasta cu inimă cinstită, fiindcă vedem în hotărîrile Adunării Naționale a românilor de la Alba Iulia posibilitatea de a ne manifesta, în noul stat, ca un popor liber sub aspect național. Că pînă acum n-am fost un popor liber și cum au suferit în trecut națiunile nemaghiare asta au simțit-o pe pielea proprie și românii. Dumneavoastră știți unde a dus această oprimare a minorității...".

Conform rezoluției adoptate de Marea Adunare a șvabilor bănățeni, la 12 august 1919, o delegație pleacă la Paris pentru a preda Conferinței de pace un memoriu în favoarea unirii Banatului cu România. Ea este condusă de juristul dr. Stefan Frecot din Timișoara; din ea mai fac parte: dr. Andreas Buschmann — din Lipova, Thomas Fernbacher și Franz Timon — din Lugoj. În ziua de 19 august, delegația este primită de Georges Clémenceau, primul ministru al Franței, căruia dr. Frecot îi predă documentul și îi face o expunere verbală privind poziția politică a șvabilor bănățeni.

Iată cîteva pasaje din acest important document: „Votînd rezoluția de unire cu România, Adunarea Națională a poporului șvăbesc a ținut să accentueze două fapte, pe care ne permitem, domnule președinte, să le supunem în mod special atenției dumneavoastră.

Este vorba mai întîi, de dorința puternic exprimată de unanimitatea Adunării ca tot

poporul şvăbesc să fie reunit cu poporul român, de civilizaţie superioară, pe care îl iubeşte şi pe care îl respectă şi de care se simte legat prin originea multora din fiii săi de rasă comună latină [o parte din şvabi sînt de origine franceză, italiană şi spaniolă].

Secole de viaţă comună ne-au învăţat să apreciem pe vecinii şi conlocuitorii noştri la justa lor valoare şi experienţa din timpurile din urmă n-a făcut decît să ne întărească convingerea că numai unirea cu România va putea să ne ofere garanţiile suficiente pentru existenţa şi progresul nostru".

Slovacii. Ziarul *Banatul*, din 12 decembrie 1919, publică această informaţie: „Comitetul Executiv al slovacilor din Banat a adresat d-lui prefect al judeţului Timiş, dr. Aurel Cosma, următoarea telegramă: «Populaţia slovacă, compusă din mai multe mii de oameni, a comunelor mari: Vucova, Blajova, Bocşa Română, Surducul Mare, Doclin, Fizeşi, Jidovin, Ersig şi Vermeş a hotărît, în adunare populară, ca să se alăture la hotărîrea... [privind] adeziunea lor la unirea Banatului cu România... Comitetul Executiv asigură... despre credinţa slovacilor şi se va adresa cu rugare către preşedintele cehoslovacilor, dr. Thomas Masarik, ca să prezinte rugămintea lor Conferinţei de pace şi să obţină satisfacţie".

În aceeaşi zi, *Drapelul* din Lugoj îşi informează cititorii despre un alt moment semnificativ privind atitudinea slovacilor bănăţeni: „[Parlamentul român] şedinţa din 12 decembrie 1919... Dl. *Gh. Hrabovski*, reprezentantul slovacilor din ţinuturile fostei Ungarii unite la România, face următoarea declaraţie: «În legătură cu cuvîntarea d-lui reprezentant în Parlament, Dragu, noi voim să constatăm că în teritoriile încorporate la România ale Ungariei de odinioară, drepturile minorităţilor au fost garantate în toate privinţele şi cu orice respect. Tocmai de aceea, noi slovacii am cerut unirea, potrivit cu dreptul de autodeterminare a naţiunilor, la România şi sîntem puternic încredinţaţi că Conferinţa de pace va îndeplini această rugăminte a noastră. Alegerile pentru Parlament s-au făcut cu cel mai mare spirit de dreptate. Dorinţa slovacilor este ca România să devină un stat în adevăr democratic prin munca sa. Sistemul de guvernare pe care Consiliul Dirigent şi guvernul român l-au introdus ne dau în această privinţă destule garanţii.

Noi, slovacii, vom fi cetăţeni credincioşi ai României»".

Turci, tătari. În 1903, locuitorii Dobrogei, români şi împreună cu ei turci, tătari şi alte naţionalităţi care trăiesc de veacuri pe acest străvechi pămînt românesc, organizează mari festivităţi, la Constanţa şi Tulcea, „pentru a sărbători un sfert de veac de înţeleaptă şi blîndă domnie românească".

Răsfoim cîteva din filele unui dosar din Arhiva D. A. Sturdza aflat la Secţia manuscrise a Bibliotecii Academiei R.S.R., care cuprinde telegramele trimise de dobrogeni primului ministru român, la 2 noiembrie 1903, zi care, după cum apreciază locuitorii din Somova, constituie „pentru noi dobrogenii cea mai aleasă sărbătoare naţională, în care am putut fi în stare să ne exprimăm în cea mai mare libertate ideile şi sentimentele noastre".

Dosarul menţionat cuprinde telegrame din Luncaviţa, Cerna, Sf. Gheorghe, Jijila, Măcin, Enisala, Nalbant, Agighiol şi multe alte aşezări, în care, alături de români, s-au aşezat şi au trăit de veacuri turci, tătari şi alte naţionalităţi. „Uniţi cu toţii în gînduri şi simţind numai româneşte", întîlnim menţionat în telegrama semnată de „noi, toate naţionalităţile ce compunem oraşul Babadag". O telegramă trimisă de membrii comunităţii elene din Tulcea exprimă „respectul şi recunoştinţa pentru protecţiunea de care ne bucurăm sub scutul legilor liberale ale acestei ţări ospitaliere".

În 1919, în vreme ce Conferinţa de pace de la Paris discută reglementările primei conflagraţii mondiale, cetăţenii de religie musulmană din Dobrogea, ţin să facă cunoscută opiniei publice europene dorinţa şi hotărîrea lor de a trăi mai departe în România. Reprezentanţii lor, întruniţi într-un Congres, adoptă o moţiune în care se spune: „Cetăţenii musulmani din Dobrogea, adunaţi astăzi, 21 iulie 1919, în număr de mai multe mii, din propria lor iniţiativă şi ca o urmare firească a conştiinţei lor adînci, în marele Congres Naţional din Constanţa, atrage respectuos atenţiunea celor în drept că voinţa lor nestrămutată este să rămînă alături de viteazul popor român, nedespărţiţi de Patria Mamă... Populaţiunea musulmană din întreaga Dobroge este gata, prin reprezentanţii săi, să susţie verbal şi să exprime tot astfel voinţa tuturor în faţa Conferinţei de la Paris".

Evreii. Subliniind adeziunea naţionalităţilor conlocuitoare la marile principii formulate la Alba Iulia, ziarul *Adevărul* (Bucureşti) scrie: „După actul cel mare şi iniţial, acela înfăptuit în grandioasa întrunire a tuturor românilor din Alba Iulia, elemente componente ale vechii împărăţii habsburgice vin să-şi manifeste mulţumirea şi bucuria lor de a fi scăpat de jugul austro-maghiar... Evreii din regat de origine transilvană, în urma mai multor întruniri, au decis să adere la hotărîrile luate la Alba Iulia, ele fiind o expunere de principii concepute într-un spirit larg de dreptate, menite să strîngă relaţiile între naţiunea română şi populaţia evreiască.

În acest scop, cu ocazia unei întruniri pe care evreii de origine transilvăneană au ţinut-o în ziua de 18 martie [1919] s-a votat următoarea moţiune: «Evreii ardeleni, domiciliaţi în Bucureşti, întruniţi în ziua de 18 martie, luînd cunoştinţă de actul de la Alba Iulia din 18 noiembrie [1 decembrie] aderă din inimă şi cu multă satisfacţie la programul cuprins în acest act, avînd în vedere că dispoziţiile privitoare la libertatea naţională, a limbii materne în învăţămînt, administraţie şi justiţie,

la reprezentarea proporţională în Parlament şi guvern, la asigurarea de drepturi egale, de autonomie culturală, religioasă şi politică, precum şi de necondiţionată libertate a presei, a întrunirilor şi a asociaţiilor corespunde în totul principiilor liberale şi democratice ale vremurilor actuale".

25 noiembrie/8 decembrie Duminică. Oraşul Iaşi trăieşte momente de mare însufleţire. Personalităţi ale vieţii politice şi culturale, ostaşii şi ofiţerii garnizoanei locale, studenţii, populaţia oraşului participă cu însufleţire la festivităţile organizate în cinstea Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia. La ora 11.30, la Mitropolie, se ţine un Te-Deum oficiat de mitropolitul Pimen. Cei prezenţi se îndreaptă apoi spre Piaţa Unirii. De pe treptele statuii-simbol a lui Al. Ioan Cuza se rostesc înflăcărate cuvîntări şi se joacă o mare *Horă a Unirii* în jurul monumentului.

La ora 15, la Teatrul Naţional începe un spectacol omagial. Pentru început, istoricul Nicolae Iorga rosteşte o cuvîntare, semnificativ intitulată *Ideea Daciei româneşti:* „Ideea care astăzi stă la baza operei politice împlinite în acest fericit an 1918 e tot aşa de veche ca [şi] neamul...". Raţiunea politică a întemeierii statelor române a fost aceea de a se ajunge la „unitatea românească". Apoi arată că „Unirea cu ţara n-a venit, în adevăr, din sfătuirea interesată a unui număr restrîns de conducători, de fruntaşi, de şefi, de «oameni cu cădere», cărturari şi doctori care, în «cumpănă de dreptate» să fi pus toate avantajele pe care, pentru ei şi pentru partidul lor, le-ar putea oferi unirea cu acest regat al nostru". Unirea e importantă şi trainică „pentru că un popor întreg a voit-o, întîi, şi apoi, pentru că ea nu înfăţişează decît îndeplinirea, fatală, a unei idei pe care au păstrat-o, ca o sfîntă comoară, veacurile... Nu, nicăieri nu s-a făcut diplomaţie în jurul ideii româneşti. Această idee s-a impus ca un imperativ categoric. Mulţimile, milioanele au aclamat-o".

Potrivit programului stabilit, iau cuvîntul reprezentanţii studenţimii, printre care *Timotei Marin,* viitor militant comunist: „Unirea tuturor românilor ne-a dat soarta noastră în mîinile noastre. Noi înşine sîntem de acum stăpîni pe noi. Fiecare român adevărat se bucură de acest lucru... Dar, pătrunzînd pînă la adîncimea lucrurilor, cunoaştem că unirea politică a românilor de pretutindeni trebuie s-o întărim cu una sufletească, iar temeliile vieţii sociale româneşti le vom înlocui cu principiile democratismului, ce va aduce poporului român... dreptatea şi dezvoltarea culturală pe care o merită".

Partea a doua a festivităţii de la Teatrul Naţional din Iaşi cuprinde un bogat program artistic, cu conţinut patriotic, la care îşi dă concursul şi marele George Enescu. La sfîrşit, prin tablouri alegorice, sînt ilustrate momente semnificative ale istoriei poporului român, începînd cu cele mai îndepărtate vremuri.

30 noiembrie/13 decembrie Delegaţia Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia este primită cu mare însufleţire de populaţia Bucureştilor. În şedinţa Adunării Deputaţilor din 29 decembrie 1919, Decretul-lege privind unirea Transilvaniei cu România este aprobat cu mare entuziasm.

MICROFIŞIER BIBLIOGRAFIC

ION BULEI, 1916. Zile de vară, Bucureşti, 1978; **MIRON CONSTANTINESCU, ŞTEFAN PASCU** ş.a., **Desăvîrşirea unificării statului naţional român. Unirea Transilvaniei cu vechea Românie,** Bucureşti, 1968; **ION CUPŞA, Armata română în campaniile din anii 1916-1917,** Bucureşti, 1967; **V. CURTICĂPEANU, Mişcarea culturală românească pentru unirea din 1918,** Bucureşti, 1968; **N. DAŞCOVICI, Interesele şi drepturile României,** Iaşi, 1936; **Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România, 1910-1915; 1916-1921,** Bucureşti, 1966-1968; **Istoria României în date,** Bucureşti, 1971; **Istoria lumii în date,** Bucureşti, 1972; **C. KIRIŢESCU, Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919,** ed. a III-a, vol. I-III, Bucureşti, 1925-1927; **Marea Adunare Naţională întrunită la Alba Iulia, în ziua de 1 decembrie 1918. Acte şi documente,** Bucureşti, f.a.; **Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz. Documente militare,** Bucureşti, 1977; **MIRCEA MUŞAT, ION ARDELEANU, Viaţa politică în România, 1918-1921,** ed. a II-a, completată, Bucureşti, 1976; **C. NUŢU, România în anii neutralităţii, 1914-1916,** Bucureşti, 1972; **ŞTEFAN PASCU, Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia,** Cluj-Napoca, 1968; **ION POPESCU-PUŢURI, AUGUSTIN DEAC** ş.a., **Unirea Transilvaniei cu România, 1 decembrie 1918,** ed. a III-a, Bucureşti, 1978; **Presa muncitorească şi socialistă din România,** vol. II-III, Bucureşti, 1968-1971; Ziarele şi revistele: **Adevărul, Ardealul (România nouă), Drapelul, Gazeta Transilvaniei, Românul, Opinia, Izbînda, Dacia, Mişcarea, Viitorul** etc.

PLANŞELE NOASTRE

① 8 iunie 1917: în Piaţa Unirii din Iaşi, populaţia face o călduroasă primire voluntarilor transilvăneni înrolaţi în lupta pentru cauza eliberării patriei

② ③ Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, prin voinţa fermă a celor peste 100 000 muncitori, ţărani, intelectuali adunaţi pe Cîmpul lui Horea consfinţeşte încheierea procesului de formare a statului naţional unitar român. În zilele următoare, în întreaga Transilvanie se desfăşoară însufleţite manifestări închinate memorabilului eveniment al Unirii: Arad, Poiana Sibiului, Bistriţa Năsăud, Sălişte, Sibiu şi Braşov

④ Populaţia Capitalei întîmpină cu entuziasm pe solii Transilvaniei veniţi să prezinte istorica Declaraţie adoptată de Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia

Fotografiile aflate la Biblioteca Academiei R.S. România şi Muzeul de Istorie al Municipiului Bucureşti au fost policromizate de către redacţia noastră

Iași

Alba Iulia

Arad

Poiana Sibiului

Bistrița Năsăud

Săliște

Sibiu

Brașov

București

UTOPIA GETICĂ

ALEXANDRU BUSUIOCEANU

Din timpuri îndepărtate, între România şi Spania s-au stabilit şi dezvoltat, în pofida distanţei ce le separă, intense relaţii, pe diferite planuri: economic, cultural, social. Mărturii arheologice atestă că premisele unor astfel de contacte s-au înfiripat cu cîteva secole înaintea erei noastre, din vremea cînd triburile celtice duceau dintr-o parte în alta a continentului obiceiuri, tehnologii, diferite obiecte. Ulterior, cînd şi Dacia şi Iberia au făcut parte din Imperiul roman, aceste legături s-au intensificat. La aceasta a contribuit, poate, şi faptul că învingătorul lui Decebal, împăratul Traian, era de origine iberică. Dealtfel, tocmai această origine, ca şi prezenţa lui Traian în istoria poporului nostru l-au determinat pe Alexandru Busuioceanu, titular, timp de mai mulţi ani, al Catedrei de limbă şi literatură română la Universitatea din Madrid, să caute în arhivele şi bibliotecile spaniole mărturii ale vechilor legături dintre cele două popoare şi civilizaţii.

Născut în 1895 la Slatina, Al. Busuioceanu a absolvit Facultatea de litere şi filozofie din Bucureşti. Între 1920-1922, a urmat cursuri de estetică la Viena, apoi a fost elev al Şcolii române din Roma, întemeiată de Vasile Pârvan. În 1929 a devenit docent la Catedra de istoria artei medievale şi moderne la Universitatea din Bucureşti, apoi conferenţiar — din 1935 — la aceeaşi catedră, iar între 1938 şi 1940 profesor suplinitor de istoria artei la Academia de Arte Frumoase din Bucureşti. În 1940, a fost ales membru corespondent al Academiei Regale de Istoria Artei, din Toledo.

A publicat numeroase lucrări de istoria artei, consacrate unor pictori români, italieni şi spanioli. A încetat din viaţă în anul 1961.

Alexandru Busuioceanu a fost puternic influenţat de concepţia istorică a lui Vasile Pârvan, pentru care a avut o consideraţie deosebită, consacrîndu-i, în 1933, studiul Pârvan gînditorul. De asemenea, Mircea Eliade — cu care a purtat o intensă corespondenţă — i-a înrîurit considerabil cercetările asupra lui Zamolxe şi a mitologiei geto-dacilor.

Rezultatele cercetărilor sale din Spania au fost materializate într-un studiu, Zamolxis sau mitul dacic în istoria şi legendele spaniole, elaborat în anii 1952 şi 1953, dar rămas, din păcate, neterminat. În arhiva autorului există mai multe variante ale acestui studiu, unele reprezentînd capitole condensate sau care urmau să fie introduse, ulterior, în cuprinsul lucrării. Pornind pe drumul parcurs — din Dacia în Spania — de mitul getic, în primele secole ale erei noastre, profesorul Al. Busuioceanu încearcă să dezlege misterul stăruinţei acestui mit în vechile scrieri spaniole, mit izvorît din civilizaţia getică[1], de factură aparte faţă de celelalte civilizaţii ale vremii. „Am urmărit cîtva timp aceste cercetări — îi scria el lui Mircea Eliade — fiindcă am văzut că terenul era cu totul nedefrişat şi mi s-a părut că puteam face un început. Explorări de acelaşi fel vor putea scoate desigur mitul lui Zamolxe în formele cele mai neaşteptate, nu numai pe drumurile bătute de goţi, dar şi în Vestul Europei, unde fenomenul got a avut tot felul de reflexe".

Studiul lui Al. Busuioceanu se impune prin proiecţia analitică şi o largă cuprindere a izvoarelor, prin ampla demonstraţie şi, nu mai puţin, prin eleganţa limbajului.

Desigur, unele dintre ipotezele emise pot fi interpretate şi în alt chip decît cel oferit de autor.

Paginile pe care le prezentăm în continuare constituie una din variantele studiului despre Zamolxe, intitulată Utopia getică.

Introducerea şi notele explicative aparţin redacţiei noastre.

Gh. DAVID

---

1 Magazin istoric, nr. 8/1978.

Pentru lumea antică, Dacia războinicilor temuți din Carpați și a zeului Zamolxe a fost, pînă la cucerirea lui Traian, o țară aspră, aproape de nepătruns, înconjurată de mister. Nimeni nu știa bine cine erau oamenii care locuiau în acea cunună de munți [...] Le ziceau daci sau geți; iar grecii, care-i socoteau rude ale tracilor — „cei mai viteji și mai drepți dintre traci", după Herodot — spuneau că zeul războiului, Ares[1] sau Marte, între ei se născuse. Știau însă că asemenea idee putea fi și numai o legendă; pentru că alt zeu, mai mare și sigur, stăpînea destinul acelui popor. Dacii credeau în Zamolxe. Și Platon[2] afirma că Zamolxe îi făcea pe acei oameni nemuritori.

Oamenii aceia — dacii sau geții nemuritori — și țara lor, erau ermetici pentru antici. Grecii se apropiaseră de ei numai pe țărmurile Mării Pontice, fără să se aventureze mult în interior. Romanii îi cunoșteau doar pe războinicii daci. Dunărea le inspira teamă. Era un limes hiperboreu[3], de unde începeau pămînturile care dormitau sub leneșele stele ale polului getic — Getici sidera pigra poli. Marțial[4], ale cărui cuvinte le citez, evocă în Epigramele sale imagini care fac aluzie la misterul și primejdiile acestei țări, unde în acel moment, un împărat ca Domițian, cunoștea nenorocul armelor. Țară de iernatice urse, cu sălbatica Peuce (Delta Dunării) și Istrul fremătînd de tropotele cailor: Hiberna quamvis Arctos et rudis Peuce/ Et ungularum pulsibus calens Hister.

Obsesia războinicului get și a fluviului temut, pe care el îl trecea călare pe apa înghețată, era în mintea tuturor și apărea în scrierile poeților și în cărți care vorbeau despre acea lume barbară[5], vrăjmașă romanului. Lucan[6], ca să citez un alt hispanic, vorbise și el despre „barbara Cone, unde Istrul, printr-o mie de guri, își pierde în mare sarmaticele unde și inundă Insula Peuce", despre neamurile sălbatice ce populau țărmul pontic, și amintise de faima arcului getic, teribilul arc getic, de toți cunoscut. Într-un loc, în Pharsalia sa, numele dacului, getului și al iberului se întîlnesc în același vers: Hinc Dacus premet inde Getes ocurrat Hiberis.

Versul acesta a fost interpretat de Isidor din Sevilia[7] ca un vaticiniu: Spania avea să fie invadată de geți[8]. Vaticiniu împlinit, după cum vom vedea. N-a fost vreo îndoială. Lumea întreagă avea să fie invadată de geți. Nu numai Spania. Lumea întreagă avea să fie întemeiată încă o dată de ei.

Nu s-a scris încă adevărata istorie a geților, istoria mitului getic, mult mai mare și mai semnificativă decît cea a faptelor concrete, pe care le numim istorice. Faptul concret se consumă, nu servește decît pentru o povestire. Mitul e permanent și, chiar dacă ia forme nebănuite și obișnuiește să se ascundă, adevărul lui e prezent și se proiectează asupra viitorului. Ideea getică e unul din miturile cele mai obsedante și mai puternice din imaginația anticilor. Pentru romanii din primul secol al erei noastre, care așteptau sfîrșitul iminent al lumii, părea un lucru aproape sigur că de la Dunărea cu sălbatica Peuce avea să se dezlănțuie cataclismul. Tot un hispanic, și cel mai citit, Seneca[9], într-o pa-

Faimoasa pădure dacică

ginā grandioasă descrie înfricoșătorul spectacol al „zilei fatale" cînd Dunărea dezlănțuită își va înălța apele pînă la cer și, într-un singur vîrtej prăpăstios, „va cuprinde o imensă întindere de pămînturi și cetăți" ... O profeție, între altele ale lui Seneca. Avea să se împlinească nu prin apele Dunării, ci prin violența geților, care — straniu lucru — cu numele geților, cu istoria acestora preschimbată în propria lor istorie, și cu zeul Zamolxe — nu cu zeul Walhalei — aveau să răstoarne toată lumea antică și să ajungă în vîrtej pînă în Spania. Vaticiniul lui Lucan, de care Isidor din Sevilia nu s-a îndoit niciodată! Cum să te îndoiești de realitate, cînd ea singură își ia sarcina să releveze mitul, al cărui secret l-a căutat fără odihnă în Istoriile și Etimologiile sale Isidor din Sevilia.

Secretul țării geților era, încă pe vremea lui Seneca, impenetrabil. Filozoful nu știa să vorbească cu oarecare cunoștință decît despre marele fluviu care încinge țara și despre cetățile elenice presărate pe țărmul pontic. Despre rest, nimic mai mult decît faima temutei săgeți getice și aceea a ucigătoarelor plante ale Dunării, din care se distilau sucuri pentru magia înfiorătoare a Medeei. Era convins însă că acea țară era bogată în pietre prețioase; ceea ce însemna altă magie. Pietrele prețioase includeau puteri și mistere. Atît se putea afla de la Seneca; și nimeni nu știa mai mult. Dunărea își păzea bine secretele. Oamenii se ascundeau în munți — Daci montibus inhaerent. Pădurile erau întunecoase. Acopereau acea țară plină de primejdii.

Pădurea dacică. Înfricoșătoarea pădure dacică. Era adăpostul acelor oameni: codrul frate cu românul, și era originea adîncă a mitului getic, invocat și azi în formula magică, foaie verde, din cîntecul popular. Romanii cunoșteau acea pădure de departe, cînd se vedeau nevoiți să o ocolească; sau mai de aproape cînd, în întunecimea ei, pierea vreo legiune sau chiar vreun general faimos. Atunci umbra pădurii dacice ajungea pînă la Roma, și de ea vorbeau poeții și cronicarii, care notau dezastrele petrecute acolo. În anul 74 î.e.n., un general roman, Caius Scribonius Curio[10], care-i învinsese pe dardani în Tracia, voia să-i supună și pe daci și ajunsese pînă la Dunăre. Dar înspăimîntat de pădurile pe care le vedea, s-a oprit. S-a întors din drum fără să facă război: Curio Dacia tenus venit, sed tenebras saltuum expavit[11], spune Florus[12]. În altă împrejurare, Roma s-a emoționat de moartea lui Cornelius Fuscus[13], care se înmor-

---

1 Inițial, Ares era zeul viscolului, deci de origine nordică.

2 **Platon** (428-348 î.e.n.), filozof atenian, unul din cei mai mari gînditori ai antichității, discipol al lui Socrate.

3 În vremurile vechi ale istoriei Greciei și Romei, Dunărea constituia hotarul nordic al lumii cunoscute de ei.

4 **Marțial** (40-104 e.n.), poet și epigramist latin; a fost unul din admiratorii împăratului Domițian.

5 În accepția scriitorilor și istoricilor vremii, barbar, sălbatic era o noțiune atribuită tuturor popoarelor care trăiau în afara lumii greco-romane în ceea ce constituia nucleul ei.

6 **Lucan** (39-65 e.n.), poet latin de origine iberică (născut la Cordoba), nepotul lui Seneca, silit să-și curme zilele în urma participării la un complot împotriva împăratului Nero.

7 **Isidor din Sevilia** (cca. 560-636), arhiepiscop și scriitor spaniol, autor al lucrării **Etymologiae**, veritabilă enciclopedie a acelor vremi.

8 Vaticiniu = profeție. Isidor din Sevilia se referea de fapt la valurile repetate ale popoarelor migratoare, ce se revărsau într-una peste Dunăre. El îi confundă însă pe geți cu goții, care tocmai invadaseră Spania.

9 **Seneca** (41.e.n.-65 e.n.), filozof și scriitor latin de origine iberică (născut la Cordoba), supranumit Seneca Filozoful; pagina respectivă face parte din lucrarea **Quaestiones naturales.**

10 **Caius Scribonius Curio** (?-53 î.e.n.), senator roman, consul (76 î.e.n.), apoi proconsul în Macedonia. L-a susținut pe Cicero împotriva lui Catilina și a fost adversar al lui Cezar.

11 „Curio s-a întors din Dacia, înspăimîntat de întunecimile [pădurilor] sale".

12 **P. Annaeus Florus**, istoric latin din sec. II e.n., autorul unei **Scurte istorii romane.**

13 **Cornelius Fuscus**, general roman; a luptat împotriva dacilor în timpul împăratului Domițian, căzînd în luptă în anul 87 e.n.

mîntase cu toată legiunea lui în pădurea blestemată. Marțial scria (în carte, nu pe piatră) epitaful prietenului său: „Aici zace Fuscus... Lespedea aceasta nu se mai teme de amenințări dușmănoase... umbra victorioasă a generalului stăpînește pădurea supusă". Retorica poetului era mai mult decît tragică. Generalul pierise fără victorie. Fără urmă. Înfricoșătoarea pădure nu se clintise. Rămînea mereu mută, întunecată, plină de secretele ei.

Pentru mintea anticilor era în toate acestea (și în multe altele) nu numai un mit care inspira teamă, dar ceva magic, ce izvora din geniul acelui popor și venea în apărarea lui, ascunzînd realitatea. Pădurea era fondul obscur unde se urzea secretul. Dar acel popor, care-și adora zeul pe culmi solitare (zeu pitagoreic în mintea grecilor[1], însă mai aproape de Zaratustra[2] decît de Pitagora, eclectic al misterelor), avea o știință a secretului, inviolabilă în așa măsură încît nici azi istoricii nu pot face o distincție limpede între mitul și istoria sa. Acel zeu, deși luminos (zeu al cerului și al nemuririi), rămînea ascuns. Nu i se cunosc altarele și nici chipul. Potrivit unei reguli magice, se figura nu persoana divină, ci principiul contrariu și învins, balaurul cu cap de lup, care slujea și apăra, deși uneori se revolta și-i dădea bătălie lui Zamolxe în nori. (Dacii făcuseră din ei stindard și-i adorau, dar trăgeau cu săgețile în nori cînd izbucnea o furtună). Acest balaur a fost adoptat ca insignă și de unități ale armatei romane și a fost adorat pînă în Italia. Poate nu este lipsit de interes să menționăm că Wulfila[3], apostolul goților, capadocian de origine și deci trac, primise în Dacia, unde evangheliza, acest nume got, care înseamnă lup. Un asemenea nume putea avea un înțeles tainic printre oamenii din acea țară (Ulfila a predicat în Dacia și în latină: a trăit și între daci). Zeul acestui popor își ascundea persoana în tot ce era legat de cultul și numele sale. Îi ziceau Zamolxis, sau Zalmoxis, însă uneori și Gebeleizis, iar mai tîrziu — cine ar crede! — într-o inscripție (Pârvan l-a recunoscut): Jupiter Optimus Maximus Paternus Aepilofius. Ultimul calificativ îl trădează: „Zeul din stîncă". Șiret zeu. Ieșise din Dacia, se substituise altuia și era adorat între străini.

Acest mod de a se ascunde în nume, de a desemna lucrurile printr-o apelație dublă sau multiplă (chiar dacă uneori cuvintele sînt grecești sau romane, pentru că numele adevărate rămîneau necunoscute) este altă formă a ermetismului dacic: Zamolxis-Gebeleizis; Danubius-Ister; Carpathus-Caucasus[4]; Decebalus-Diuppaneus; Daci-Davi-Dai-Getae (și variante: Massagetae, Thyragetae, Pitigetae sau chiar Petoporani ș.a.). S-ar putea întemeia multe speculații, nu neapărat etimologice, asupra ambiguității nomenclaturii dacice. Asemenea încercări ar duce la recunoașterea tendinței tipice a dacului de a ascunde propria-i personalitate și pe aceea a lucrurilor țării sale și de a exercita asupra străinului magia de străveche folosință a numelui care disimulează. Pe aceeași cale ajungem și la mit. Tot ce aparține acelei țări și cunoaștem prin izvoare literare antice trebuie supus unei critici foarte severe, pentru a putea separa cele două planuri ale lumii daco-getice, insuficient observate chiar și de istoricii cei mai scrupuloși: planul real, al cunoașterii directe, pe care au avut-o mai limpede romanii prin războaie și care se completează prin descoperiri arheologice. Dacii și Dunărea sînt numele exacte în acest plan. Apoi celălalt, planul mitului propagat de greci și adoptat și de romani, care l-au confundat de multe

Călăreți neîntrecuți, dacii s-au simțit, dintotdeauna, înfrățiți cu codrul

ori cu planul real. E lumea geților, cu Istrul sacru și Caucazul, cu sălbatica Peuce, delta cu o mie de guri și leneșele stele ale polului getic.

De la mit nu mai e decît un pas pînă la utopie. Iar aceasta e marea creație căreia i-a dat naștere geniul dacilor: utopia getică, de ei inspirată. Rădăcinile acestei utopii le găsim în Homer, acolo unde poetul vorbește despre traci și amazoane; origini mai precise aflăm în Herodot care, cunoscîndu-i pe geți și culegînd despre ei ce spuneau grecii de la Pont[5], i-a zugrăvit în culori puternice, stîrnind imaginația, scriind cuvintele care, fie și ele singure puteau constitui temeiul unei utopii: „cei mai viteji și mai drepți dintre traci". Tracia era marea rezervă de mituri: Orfeu[6], Dionysos[7] și, între geți, Zamolxe. Mituri personificate (mai tîrziu și Alexandru Macedon). Dar cei mai buni dintre traci, geții de la Istrul sacru, au ajuns și ei poporul mit, dînd naștere în imaginația greacă unui mit paralel: amazoanele, femeile geților[8]. Amazoanele și geții sînt mituri și, în același timp, utopii. Foarte asemănătoare între ele. Într-un straniu contrast, evocau amîndouă aceeași idee nostalgică a omului antic: o lume de vitejie sălbatică, de curăție și dreptate. Asemenea lumi trebuie să existe, dar sînt secrete. Se ascund în stînci înalte de munți necunoscuți: în Marpesia Caucazului, amazoanele; în Carpații altui Caucaz, geții. Se pare că aceștia erau mai drepți decît amazoanele. Erau aspri și inocenți, „bunul sălbatic[9]" al anticilor. Horațiu: rigidi Getae; Martial: Dacus puer; Ovidiu, la Tomis: „barbar sînt eu aici, pentru că nimeni nu mă înțelege". Și erau nemuritori. Herodot a spus-o. Și Platon. Și alții.

Aceștia erau dacii, cu țara lor, în momentul cînd Traian se hotăra să cucerească acea țară. Puțin mai înainte, imperiul suferise în Dacia o umilință gravă datorită ușurătății lui Domițian. De victoria împăratului s-a rîs cu amărăciune la Roma; fusese plătită cu un tratat de pace care-i obliga pe romani să respecte Dacia și să contribuie la înarmarea ei cu mașini de război, cu tehnicieni și cu bani. Istorici moderni — între ei Iorga — au încercat reabilitarea lui Domițian, explicînd că suma anuală plătită de imperiu nu era tribut și că coroana pe care împăratul o așezase pe fruntea lui Dieges, fratele lui Decebal și reprezentantul lui în acea împrejurare, nu încorona decît un rege clientelar. Așa trebuie să fi fost fără îndoială. Dar toate dovezile ne arată că nu așa gîndea și Decebal. Șiretul rege, care nu se lăsase văzut decît în persoana fratelui său, continua să fie foarte primejdios în pădurile lui. Se înarma, primea dezertori și fugari romani, coaliza alți barbari și, după izvoare antice, socotite de unii istorici ca admisibile, se punea în legătură chiar cu parții de la Eufrat, acei parți despre care mai demult spusese Lucan că luptau cu „arcuri getice". Cînd i s-a părut potrivit, a atacat Drobeta, municipiul roman de la Dunăre, a dărîmat cetatea și i-a gonit pe legionari. Violase tratatul. A fost poate motivul

---

1 Ideea apare la Herodot, care spune că Zamolxe ar fi primit învățătură de la Pitagora, deși în alt pasaj își exprimă presupunerea că ar fi trăit cu mulți ani înaintea acestuia.

2 **Zaratustra** (către 630-558 î.e.n.), numit și **Zoroastru**, reformator religios iranian a cărui viață se poate reconstitui din paginile **Avestei**, cartea sfîntă a vechilor perși. Doctrina sa împarte realitatea existentă în cele două principii, ale răului și binelui.

3 Sau **Ulfila** (sec. IV), a propovăduit creștinismul în rîndul goților.

4 Unele texte antice îi plasează pe geți în Caucaz. Se vorbește de rezistența vizigotului Atanaric în Caucaland (undeva în Vrancea); a existat și un trib geto-dacic: caucoensii.

5 **Magazin istoric**, nr. 1/1978.

6 **Orfeu**, legendar poet și muzician, pătruns în mitologia greacă din cea a tracilor.

7 **Dionysos**, zeul grec al vinului și al petrecerilor. Principalele trăsături au fost preluate de greci din mitologia tracilor.

8 **Magazin istoric**, nr. 11/1969.

9 Sub definiția „sălbaticii sînt buni", anticii preamăreau spiritul de dreptate și adevăr, curajul popoarelor „barbare" în contrast cu grecii și romanii, pe care îi socoteau în decadență.

hotărîrii Senatului roman de a declara războiul. Anul 101. Sosise momentul lui Traian.

N-am să fac aici istoria celor două războaie, care, cu întrerupere, au durat de la anul 101 pînă la 106. Împrejurările sînt cunoscute, deşi faptele adevărate rămîn necunoscute. Izvorul literar principal, Dio Cassius, nu e contemporan; iar autorul, viciat de retorică, nu inspiră toată încrederea. S-a crezut mult mai mult în veracitatea altei surse, monumentală şi mai directă: reliefurile de pe Columna traiană, considerate de un realism miraculos. Azi se crede mai puţin în valoarea narativă a monumentului. Istorici ca Paribeni[1] şi Iorga au renunţat să mai recurgă la acele imagini ca la o cheie a realităţii. Reliefurile sînt, fără îndoială, foarte realiste. Dar nu e un realism de fapte autentice, ci de imaginaţie realistă. Povestirea rămîne simbolică. Intervin în ea elemente foarte exacte: insigne, veşminte, arme, cîte un aspect tipic de arhitectură sau detalii aluzive la peisajul şi la viaţa locală. E inutil să se caute altă realitate, topografică ori cronologică, sau măcar o reprezentare completă a evenimentelor. Sculptorii Coloanei îşi cunoşteau bine arta. Nu lucrau pentru arheologi, ci pentru ochii romanilor. Iar realismul roman aşa era, paradoxal: elimina sau prescurta realitatea, pentru a o evoca mai bine. Unica relatare autentică a acelor războaie, Comentariul lui Traian, s-a pierdut. Nu cunoaştem din el decît cinci cuvinte, păstrate de un gramatic: „inde Berzobim deinde Aixi processimus"[2]. Fragment din itinerarul împăratului. Cele două localităţi s-au identificat, deşi urmele lor nu mai există, afară de numele Berzoviei în acela al unui rîu de azi. Era un drum care se îndrepta către inima Daciei, către capitala însăşi, Sarmizegetusa. Necruţătoare precizie. Împăratul nu pătrundea în pădurea dacică citindu-l pe Herodot. Prin Comentariul său s-ar fi risipit secretul acelei ţări. Dar e o fatalitate. Secretul a supravieţuit. S-a risipit Comentariul împăratului. Dacia, care se apărase prin pădurile ei, prin impulsul sălbatic al oamenilor şi prin mitul său, nu putea fi cucerită decît prin mijloacele drastice ale tehnicii militare şi prin ingineri. Militarul şi inginerul sînt duşmanii mitului, tot atît sau chiar mai mult decît istoricul, deşi şi unii şi ceilalţi, fără să-şi dea seama, pot cădea pradă inamicului invizibil. Mitul arde. Vom vedea ce s-a petrecut. Trebuie să fim atenţi nu numai la faptul material, ci şi la umbra care-l întovărăşeşte în celălalt plan. Traian pătrundea în Dacia cu tot realismul său iberic; dar el însuşi — cum să se apere? — nu se putea desprinde de ideile care trăiau în spiritul alor săi. Traian ducea acolo mitul Romei, mitul troian, care a susţinut lumea antică şi imperiul. Acei barbari erau duşmani ancestrali (tracii sînt la Troia inamicii aheilor: Enea[3] este un trac de la Dunăre, un dardan; amazoanele, femeile geţilor, luptă împotriva grecilor; regina lor, Pentesilea[4], piere de mîna lui Ahile[5] şi multe consecinţe grave decurg din această faptă; iar grecii, care niciodată n-au pierdut conştiinţa adversităţii lor faţă de acea lume barbară, aşezau umbra lui Ahile şi a celorlalţi eroi în alba Leuce[6], insula sacră, acolo în ţara geţilor, în faţa sălbaticei Peuce). Şi mai era ceva. O idee care lucra activ în mintea contemporanilor, rezumînd aproape toate miturile. Istoricii au semnalat „spiritul romantic" al vremii, manifestat îndeosebi prin cultul fervent dedicat figurii lui Alexandru cel Mare. Eroul macedonean personifica un mit, asemănător celui al lui Ahile. Se ştie cît de puternică a fost sugestia lui asupra Romei şi cum unii împăraţi s-au gîndit să strămute centrul imperiului în Orient, ezitînd între Troia lui Ahile şi Alexandria macedoneanului. Nu e greu de recunoscut acest spirit în întreprinderile lui Traian. Împăratul n-a fost străin de mituri... Ştia că Alexandru îi cunoscuse pe geţi şi că adusese jertfă Istrului sacru

Prin desimea codrilor soldaţii romani îşi deschid drum spre cetăţile dacice

pe malul fluviului. În apropierea aceluiaşi mal, Traian însuşi avea să fundeze o cetate a Victoriei, Nicopolis ad Istrum, cu acest nume grec care evoca memoria macedoneanului.

Istrul sacru (care trece acum la celălalt nume al său, Danubiul), apare de la început pe Columna traiană ca zeu al acelor locuri. Figura lui iese gigantică din ape pentru a-i proteja pe romani şi a susţine podul de vase pe care trec legionarii. E cea dintîi umbră, şi favorabilă, din celălalt plan, întovărăşind faptul militar. Simbolismul Columnei lasă să se vadă, mai bine decît o realitate exactă, inutil căutată, această alternanţă aluzivă la cealaltă realitate, obscură, ascunsă în păduri. Pădurea e prezentă pretutindeni, uneori indicată numai printr-un arbore (atît de realist înfăţişat încît i se recunoaşte specia), alteori compactă, legionarii deschizîndu-şi drum cu securea. Opera inginerului începuse. Poduri traversează rîuri. Ziduri se înalţă. Şi ingineri studiază terenul, măsoară înălţimea munţilor (ştim acest lucru din mărturia agrimensorului Balbus): se lua măsura misterului. Necunoscutul se retrage pas cu pas, cu acei oameni îmbrăcaţi în cînepă barbară, cu părul răvăşit şi privirea ameninţătoare.

Ciocnirea armelor nu se va produce înainte ca dacii să fi istovit toate mijloacele şireteniei. Într-o scenă apare un sol barbar, al cărui mod de exprimare, simbolic, rămîne enigmatic. Dar împăratul nu se lasă amăgit de ambasade. Războiul începe pe viaţă şi pe moarte. Şi lupta e grea. Romanii trebuie să cucerească acel pămînt, palmă cu palmă, pătrunzînd prin văi înguste, pentru a lua munte cu munte şi a urca pînă în culmi, unde dacii se agaţă cu înverşunare în fortăreţele lor. Sculptorii n-au trecut cu vederea nici o cruzime, fie barbară, fie romană. Capetele înfipte în prăjini pe ziduri sînt elemente decorative ale acestui război. Într-o scenă, călăreţi romani intră într-un sat părăsit. Numai bătrîni se apără cu bîte. Soldaţii ard casele. Soldaţii incendiază la fiecare pas. Într-un alt relief, femei dace ard prizonieri romani. Îngrozitoare ură, care umple pădurea de oroare. Femei cad captive (printre ele e şi sora regelui). Le vedem îmbarcîndu-se pe Dunăre, duse de legionari. O bătălie stranie se desfăşoară în altă scenă. Dacii apar cu balaurii lor, cu arcuri, cu săgeţi cu lăncii şi spade. Se văd soldaţi romani căzuţi şi sînt semne că războinicii barbari nu se arătau slabi. Dar balaurii n-au fost credincioşi. O furtună izbucneşte în mijlocul bătăliei. Blestem! Dacii părăsesc cîmpul. Apare pe cer Jupiter Tonitrualis[7]. Mereu umbra favorabilă romanilor; şi „barbarul" retrăgîndu-se, agăţîndu-se de munţii săi. La sfîrşit, legionarii iau şi ultimul refugiu, capitala Sarmizegetusa. Relieful columnei indică unităţi care s-au ilustrat în luptă. Se recunosc spanioli: balestrierii din Baleare. N-au fost singurii hispanici care au participat la acel război[8].

---

1 **R. Paribeni,** istoric italian, autor al unui studiu despre Columna lui Traian, publicat în 1926.

2 „Apoi am plecat la Berzobim şi de aici, la Aixi". Este vorba de Berzovia şi Firliug, din judeţul Caraş Severin.

3 **Enea,** erou legendar, fiul lui Anchise şi al zeiţei Venus. După căderea Troiei a plecat spre Italia; personajul principal al poemului lui Vergilius, **Eneida.**

4 **Pentesilea,** legendara regină a amazoanelor, considerată fiica lui Ares, zeul războiului; omorîtă de Ahile în timpul asediului Troiei.

5 **Ahile,** erou legendar grec, unul din principalele personaje ale **Iliadei.**

6 **Leuce** sau Insula Albă, situată în faţa gurilor Dunării; potrivit legendei, aici se afla mormîntul lui Ahile.

7 **Jupiter Tonitrualis** (Jupiter Tunătorul), unul din multele nume date lui Jupiter, zeitatea supremă a romanilor.

8 Din documente se cunosc numele unor unităţi militare de proveniență neîndoielnic hispanică, amintite de G. Cantacuzino, R. Paribeni, C. Daicoviciu: Legiunea I Hispanorum Veterana, Cohorta I Hispanorum Pia Fidelis, Cohorta I Flavia Hispanorum, Cohorta II Hispanorum ş.a.

Prima cădere a lui Decebal. Dureroasă, nu însă fără speranță. Se încheie pacea. Anul 102. Traian se întoarce la Roma în triumf: Dacicus. În Senatul roman apar trimișii regelui învins, pentru actul de închinare cuvenit. Impresia e mare. Decebal e declarat „aliat al poporului roman", formula cea mai blîndă de supunere. Înfrîngerea nu anulase prestigiul acelor barbari. Dacii în fața Senatului din Roma și cuvintele lor pronunțate în latină reînviau tot mitul. S-au făcut portrete idealizate ale dacilor (azi la Vatican), s-a perpetuat memoria actului. Utopia getică. În formă literară, inspirată din acel act, va ajunge pînă la moderni: Guevara[1], El villano del Danubio; La Fontaine, Le Paysan du Danube; Nicolae Costin, Țăranul de la Dunăre (după Guevara).

Dar, în pădurile sale, Decebal nu se simțea aliatul poporului roman. Dușmanii desemnați de destin nu pot fi aliați. Asemenea alianțe se rup. Regele n-a așteptat mult. A atacat. Și Traian a luat încă o dată drumul către Dunăre. Anul 105. Acest al doilea război depășește în proporții și adîncime pe cel anterior. Actul dacilor era sinucigaș. Nu Decebal, ci măreția regelui barbar se înfrunta cu împăratul. Totul în acest război evocă planul profund. Mitul îl mînă pe învins ca și pe învingător. Traian recurge la tehnică și la imaginație. Cel mai mare arhitect al imperiului, Apollodor din Damasc, construiește podul celebru de la Drobeta... Tragedia se desfășoară sîngeroasă și obscură. O urmărim în reliefurile Columnei pînă la actul final, care întrunește poporul dac în jurul regelui său, într-o luptă fără nădejde și o sumbră comuniune a morții[2]. A doua cădere și ultima a Sarmizegetusei. Scenele sînt descrise cu putere și măreție. Sculptorii au știut să degajeze simbolul și i-au respectat pe învinși. Apărarea vitejească e vizibilă. De pe ziduri cad ploaie săgețile getice. Ultimele. Actul suprem e aproape. Într-un relief se înfățișează un moment de agitație între daci. O figură nobilă se ridică între toate, poate Decebal, privind de pe ziduri, gravă și nemișcată, către dușman. Ermetismul ei și maiestatea tragică indică sentința. Vedem scena sinuciderii colective. Nobili și preoți iau otravă în comun. Sculptorul s-a mărginit la detalii care exprimă cu sobrietate ce s-a petrecut. Moartea regelui îi inspiră o imagine spectaculoasă. Urmărit de călăreți, regele se sinucide, străpungîndu-se cu propria-i spadă, înainte de a fi fost atins de mîinile dușmane. Îl vedem îndoindu-și genunchiul. Statura lui e gigantică. Murind, se reazemă de un arbore, în pădurea lui. Decebal, regele barbar. Împăratul triumfa fără să învingă ceea ce ducea cu sine acel rege. În ultima scenă apare poporul dac. Bărbați, femei, copii, neprimind supunerea, se refugiază în pădure ...

Acea țară era acum Dacia Traiană. Ceea ce s-a petrecut acolo e unul din acele mistere care prezidează la nașterea unui popor și nu se explică niciodată de ajuns prin mărturii concrete. Dacia s-a romanizat pentru totdeauna. Poporul ei, supus sau liber, a vorbit latinește. Legea romană a favorizat acel pămînt. Iar țara, deschisă drumurilor, colonizată, apărată, a început să prospere. Reînviază utopia. Se cheamă acum Dacia felix. Inscripții mărturisesc nostalgia față de acea țară și de prestigiul numelui ei protector. (Un om se numea Desideratus în Dacia, pe o piatră funerară în Panonia; o femeie, Dacia, pe malul Adriaticii, la Zara; un roman din Cartago se adresa într-o inscripție dedicatorie divinităților patriei sale și „geniului dacilor"; un soldat invoca pe „zeii și zeițele dacilor și ale pămîntului"). Tezaurele lui Decebal, duse la Roma (trebuie să credem în ele), aurul Carpaților, turmele, grîul, bogățiile visate ale Daciei, stîrneau imaginația. Iar umbra lui Traian va proteja acea țară încă multă vreme, pînă se va transforma și ea în mit. În Sarmizegetusa cea nouă, fundată de împărat, un mozaic reprezenta întîlnirea lui Traian cu Ahile.

Luptător dac

Mitul Troiei în Carpați! Traian însuși contribuia la mit. În versurile lui Adrian (care fusese generalul împăratului în Dacia), îl vedem în Antiohia, cerînd lui Jupiter Cassius[3] o victorie împotriva parților, la fel cu cea pe care o avusese împotriva geților, și oferind la altar cornul de zimbru împodobit cu aur, pe care geții îl lăsaseră în mîinile lui: „Lui Jupiter Cassius... Traian, din stirpea lui Enea, stăpînitorul oamenilor, către stăpînul nemuritorilor". Mitul Troiei se contopea laolaltă cu acela al geților. Cornul de zimbru evoca memoria lui Decebal, marele învins. Învingătorii nu-l uitau. Iar cu Decebal reînviază și Zamolxe. La mai mult de două secole după cucerire, în Cezarii împăratului Iulian[4], Traian își justifică viața în fața lui Jupiter: „I-am nimicit pe geți, cea mai războinică dintre nații, nu numai prin puterea trupului lor, dar și prin vitejia pe care le-o insufla Zamolxe, cel venerat de ei. Încredințați că nu mor niciodată, că își strămută doar lăcașul, ei înfruntă moartea mai bucuroși decît dacă ar porni într-o călătorie". Romanii se însărcinau ei înșiși cu apologia lui Zamolxe: în vreme ce în Dacia, unde opera lui Traian rămînea pentru totdeauna, numele împăratului, la început venerat, se ștergea puțin cîte puțin din amintire, pînă cînd intra în folclor, pentru a desemna o ființă mitică, neînțeleasă, pînă cînd se transforma într-un simplu cuvînt cu semnificație comună: troian, care poate însemna fie un vallum antic în cîmpia românească, fie un troian sau noian, de nisip ori de zăpadă, adus de vînt. Totul era roman în acea țară, afară de geniul locului, de mit. Iar mitul arde. Troia s-a redus la cenușă în acele păduri adînci și în acei oameni, acum romani. În inscripții și mai cu seamă în cele provenite nu din orașe, unde erau prea puțini daci și prea umili, ci de la țară, din lumea de jos născută în acele locuri, urmărim procesul lent de romanizare, care, producîndu-se firesc, nu înlătură fidelitatea față de lucrurile strămoșești, față de caracterul neamului. Limba și gîndirea romană s-au plecat legilor acelui pămînt. Ca și în alte părți: în Galia, în Spania.

Păstrau acei daci romanizați ideea trecutului lor, mitul, memoria eroilor lor? Inscripțiile nu pot spune mai mult, iar țăranii daci n-au știut să scrie cărți. Întîlnim cu relativă frecvență numele de Decebal, care pare să fi fost destul de răspîndit; și pe cel de Diuppaneus (într-un loc Drypanes); și s-a notat printre „tiranii" de scurtă durată, dar nu lipsiți de semnificație, care apar în Sudul Dunării, în epoca de criză a imperiului, pe lîngă acel Aureolus[5], dac de origine și fost cioban, proclamat de trupe împărat în vremea lui Claudiu, încă un dac, Regalianus[6], din Durostorum, militar merituos, care pretindea că descinde direct din Decebal (gentis Daciae, Decebali ipsius, ut fertur affinis). Aceste lucruri spun ceva. Dar nu cunoaștem istoria subterană, cea mai adîncă, prin care ne-am explica alte fapte stranii, neluate astăzi în considerație. Cine erau acei „goți" ai lui Jordanes[7], care în cîntecele

---

[1] **Antonio de Guevara** (1480-1548), istoric și prelat spaniol, autor al unei lucrări de mare faimă **Ceasornicul domnilor,** ce cuprindea și scrierile împăratului filozof Marc Aureliu.

[2] Este vorba de eroica rezistență a dacilor și de exemplara bărbăție a lui Decebal, care a preferat moartea decît să se predea.

[3] **Jupiter Cassius,** unul din numele zeului suprem al romanilor.

[4] **Iulian,** împărat roman (361-365), denumit **Apostatul** pentru că a renegat religia creștină. Autor al unor importante scrieri cu caracter filozofic și istoric.

[5] **Aureolus,** general în armata romană sub împăratul Claudiu II (268-270); a încercat să-i ia tronul, fiind învins lîngă Milano (268 e.n.).

[6] **Regalianus** — pretendent din sec. III la tronul imperial al Romei.

[7] **Jordanes,** istoric latin de origine gotă din sec. VI e.n. Lucrarea sa **Despre originea și faptele geților (Getica)** se voia, de fapt, o istorie a goților; această confuzie a generat alte confuzii la autorii ulteriori, menținîndu-se multă vreme în istoriografie.

lor pomeneau cu veneraţie, ca de un strămoş, pe înţeleptul Dicineus, preot şi sfetnic al lui Buruista, regele „got"? Jordanes, el însuşi got, se născuse pe malurile Dunării şi a putut să culeagă tradiţii directe. Aceste tradiţii dovedeau veneraţie şi pentru Zamolxe (Zamolxem) şi pentru Diuppaneus (Dorpaneus). Cine puteau fi, pentru a reînvia mitul getic cu eroii săi şi a-i face pe goţi să se numească ei înşişi geţi? Nu e locul aici să intrăm în amănunte. Mă ocup de această problemă într-un studiu care o va trata mai pe larg[1]. Dar să ne reîntoarcem pentru moment în Dacia. Acolo se petrec lucruri obscure care răscolesc acea lume şi par a urzi alt destin.

Încă înainte de retragerea lui Aurelian, provincia nu se bucura de o pace foarte sigură. Dacii liberi, aceia pe care i-am văzut pe Columnă refugiindu-se în păduri, şi care rămăseseră în jumătatea ţării neocupată de romani, se întorceau adesea în incursiuni. Erau cunoscuţi acum cu alte nume (dacii au fost întotdeauna nume): Dacisci sau Carpi, Carpodaci, Carpogeţi (de la ei şi Carpaţi). Au fost momente cînd neliniştea a ajuns la paroxism. Inscripţii şi texte vorbesc în vremea Antoninilor despre furia dacilor, furor daciscorum... O monedă prezintă figura alegorică a unei femei cu un stindard în mînă, pe un fundal de munţi... După Aurelian, neliniştea se agravează. Aceiaşi oameni, împreună cu goţii sau fără ei, trec Dunărea, ducînd nesiguranţa şi înlăuntrul noilor frontiere ale imperiului.

Dar perioada de maximă gravitate este la sfîrşitul secolului al III-lea şi începutul celui de-al IV-lea, cînd Roma, pierzîndu-şi autoritatea, imperiul este pe punctul de a se dezagrega prin proclamaţii militare şi prin ascensiunea anarhică a provincialor. Rolul dacilor e primordial în acea mare criză care zguduie temeliile imperiului. Istoricii dau de obicei puţină atenţie sau nici una faptului că, timp de patru decenii — de la venirea lui Maximian Hercules ca împărat asociat al lui Diocleţian (286) pînă la moartea lui Liciniu (324) — patru împăraţi, daci sau carpi de origine, se succed fără întrerupere la cîrma imperiului şi constituie o dinastie, cea dintîi dinastie în Imperiul roman: Maximian Hercules, Maximian Galeriu[2], Maximian Daia şi Liciniu, la care trebuie adăugaţi şi Maxenţiu, împărat uzurpator (fiul lui Maximian Hercules), precum şi alţi doi daci, ca cezari: Severus şi Licinianus. Toţi sînt de origine umilă, ciobani sau ţărani şi — cu excepţia lui Maxenţiu — duşmani neîmpăcaţi ai oligarhiei din Roma. Ajunşi la purpură prin voinţa legiunilor, unii dintre ei neînţelegînd să pună piciorul în Italia decît ca duşmani, aceşti daci reprezintă în istoria Romei un fenomen absolut unic şi revoluţionar: sînt împăraţi antinomici ideii înseşi a imperiului. În realitate, sînt cei dintîi barbari care cuceresc puterea, ducînd la Roma şi în Orient nu ideea de autoritate respectată pînă atunci, ci germenul dărîmării şi voinţa instaurării unui alt imperiu... Între aceşti împăraţi, cel care prezintă personalitatea cea mai puternică şi tenace, Galeriu, pare să fi avut toată conştiinţa vechiului dac, inamic ereditar al Romei. Se cunosc prin mărturiile contemporane ale lui Lactanţiu[3] (comentate de H. Grégoire în Byzantion, dar trecute cu vederea de istoricii români) motivele personale şi impulsul ireductibil care-l împingeau pe acel dac la violenţă împotriva imperiului căzut în mîinile lui. Fiu din mamă transdanubiană, adoratoare a divinităţii munţilor şi dedicat el însuşi acestui cult, care nu poate fi altul decît al lui Zamolxe, Galeriu e tipul rebelului ieşit din acei munţi, unde viaţa ciobănească păstrase întotdeauna ideea libertăţii barbare, inamică oricărui imperiu. Ajuns cezar şi apoi împărat, fostul cioban, fidel credinţelor lui strămoşeşti, originii lui sociale şi instinctului poporului său, îşi întorcea legiunile împotriva Italiei, cu hotărîrea — afirmă Lactanţiu — de a şterge pînă şi amintirea Romei, şi a fost pe punctul

Un viteaz care preferă să moară decît să se predea învingătorului

— declară acelaşi autor creştin — să schimbe numele Imperiului roman în cel de Imperiu dacic. Lactanţiu atribuia furia daculuî (lucrul e caracteristic) faptului că părinţii şi strămoşii lui Galeriu fuseseră supuşi censului, pe care Traian îl impusese ca pedeapsă dacilor încăpăţînaţi în rebeliune. Problema fatală a censului! Textul lui Lactanţiu e ca un ecou tîrziu al unor fapte pe care le cunoaştem şi din alte mărturii, cum e faimoasa inscripţie a lui Tiberius Plautius Silvanus Aelianus, guvernator al Moesiei, care între anii 52 şi 53 strămuta în Moesia „o sută de mii transdanubieni, cu femeile, cu copiii, principii sau regii lor, pentru a plăti tribut". Două secole şi jumătate mai tîrziu, aceşti transdanubieni erau stăpînii imperiului. Iar Galeriu, ridicat dintre ei, nu uitase. Textul lui Lactanţiu nu este poate o dovadă, în înţelesul concret al cuvîntului; dar în acest caz e mai mult decît atît: este mărturia unei conştiinţe tulburi în imperiu. Acest barbar era un dac. Pusese cens asupra cetăţenilor din Roma, lucru nemaipomenit vreodată ...

E tocmai perioada cînd, pe celălalt mal[4], goţii, care trăiau acum printre daci, începeau să se obişnuiască probabil cu ideea că erau geţi şi să celebreze în cîntecele lor pe Zamolxe, pe Deceneu şi pe eroii daci. Ce contacte vor fi avut acei dacisci, sau carpi, sau carpogeţi, cu goţii? Şi pînă la ce punct a ajuns probabila lor simbioză, care se manifestă în acţiuni comune, în certuri şi în rivalităţi cunoscute prin unele mărturii? E o problemă-cheie, întunecată mult de lipsa ştirilor, dar şi mai mult de această confuzie de nume, într-o vreme cînd „roman" şi „got" erau termeni mai mult juridici, care nu corespundeau unei desemnări etnice precise. Nu e posibil încă să pătrundem cu criterii sigure în această enigmă. E evident însă că mitul getic răsare mai puternic decît oricînd şi că, din ceaţa adîncă ce se lăsa atunci asupra acestor pămînturi, încă o dată forma lui războinică izbucneşte afară din hotarele getice. Cu goţii, acum „geţi", şi poate şi cu geţii, acum „goţi"[5], va ajunge la Bizanţ, la Roma, va trece în Noua Galie fundată de goţi şi va apărea în vremea lui Orosiu în Pirinei, legată de destinul Spaniei.

Orosiu, fugar în Africa, anunţa în cuvinte care sînt ca un strigăt, teribila venire apropiată: Getae illi qui et nunc Gothi şi izbucnea în invective împotriva acelor barbari care în vremuri trecute le lăsaseră pe femeile lor (amazoanele) să pustiiască lumea cu o imensitate de cruzimi[6]. Dar violenţa a trecut. Şi cînd goţii se stabiliseră şi întemeiaseră Noua Spanie, Isidor din Sevilia, el însuşi de sînge got, descoperea vaticiniul lui Lucan, şi făcea istoria şi genealogia goţilor, urcînd pînă la geţi şi pînă la daci. E important de remarcat că Isidor nu l-a cunoscut pe Jordanes. Teoria sa getică (se poate vorbi de aşa ceva) este o doctrină în întregime hispanică, derivată din Lucan, din Orosiu şi din erudiţia imensă a autorului însuşi. Elogiul Spaniei, unde Isidor descrie fericirea ţării în care înflorea belşugul glorioasei fecundităţi a poporului

---

[1] **Zamolxis, sau mitul dacic în istoria şi legendele spaniole,** studiu încă inedit.

[2] **Magazin istoric,** nr. 1/1978.

[3] **Lactanţiu** (cca. 260-cca. 325), istoric latin, apologet al creştinismului, adversar înverşunat al împăratului Galerius, în care vedea pe principalul persecutor al noii religii.

[4] E vorba de malul stîng al Dunării, deci de Dacia.

[5] Această confuzie între geţi şi goţi apare într-un paragraf din lucrarea istoricului spaniol Paulus Orosius (sec. IV-V), **Adversus paganos Historiarum libri septem:** „Acum de curînd însă geţii, care se numesc astăzi goţi..."

[6] Venirea goţilor în Spania a provocat, firește, multe pustiiri. De aici adversitatea lui Orosius faţă de ei, sporită de faptul că nu erau creştini.

getic era încă o formă a utopiei getice. Întîlnim ecoul ei în toată literatura medievală, în cronici oficiale, în prologuri adresate regilor Spaniei, unde li se spune acestora că se trag din principii daci şi că şi-au luat numai numele de la ţara unde trăiesc, fiindcă era mai cunoscut (episcopul Alonso de Cartagena). Versurile lui Vergiliu, Horaţiu şi Lucan citate de Isidor pentru a explica virtuţile geţilor se repetă de la un autor la altul şi servesc drept doctrină celei dintîi nobilimi spaniole: Mortem contemnunt laudato vulnere Getae (geţii disprețuiesc moartea, caută cu bucurie rănile). Doctrina lui Zamolxe. Nimeni nu cunoştea acest nume în Spania. Poate nici Sfîntul Isidor. Dar doctrina inspira. Şi oamenii care căutau moartea eroică şi se bucurau de răni au fost mulţi şi au devenit castă.

Cînd Jordanes a fost cunoscut în Spania (abia în secolul XIII), dacii au intrat definitiv în istoria şi genealogia poporului spaniol prin Historia Gothica a veneratului arhiepiscop don Rodrigo Jiménez de Rada[1] şi prin Cronica general a lui Alfonso el Sabio[2]. Goţii erau acum departe. Trăia după ei numai amintirea. Dar rămăsese ideea, şi o nostalgie eroică ce împingea poporul la războiul sacru, la Reconquista. În vremea aceea, Cronica regelui înţelept trebuie să fi fost ca o Biblie a războinicilor şi cavalerilor. Multe frunţi nobile se vor fi plecat asupra întinselor pagini care vorbeau despre strămoşii din îndepărtata Daţia sau Goţia[3], despre Dunăre şi despre acel enigmatic Zamolxen, de care „povestesc istoriile că a fost minunat de înţelept în filozofie", despre marele rege Boruista, „care a luat pămînturile germanilor", despre învăţatul Dicineo, sfetnic al lui Boruista şi aproape sfînt. Pe acesta mai ales îl admira regele don Alfonso şi, explicîndu-i meritele, se străduia el însuşi să le imite. Iar Deceneu „....a schimbat obiceiurile nu îndeajuns de bune pe care le aveau pe atunci goţii; şi acest Dicineo i-a învăţat pe goţi aproape toată filozofia şi fizica şi teoria şi practica şi logica şi rînduiala celor douăsprezece semne şi cursul planetelor şi creşterea şi descreşterea lunii şi mersul soarelui şi astrologia şi astronomia şi ştiinţele naturale... Şi după aceea Dicineo i-a ales pe cei mai nobili şi mai pricepuţi, făcînd din ei preoţi şi episcopi şi i-a pus pe unii dintre ei să înveţe teologia şi i-a numit pileatos după numele de pileus, cum se zice în latineşte la pălăria de cavaler; iar după spusele învăţaţilor, numele li s-a tras de la mitrele cu care îşi acopereau capul, întocmai ca şi cavalerii cu pălăriile lor". Ştim bine cine erau acei pileatos la daci. Oamenii din popor se numeau capillati. Aveau părul blond şi îl purtau descoperit, aşa cum îi descria Isidor pe goţi: flavent capitibus intectis Getae. Iar bunul rege don Alfonso continuă explicînd şi istoria amazoanelor, femeile goţilor. N-au fost aşa de rele cum s-a spus. Au părăsit vechiul lor lăcaş din Amazonia şi trăiesc încă (pe vremea lui don Alfonso) în noua lor aşezare, pe ţărmul Pontului, între geţi, cu oraşul lor Tamer (adică anticul Tomis, Constanţa de astăzi) „.... şi se ocupă de meşteşugul cavaleresc, astfel încît sînt tot aşa de nobile şi acum în mînuirea armelor ca şi pe atunci: iar din pricina lor e numită acea ţară Feminia". Nu mai lipsea nimic utopiei. Erau acum

Arme şi cunoscutele stindarde dacice cu cap de lup

două nume pentru a o evoca: Dacia ubi et Gothia, după Orosius şi Feminia după Jordanes. A fost un mare vis în numele acestea, care se confundau cu mitul şi istoria umplînd lumea de nostalgie. Alfonso el Sabio şi oamenii din vremea lui au trăit acel vis şi s-au inspirat din el. Noi îl descoperim azi. Şi este aproape un miracol să-l cunoaştem în această formă din cronici venerabile, scrise de arhiepiscopi şi regi ai Spaniei, necitite pînă azi de români.

Un singur nume nu se întîlneşte în Cronica regelui Alfonso unde e vorba de Dacia şi de istoria ei: cel al lui Traian. Decebal, da, se găseşte, sub cealaltă denumire a lui, Diuppaneus (în Cronică Dorpaneo). Se povesteşte despre războiul lui şi despre victoriile asupra lui Domiţian, şi nu e uitată nici nenorocirea lui Fuscus. Traian îşi are capitolul său în istoria Romei. Iar acolo întîlnim aceste puţine cuvinte care par să reflecte un text cunoscut din Dio Cassius: „Pe cei din Dacia şi din Sciţia i-a cucerit prin bătălie şi a gonit din Dacia pe regele Decibalo şi a făcut ţara provincie a Romei". Atît. Nu mai mult. Era întîia dată cînd se făcea o asemenea menţiune într-o cronică spaniolă, întîia dată şi elogiul lui Traian. Nici un cronicar anterior, de la Orosiu începînd, nu dăduse cea mai mică informaţie despre faptul că împăratul cucerise Dacia. Neverosimilă scăpare din vedere, care nu e lipsă de interes, ci umbră a istoriei. Mitul îl ajungea pe împărat pînă în propria lui patrie. Traian era imperiul. Dusese acvilele Romei la Dunăre şi triumfase în acea ţară. Dar miturile sînt indestructibile şi vindicative. Iar imperiul se dărîmase prin lovitura oamenilor de la Dunăre. Sfîntul Isidor celebrase faptul: „Roma însăşi, învingătoare a tuturor popoarelor, a trebuit să slujească supusă — famula — şi să primească jugul triumfului getic".

Acum acei oameni se numeau goţi. Utopia getică se transformase în utopie gotă. Forţa miturilor e în a se ascunde şi a se transfigura pentru a nu pieri, pentru a supravieţui totului. Mitul getic a supravieţuit cu numele său nou. Pe scutul regilor catolici apar simbolurile dacilor: Jugul şi Săgeţile; şi cu ele, simbolul major, care proclamă triumful mitului: Nodul gordian retezat. Erau scoase din autori hispanici: Lucan, Seneca, Orosiu, Sfîntul Isidor şi, prin ei, de la alţi autori antici. Jugul: bogăţia dacilor, cu mulţimea de vite pe malurile Dunării (Sfîntul Paulin din Nola[4] şi Sfîntul Isidor). Săgeţile: săgeţi getice (Lucan, Ovidiu şi aproape toţi anticii). Nodul gordian: mitul lui Alexandru (imperiul), retezat de «jugul triumfului getic» (Sfîntul Isidor). Era clar şi elocvent. În stema acelor regi noi care pregăteau viitorul Spaniei, simbolul celebra naşterea lumii moderne pe ruinele celei antice. Îl imaginase cel mai mare umanist spaniol: Antonio de Nebrija[5]. Numele acestui umanist va trebui să-l scriem în Panteonul patriei noastre.

---

[1] **Rodrigo Jiménez de Rada,** prelat spaniol, autor al unei istorii a goţilor scrisă la 1243.

[2] **Alfonso el Sabio** (Alfonso cel Înţelept), rege al Castiliei (1252-1284) şi împărat germanic (1267-1272); suveran cult (a scris el însuşi cărţi) a iniţiat **Cronica general,** prima încercare de istoriografie spaniolă în limba ţării, nu în latină, cum se scria pînă atunci.

[3] Confuzie datorată tot lui Orosiu, care, în sumara hartă ce-i este atribuită, notase pe spaţiul ce se întinde între Germania şi Alania indicaţia: **Dacia ubi et Gothia** (Dacia unde se află şi Goţia).

[4] **Paulin din Nola** (353-431), episcop de Nola din 409, cel mai mare poet creştin din această perioadă; de la el s-au păstrat 35 poeme religioase, dar şi cu informaţii de interes istoric.

[5] **Antonio de Nebrija** (Lebrija sau Nebrixa, în alte grafii — 1441-1522) gramatician şi istoric spaniol, profesor la Universităţile din Salamanca şi Alcala.

Londra, septembrie 1978:

al XI-lea Congres internațional de arheologie clasică

Între 3-9 septembrie 1978, s-au desfășurat, în capitala Marii Britanii, lucrările celui de-al XI-lea Congres internațional de arheologie clasică (greco-romană). Această importantă reuniune internațională a întrunit un număr de aproape 1 000 participanți din numeroase Universități și Centre de cercetare europene și americane. Printre ei s-au aflat: Pierre Demarne (Franța), J. Szilágyi (Republica Populară Ungară), Massimo Ballotino (Italia), Xenia Gorbunova (U.R.S.S.), J. Alexander (S.U.A.), E. Akurgal (Turcia).

Școala arheologică engleză, care în ultima vreme, s-a distins printr-o excepțională rafinare a metodelor de cercetare, mereu adaptate la documente și respingînd generalizări și teoretizări abstracte, a fost reprezentată de personalități ce se bucură de un renume internațional, printre care: sir John Beazley, Jocelyne M. C. Toynbee, Martin Robertson, John B. Ward-Perkins, Robert M. Cook, John Boardman.

Tema propusă atenției congresiștilor a avut un caracter marcat tradiționalist: Grecia și Italia în epoca clasică, *înțelegîndu-se prin aceasta arta și civilizația dezvoltate exclusiv pe teritoriul celor două peninsule, dacă nu chiar în „capitalele" acestora: Atena și Roma.*

Congresul s-a desfășurat la University College, într-un cartier mai liniștit al marii metropole, nu departe de celebrul British Museum. Aproape 250 comunicări au dezbătut principalele etape și probleme ale civilizației Greciei și Romei: I — Grecia și Italia pînă în epoca arhaică *(cele dintîi comunicări s-au referit la Epoca Hallstatt); II —* Grecia în perioada clasică și elenistică; Italia în vremea republicii; *III —* Epoca romană imperială. *În cadrul fiecăreia dintre cele trei epoci, care au constituit și secțiile Congresului, dezbaterile au fost grupate după categorii: sculptură, arhitectură, ceramică, mozaicuri, pictură, arte minore, așezări și necropole (situri).*

Delegația română, compusă din prof. D.M. Pippidi, directorul Institutului de arheologie din București și președintele Federației Internaționale de Studii Clasice (FIEC), acad. Em. Condurachi, prof. D. Tudor, dr. Adrian Rădulescu, directorul Muzeului de Arheologie și Istorie Națională din Constanța, dr. N. Gudea și semnatarul acestor rînduri, a prezentat cîteva dintre realizările cele mai noi ale școlii noastre arheologice. S-a făcut o expunere asupra cercetărilor unuia dintre cele mai vechi și mai renumite șantiere greco-romane ale țării noastre, cel de la Histria, unde, în ultimii ani, au fost scoase la lumină ruinele sectorului sacru de epocă greacă. În cadrul comunicării, referenții (D.M. Pippidi și P. Alexandrescu) au prezentat cele mai vechi temple ale zonei, datînd din secolul VI î.e.n. De asemenea, a fost adusă la cunoștința lumii științifice descoperirea, în apropierea satului Albești, a unui nou oraș grec, situat în imediata vecinătate a cetății Callatis (dr. A. Rădulescu). Un interes deosebit a stîrnit raportul cu privire la stadiul cercetărilor arheologiei clasice în provincia Dacia (N. Gudea). O valoroasă contribuție la cunoașterea dezvoltării civilizației romane pe teritoriul țării noastre a adus comunicarea prof. D. Tudor, privitoare la portul antic al orașului roman Drobeta (Turnu Severin).

Editura Academiei R.S.R. a pus la dispoziție volumul IV al seriei HISTRIA, cuprinzînd toate documentele ceramice descoperite în ruinele cetății, de la începutul cercetărilor (1914), pînă în zilele noastre.

Petre ALEXANDRESCU

O nouă metodă de datare

Arheologii și specialiștii din domeniul artei vor beneficia de o nouă metodă de datare, care permite să fie descoperită cea mai perfectă contrafacere sau să fie stabilită cu exactitate vîrsta unui obiect. Institutul „Max Planck" de fizică nucleară, din Heidelberg, a pus la punct acest nou procedeu bazat pe faptul că, prin radioactivitate naturală, cele mai mici alterații de material (de exemplu argilă), servesc la identificarea vîrstei obiectului. Radiografierea unei statui care era considerată ca provenind din China sec. III e.n. a permis să se constate că este vorba de un fals făcut în secolul nostru. Prelevîndu-se o mică particulă din materialul din care era confecționată statuia, iradierea provocată de aceasta prin alterare, sub efectul radioactivității sau termoluminiscenței, a permis ca pe scara de măsură a contoarului de termoluminiscență să se citească vîrsta de ... 70 ani. Sistemul a fost probat și cu prilejul unor săpături arheologice, în urma cărora a fost descoperit un sistem de canalizare din timpul Imperiului roman tîrziu.

Nicolae N. RĂDULESCU

POLITICA ASASINATELOR POLITICE

GEORGE G. POTRA

În scopul realizării tenebroaselor lor planuri politice, cercurile guvernante din Germania hitleristă şi Italia mussoliniană au folosit cu egală virtuozitate acţiunea diplomatică, cît şi forţa brutală, calomnia şi asasinatul. Realizat pe cont propriu sau prin intermediul şi cu largul concurs al cercurilor şi organizaţiilor de extremă dreaptă din diverse ţări, asasinatul politic a reprezentat una din armele preferate ale „diplomaţiei" fasciste pentru înlăturarea indezirabililor. Semnificative pentru o asemenea „concepţie politică" sînt declaraţiile ambasadorului Germaniei la Paris, Roland Koester, într-o convorbire avută cu ziarista Géneviève Tabouis, chiar în ziua asasinării premierului român, I. Gh. Duca, la 29 decembrie 1933: „Ei bine, aflaţi că la Berlin, unii nazişti pretind că, cu cinci sau şase asemenea asasinate politice, Germania ar putea face economie de un război şi ar obţine tot ce ar vrea în Europa!"

Avertismentele s-au confirmat

Fuseseră înscrişi pe „lista neagră" Engelbert Dollfuss, cancelarul Austriei, Alexandru I Karagheorghević, regele Iugoslaviei, Louis Barthou, ministrul de Externe al Franţei, Edvard Beneš, ministrul de Externe al Cehoslovaciei, Albert I, regele Belgiei, Nicolae Titulescu, ministrul de Externe al României. Asasinarea acestor personalităţi — ca şi a altor figuri politice proeminente înscrise ulterior în odiosul plan întocmit de căpeteniile fasciste — urmărea, în mod direct, obţinerea unor modificări esenţiale atît în viaţa politică internă, cît şi în ori-

entarea politică externă a țărilor respective, modificări care să ducă la înfrîngerea rezistențelor față de planurile agresive ale regimurilor fasciste și, în ultimă instanță, la aservirea acestor țări. Aceste asasinate politice — avînd un scop bine determinat și folosind mijloace specifice — conturează un capitol aparte al fenomenului terorist internațional, care fără a constitui o apariție nouă în contemporaneitate — el practicîndu-se, sub o formă sau alta, în decursul vremurilor, împotriva tuturor popoarelor — s-a manifestat totdeauna prin acte reprobabile, cu consecințe negative asupra evoluției relațiilor internaționale.

Previziunile lui Roland Koester aveau să se confirme destul de curînd. Prima victimă proeminentă avea să fie Engelbert Dollfuss, cancelarul Austriei[1]. Dispariția acestuia nu marca însă decît împlinirea unui prim punct al planului de asasinate politice puse la cale de fascism; rămîneau celelalte personalități, cărora li se vor adăuga alți și alți oponenți de seamă, din marele număr de oameni politici care au înțeles să nu cedeze, să nu abandoneze lupta, indiferent de pericolele ce planau asupra lor.

Apoi, la 9 octombrie 1934, opinia publică mondială a aflat cu stupoare că la Marsilia ustașii[2] săvîrșiseră un nou atentat, căruia i-au căzut victime regele Alexandru I Karagheorghević al Iugoslaviei și Louis Barthou, ministrul de Externe al Franței, alte cîteva persoane fiind rănite.

Atentatul de la Marsilia — evidențiind o pregătire metodică, folosirea de către fascism a unor terțe mîini criminale din organizațiile de extremă dreaptă, teroriste, declinarea răspunderilor — reprezenta un nou punct al planului de asasinate pus la cale cu sprijinul direct al regimurilor fasciste. Pe baza elementelor oferite de conținutul unor documente recent descoperite, unii autori apreciază că asasinatul de la Marsilia — și nu cel comis împotriva lui Engelbert Dollfuss — trebuia să marcheze punctul de pornire în aplicarea planului de asasinate politice menționate. Jacques de Launay, în lucrarea **Titulescu et l'Europe** menționa: „În consecință, afacerea de la Viena a izbucnit prematur. Se pare că ustașii aveau în vedere să coordoneze planurile lor cu acelea ale naziștilor germani și austriaci. Operația trebuia să se declanșeze în octombrie prin suprimarea regelui Alexandru al Iugoslaviei. Profitînd de panica de la Belgrad, puciuri trebuiau să izbucnească imediat la Viena, la Ljubljana și la Zagreb". Dincolo de orice posibile controverse în legătură cu această afirmație, cert este că Marsilia nu reprezenta decît o etapă a acestui program.

Dușman declarat al revizionismului și al agresiunii, unul din principalii animatori și făuritori ai acelor importante instrumente de securitate regională care au fost Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică, Nicolae Titulescu a concentrat, poate, mai mult decît alte personalități politice internaționale, aversiunile guvernanților din Germania hitleristă și Italia mussoliniană, ca și ura neîmpăcată a cercurilor extremiste de dreapta din Polonia, Ungaria, Bulgaria, Iugoslavia, cît și a celor din România, hotărîte, cu orice preț, să-l lichideze politic și fizic. În plus, trebuie ținut seama că diplomatul român a fost unul din cei mai hotărîți adversari ai terorismului.

Într-un articol apărut în presa fascistă italiană — coordonată la acea vreme de Galeazzo Ciano, ginerele lui Mussolini[3], în legătură cu atentatul de la Marsilia, se menționa: „Va veni o zi cînd un student va expedia un glonț, încheind aroganța ministrului Afacerilor Străine al României și vom termina astfel cu Titulescu". Mențiunea ziarului respectiv trebuie corelată cu o afirmație făcută de același Roland Koester, în cadrul discuției din 29 decembrie 1933, cu Geneviève Tabouis la care ne-am referit: „Apoi, ar voi să termine cu Titulescu, aliat credincios al Parisului și al Londrei".

Riscînd conștient

Proliferarea atentatelor, organizarea sistematică și acțiunea mereu mai eficientă a extremiștilor de dreapta concentrați în diverse organizații ce constituiau ramificațiile active ale acelui mare cartel internațional al crimei cu caracter politic au pus cu acuitate, în fața guvernelor a numeroase țări, problema reprimării terorismului și a adoptării de măsuri pentru prevenirea acestuia. Astfel, comunicatul sesiunii extraordinare a Consiliului Permanent al Micii Înțelegeri, desfășurată la Belgrad la 19 octombrie 1934, dînd glas îngrijorării pe care o asemenea situație o provoca statelor membre, ca și preocupării pentru a-i găsi un antidot, sublinia: „Față de o asemenea situație, Consiliul Permanent al Micii Înțelegeri consideră necesar ca toate statele fără excepție să colaboreze într-un spirit pașnic cu calm și obiectivitate, pentru a se stabili responsabilitățile actuale. De asemenea, el cere să fie luate măsuri menite să împiedice în viitor repetarea unor asemenea acte. Într-adevăr, dacă n-ar fi luate măsuri internaționale corespunzătoare și dacă n-ar fi aplicate cu toată loialitatea și bunăvoința, pe care elé le comportă, Consiliul Permanent consideră că s-ar ajunge inevitabil la conflicte dintre cele mai grave". La două luni după discutarea sa în sesiunea extraordinară de la Belgrad a Consiliului Permanent al Micii Înțelegeri, „cazul de la Marsilia" a fost adus în dezbaterea Societății Națiunilor[4], Iugoslavia

---

[1] **Magazin istoric**, nr. 9/1976.

[2] Membrii unei organizații fasciste teroriste croate, înființată în deceniul al treilea al sec. XX.

[3] **Magazin istoric**, nr. 5-9/1973.

[4] La 9 decembrie 1934, ministrul de Externe al Franței depusese pe lîngă Societatea Națiunilor, un „Expozeu al principiilor generale care, după părerea guvernului francez, trebuiau să constituie bazele unei convenții internaționale în vederea represiunii terorismului internațional", text adus, chiar a doua zi, la cunoștința membrilor Societății Națiunilor. S-a decis crearea unui comitet însărcinat cu întocmirea unui studiu al acestei chestiuni, în ve-

cerînd să se stabilească responsabilităţile pentru săvîrşirea atentatului.

Cu această ocazie, la 10 decembrie 1934, Nicolae Titulescu a rostit, în Consiliul Societăţii Naţiunilor, unul din memorabilele sale discursuri, cerînd lumină şi sancţiuni. Deosebit de vehement, prezentat aproape ca un rechizitoriu împotriva celor ce au găzduit şi patronat activitatea cercurilor teroriste implicate, discursul lui Nicolae Titulescu a atras atenţia cu toată puterea asupra mobilurilor şi semnificaţiei politice ale asasinatului de la Marsilia, ale atentatelor politice în general. „Afirm, în ceea ce mă priveşte — spunea ministrul de Externe român cu această ocazie — că revizionismul şi terorismul nu sînt totuşi lucruri distincte. Există între ele legături de filiaţie, care le unesc ca pe tată de copilul său. Din cauză că revizionismul tulbură oamenii în ceea ce priveşte justiţia sortită lor, braţele se înarmează pentru a înfăptui hotărîrile unor spirite exaltate". Neîndoielnic, atitudinea adoptată şi cu acest prilej a îndîrjit şi mai mult pe asasini şi .pe cei ce i-au sprijinit.

„...voi sfîrşi asasinat"

Se pune întrebarea: ştia, oare, Titulescu că era înscris pe lista asasinatelor politice proiectate de fascismul italian şi german, împreună cu acoliţii săi? Dintr-o declaraţie făcută de diplomatul român corespondentului din Geneva al ziarului sovietic **Pravda,** în noiembrie 1934, rezultă că da. „Şi eu am fost condamnat la moarte de vreo cinci ori de către teroriştі". O mărturie în acelaşi sens aduce şi ziaristul Paul du Bochet de la **Tribune de Genève:** „Îmi amintesc că în 1936, la Montreux, mi-a împărtăşit unele temeri cu un zîmbet amar. «Cred că voi sfîrşi asasinat»". Paul du Bochet pune această declaraţie a lui Nicolae Titulescu în legătură cu hotărîrea, de inspiraţie externă, adoptată de „senatul legionar" privind suprimarea omului politic român. O dovadă o constituie şi discuţia avută de Nicolae Titulescu cu I. M. Maiski, ambasadorul sovietic la Londra, la mijlocul anului 1937, cînd fostul ministru de Externe român realiza un turneu de conferinţe în Marea Britanie. În urma întrevederii avute cu diplomatul român, I. M. Maiski nota în jurnalul său: „La întrebarea mea referitoare la viitoarele sale planuri, Titulescu mi-a povestit iniţial cum agenţii hitlerişti au încercat de trei ori la rînd să-l otrăvească în Elveţia şi la Bucureşti".

O primă încercare de asasinare a sa a avut loc în ianuarie 1934, în apropiere de Zagreb; o maşină infernală, construită de ustaşi, a făcut să sară în aer o parte a liniei ferate, la numai cîteva minute după trecerea unui tren-expres în care se aflau Edvard Beneš şi Nicolae Titulescu, miniştrii de Externe ai Cehoslovaciei şi României. A doua zi, ziarul berlinez **B.Z. am Mittag** anunţa semnificativ că atentatele de-a lungul căilor ferate iugoslave vor continua; **L'Etat Croate Indépendant,** ziar al extremei drepte (finanţat de Oficiul de Politică Externă al partidului nazist din Germania, condus de Alfred Rosenberg), scria mai deschis: „Dacă miniştrii Micii Înţelegeri ar fi sărit în aer, cu vagonul lor, nimeni nu i-ar fi putut acuza pe croaţi, care se găsesc în stare de legitimă apărare. Domnii Beneš, Titulescu şi Jevtić nu sînt decît nişte provocatori, care n-au ce căuta la Zagreb". În lunile următoare ale anului 1934, **L'État Croate Indépendant** a publicat noi apeluri la asasinat. La 16 august 1934, acelaşi ziar scria printre altele: „Domnului Barthou, regelui Alexandru, domnilor Beneš şi Titulescu să nu le

În p. 41: Marsilia, 9 octombrie 1934: asasinarea regelui Iugoslaviei Alexandru I şi a ministrului de Externe al Franţei, Louis Barthou

Nicolae Titulescu

---

derea adoptării de măsuri corespunzătoare. Acest comitet s-a întrunit în trei sesiuni succesive (1935-1937), discutînd elaborarea unui anteproiect de convenţie pentru reprimarea terorismului şi a unui anteproiect pentru instituirea unei curţi penale internaţionale. Rezultatul lucrărilor celor trei sesiuni a fost transmis tuturor guvernelor şi supus Conferinţei interguvernamentale pentru prevenirea şi reprimarea terorismului, convocată la Geneva, în noiembrie 1937, în virtutea hotărîrii adoptate de Consiliul Societăţii Naţiunilor. La 16 noiembrie 1937, Conferinţa a adoptat, pe baza anteproiectelor supuse dezbaterii în cele trei sesiuni şi a amendamentelor formulate de diverse state, două convenţii: pentru prevenirea şi reprimarea terorismului; pentru crearea Curţii Penale Internaţionale, precum şi un Act final.

Se impune în acest cadru a releva contribuţiile aduse de reprezentanţii ţării noastre, printre care am aminti numele cunoscuţilor juriştі V.V. Pella şi J. Rădulescu, la definirea juridică a terorismului şi la eforturile făcute pe plan internaţional pentru elaborarea instrumentelor de luptă împotriva acestuia. Ele s-au înscris în mod firesc în sensul acţiunilor de mai largă cuprindere determinate de iniţiativa României care, printr-o comunicare adresată Societăţii Naţiunilor, la 20 noiembrie 1926, sesiza organizaţia asupra necesităţii studierii şi elaborării unei convenţii internaţionale pentru universalizarea reprimării terorismului.

treacă prin minte că pot să se joace după bunul lor plac cu soarta altor popoare; destinul îi va convinge curînd". Invocînd în mod demagogic interesele popoarelor din Balcani, cercurile care reprezentau aceste ziare au căutat să dea o motivare principială intenţiilor şi acţiunilor lor criminale.

Într-una din zilele anului 1936, aflîndu-se la Paris, împreună cu mareşalul Franchet d'Espérey, în Hotelul Ritz, un ofiţer de la Biroul II (Biroul de informaţii şi contrainformaţii al Statului Major Francez) i-a atras atenţia lui Nicolae Titulescu că se pune la cale asasinarea sa, de astă dată pe calea otrăvirii. Pericolul otrăvirii îl marca pe Nicolae Titulescu ca o adevărată sabie a lui Damocles; mulţi din anturajul său — în necunoştinţă de cauză — aveau sentimentul că fostul ministru de Externe român suferea de o manie. „Ştim în prezent — afirma Jacques de Launay în lucrarea amintită — că Titulescu era un om vizat de către nazişti şi flerul lui îl făcea s-o simtă. Mai mult, el fusese pus în gardă de generalul Weygand. În aprilie 1937, fostul ministru Mandel i-a recomandat chiar să nu mai bea decît apă minerală adusă în sticle închise".

Avertismentele n-au întîrziat să se confirme. Primele semne ale otrăvirii apar — după mărturiile unor apropiaţi ai ministrului de Externe român — în martie 1936, la Paris, la una din întîlnirile pe care le avea cu miniştrii de Externe ai Înţelegerii Balcanice, Nicolae Titulescu trebuind să rămînă în pat mai multe zile. În luna iunie 1936, simptomele s-au manifestat pentru a doua oară, de astă dată la Montreux. Invitat de Tevfik Rüstü Aras, ministrul de Externe al Turciei, la un dineu, ministrul de Externe român a leşinat în momentul plecării. A treia criză a avut loc după foarte scurt interval, pe cînd Nicolae Titulescu se afla la Bucureşti.

În august 1936, Serviciul cehoslovac de siguranţă a fost avertizat despre pregătirea unui nou atentat împotriva miniştrilor de Externe ai Micii Înţelegeri, pus la cale de ustaşi şi Garda de fier. Atentatul urma să se săvîrşească pe teritoriul cehoslovac, cu ocazia Conferinţei miniştrilor de Externe ai Micii Înţelegeri, care urma să aibe loc în luna septembrie 1936, la Bratislava; informaţiile primite şi cercetările întreprinse de către organisme specializate au relevat amestecul regimului hitlerist şi al unor cercuri de extremă dreaptă poloneze în pregătirea acestui atentat. La 29 august 1936, Nicolae Titulescu a fost înlăturat de la conducerea Ministerului de Externe, nemaiparticipînd la Conferinţa de la Bratislava; de altfel, măsurile de siguranţă luate de autorităţile cehoslovace, în colaborare cu cele româneşti şi iugoslave, au împiedicat realizarea planurilor criminale ale conspiratorilor.

„Boala" nu era un mister

Cu credinţa că într-o regiune liniştită şi cu un climat favorabil îşi va putea reface sănătatea, diplomatul român a părăsit Bucureştii, îndreptîndu-se spre Cap Martin, în Sudul Franţei. Vestea demiterii l-a surprins în această stare. Consultat de celebrităţi medicale, printre care şi profesorul Nägli din Zürich, Nicolae Titulescu prezenta toate simptomele otrăvirii. Probe de sînge trimise unor reputate laboratoare din St. Moritz, Zürich şi Paris confirmau prezenţa în sîngele bolnavului a unor elemente toxice diferite de acelea care se constată obişnuit în cazurile de malarie, boală de care se bănuia că suferă. „Boala" nu a constituit nicidecum un mister pentru omul politic român, o mărturie în acest sens aducînd-o conţinutul convorbirii avute de el, în noiembrie 1936, la Lugano, cu Jules Sauerwein, corespondentul ziarului **Paris soir.** Adresîndu-se surorii sale, Cornelia (Nely) Nenişor, în mai 1939, şi făcînd referiri la această situaţie Nicolae Titulescu scria: „A căzut peste mine acea teribilă boală din 1936 — ca s-o numim boală, căci constatările profesorului Nägli din Zürich, cel mai mare specialist al sîngelui, stau martore ca să ne spuie ce-a fost — şi tot n-au dezarmat contra mea şi cei ce nu mă iubesc şi dau baza judecăţilor asupra mea".

În octombrie 1944, ziarul **Fapta** denunţa — în articolul **Nicolae Titulescu a fost asasinat** — numele unuia dintre aceia care ar fi fost amestecaţi, dacă nu direct, cel puţin indirect, în încercările de otrăvire a ministrului de Externe român: Franco Trandafillo, agent al Gestapoului. „Titulescu a fost asasinat..., dar mai înainte ca să se fi produs dispariţia fizică a strălucitului nostru ambasador — scria **Fapta** — el a fost chinuit şi umilit, pentru ca la urmă să i se administreze savant reţeta ticluită în laboratoarele criminale". Se afirma încă o dată, în mod expres — şi acest ziar nu reprezenta o excepţie — convingerea potrivit căreia încercările de asasinare a diplomatului român au fost un fapt real şi nu „o diversiune titulesciană", după cum o prezentau inamicii săi ireductibili din ţară şi străinătate.

Seria tentativelor de asasinat (şi a asasinatelor propriu-zise) este evident mult mai mare. Nu este în intenţia noastră de a o reface aici. Rămîne ca un fapt, probat incontestabil, că în încercarea de a determina acele modificări de geografie politică pe care le doreau şi urmăreau, Germania hitleristă şi Italia mussoliniană, regimurile fasciste şi profasciste din alte state au folosit o gamă largă de mijloace violente, printre care asasinatul politic a ocupat un loc de prim ordin.

cărți sosite la redacție

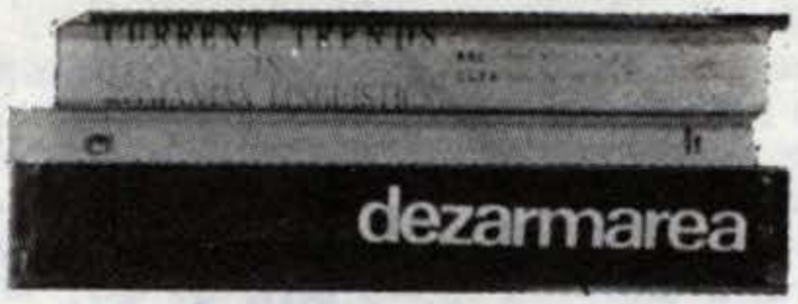

● **Gheorghe I. Bodea — FILIMON SÎRBU**
Editura Politică, București, 1978, 96 pp., 2,75 lei.

● **M.C. Stănescu, L. Gergely — ELEK KÖBLÖS**
Editura Politică, București, 1978, 96 pp., 2,50 lei: *cele două volume menționate au apărut în colecția „Evocări", publicată sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P. C.R. și sînt consacrate vieții și activității a doi militanți ai Partidului Comunist Român.*

● **Dan Gh. Teodor — TERITORIUL EST-CARPATIC ÎN VEACURILE V-XI e.n.**
Editura Junimea, Iași, 1978, 224 pp., 22,50 lei: *contribuții arheologice și istorice la studierea unor secole mai puțin cercetate din istoria poporului român.*

● **DEZARMAREA — DOCUMENTE** (sub egida Academiei „Ștefan Gheorghiu" — Institutul de științe politice și de studiere a problemei naționale; coordonator, dr. **Nicolae Ecobescu**; selecție și indice, dr. **Sergiu Verona**; verificarea textelor, **Ion Mircea Pașcu, Nicolae Ștefiea**)
Editura Politică, București, 1978, 532 pp., 28 lei: *primă și substanțială culegere de documente publicată în țara noastră privind istoricul negocierilor postbelice în problematica dezarmării.*

● **CURRENT TRENDS IN ROMANIAN LINGVISTICS** (numerele 1-4, tom XXIII din **Revue Roumaine de lingvistique** și numerele 1-2, tom XV din **Cahiers de lingvistique théorique et appliquée**, edited by **A. Rosetti** and **Sanda Golopența-Eretescu**)
Editura Academiei, București, 1978, 651 pp., 120 lei: *volum de masivă erudiție și modernă inițiere în dezvoltarea istorică și descriptivă a ramurilor lingvisticii românești în anii postbelici; lucrare destinată lumii științifice de peste hotare.*

● **Ștefan Lache, Gheorghe Țuțui — ROMÂNIA ȘI CONFERINȚA DE PACE DE LA PARIS DIN 1946**
Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978, 352 pp., 12 lei: *prima monografie analizînd activitatea politico-diplomatică desfășurată de România cu prilejul Conferinței de pace de după cel de-al doilea război mondial (29 iulie-15 octombrie 1946).*

● **Petre Alexandrescu — HISTRIA IV. LA CÉRAMIQUE D'ÉPOQUE ARCHAIQUE ET CLASSIQUE. VIIe-IVe** (în colaborare cu **Suzana Dimitriu** și **Maria Coja**)
Editura Academiei, București și Editura Diffusion de Boccard, Paris, 1978, 144 pp + 71 planșe, 34 lei: *studiul ceramicei din epoca arhaică și clasică a cetății grecești de pe malul dobrogean al Pontului Euxin.*

● **Nicolae Branga — ASPECTE ȘI PERMANENȚE TRACO-ROMANE**
Editura Facla, Timișoara, 1978, 160 pp., 6.75 lei: *incursiuni în cultura materială și spirituală a strămoșilor noștri.*

Prima conferință internațională de arhive în Africa

De curînd a avut loc în Kenya, la Nairobi, Conferința internațională a arhivelor, organizată de Consiliul internațional al arhivelor, la invitația instituției de profil din această țară.

La conferință au participat conducători ai instituțiilor de arhivă din 42 țări din Europa, Asia, America și Africa — evidențiindu-se participarea numeroasă a delegațiilor din țările africane — și reprezentanții unor organisme internaționale.

Lucrările au fost deschise de ministrul Problemelor Sociale al Kenyei care, subliniind ca foarte important faptul că pentru prima dată se organizează o astfel de manifestare științifică în Africa, a relevat sprijinul dat de U.N.E.S.C.O. și de Consiliul internațional al arhivelor țărilor în curs de dezvoltare.

S-a dezbătut raportul Standarde de organizare a instituțiilor de arhivă, întocmit de un grup de experți pe baza datelor de studiu puse la dispoziție de către arhivele naționale din 38 țări. S-a discutat despre condițiile de păstrare a documentelor de arhivă, depunerea de materiale de către instituții, măsuri de securitate și acces, valorificare, numărul de personal, raporturile dintre arhive și administrația de stat, precum și cu forurile științifice.

Discuțiile au relevat interesul crescînd pe care l-au manifestat guvernele din mai multe țări în sprijinirea arhivelor naționale, materializat în realizarea unor construcții noi și moderne. Viu dezbătută a fost și importanta problemă a necesității asigurării construcțiilor de arhivă cu mijloace de pază și securitate. Experiențele din cel de-al doilea război mondial, concluziile de pe urma unor mari inundații, cutremure, atacuri armate, — ravagii de pe urma cărora arhivele au suferit daune ireparabile — determină necesitatea ca în realizarea construcțiilor de arhivă să se țină seama de toți acești factori.

Conferința internațională ca și alte manifestări științifice anterioare a subliniat ca o problemă fundamentală în acest domeniu de activitate a selecționării materialelor de valoare spre a fi păstrate pentru posteritate: ce păstrăm pentru generațiile viitoare, care este tezaurul de informații documentare conservat pentru a reflecta stadiul și nivelul de progres și civilizație al fiecărui popor.

Invocînd tradițiile și experiența acumulată timp de aproape un secol și jumătate, reprezentanții arhivelor românești au susținut că viabilitatea oricărei instituții de arhivă poate fi asigurată numai prin organizarea ei pe baza unor legi naționale, care să asigure cadrul juridic și organizatoric necesar, să stabilească rolul și misiunea acestei instituții în cadrul societății respective, să-i determine profilul și competența în păstrarea și valorificarea arhivelor. Fără sprijinul statului și al conlucrării fructuoase cu instituțiile de știință și cultură, arhivele nu-și pot îndeplini misiunea lor de păstrători ai izvoarelor documentare și de valorificare a lor.

Conferința și-a încheiat lucrările prin adoptarea unor recomandări privind elaborarea unor norme tehnice profesionale, pe baza colaborării între organele U.N.E.S.C.O. și Consiliul internațional al arhivelor; definitivarea unui model statistic internațional și elaborarea unui dicționar de terminologie multilingvistic.

Apreciindu-se rolul, importanța și rezultatele conferințelor arhivelor ca o manifestare necesară schimbului de experiență pe plan internațional[1], s-a propus ca viitoarea întrunire din 1979 să se țină în Brazilia, iar în 1980 la Londra să aibă loc cel de-al IX-lea Congres al arhivelor.

Ionel GAL

---

[1] O consfătuire asemănătoare s-a ținut la București în 1969.

BERLIN— NOIEMBRIE 1918

„A CĂZUT CEA MAI ÎNALTĂ CORONĂ, S-A ZDROBIT CEL MAI PUTERNIC TRON"

GHEORGHE UNC

Pe arena internațională, perioada de la sfîrșitul primului război mondial s-a caracterizat prin ample mișcări sociale și naționale, în centrul cărora s-a situat proletariatul, clasa cea mai revoluționară a societății. Consemnînd marile bătălii desfășurate în acel timp de către masele populare, Programul Partidului Comunist Român **arată: „Alături de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, istoria a înscris în această perioadă într-o serie de țări — ca de exemplu China, Germania, Ungaria, Turcia și altele — puternice mișcări revoluționare, ce au cuprins largi mase muncitorești și forțe progresiste".**

Revoluția burghezo-democratică din noiembrie 1918 din Germania[1] și-a avut rădăcinile în contradicțiile dintre masele populare și cercurile reacționare, conservatoare, reprezentate de iuncherime și marea burghezie, contradicții amplificate și agravate în cele 50 luni de război, la declanșarea căruia imperialismul german a avut un rol hotărîtor. La începutul lunii noiembrie 1918, mișcările spontane ale muncitorilor, soldaților și țăranilor împotriva conflagrației cu tot cortegiul ei de victime, privațiuni și suferințe și pentru prefaceri democratice s-au transformat în revoluție.

[1] **Magazin istoric,** nr. 12/1968.

Manifestație pe o stradă din Leipzig

Kaiserul fuge în Olanda

Semnalul l-au dat marinarii din Kiel; în ziua de 3 noiembrie, ei au refuzat să mai lupte, au arborat steagul roşu pe vasele marinei imperiale, constituindu-se în consilii militare. În numai cîteva zile, întreaga Germanie a fost zguduită de greve şi demonstraţii, de revolte şi insurecţii. De la un capăt la celălalt al ţării, milioane de oameni ai muncii, organizaţi în consilii ale muncitorilor, soldaţilor şi ţăranilor — ca organe ale noii puteri populare — au cerut încetarea imediată a războiului, abolirea monarhiei, socotită vinovată de dezastrul în care fusese adusă ţara, reforme radicale în folosul celor mulţi.

În ziua de 9 noiembrie, muncitorii din Berlin au declarat greva generală, organizînd ample şi viguroase demonstraţii de stradă. Într-un entuziasm popular, mulţimea a impus abdicarea împăratului. Pentru a scăpa de mînia poporului, Kaiserul a fugit în Olanda. S-a format un nou guvern — „Consiliul împuterniciţilor poporului" — în care rolul conducător l-au avut social-democraţii de dreapta. În acele zile fierbinţi, guvernul a statuat cuceririle poporului: încetarea războiului, elibe-

rarea deţinuţilor politici, revenirea la libertăţile burghezo-democratice antebelice, proclamarea zilei de muncă de opt ore, instituirea republicii ş.a. Reformele n-au atins însă temeliile orînduirii burgheze. Aparatul de stat s-a menţinut nemodificat, conducerea armatei a rămas subordonată vechilor cadre de ofiţeri superiori, economia s-a aflat în continuare în mîinile bancherilor, industriaşilor şi iuncherilor. Cît priveşte reforma agrară — ea nici n-a fost amintită.

În aceste condiţii, Liga Spartakus, grupare muncitorească alcătuită din social-democraţi de stînga, a chemat masele la luptă pentru adîncirea revoluţiei burghezo-democratice, pentru transformarea ei în revoluţie socialistă. În cuvîntarea **Ce-i de făcut,** rostită la întrunirea publică din Sala „Sophie" din Berlin, la 28 noiembrie 1918, fruntaşul „spartakiştilor", Karl Liebknecht, arăta: „Se poate mulţumi proletariatul cu înlăturarea Hohenzollernilor? Niciodată! Ţelul său este lichidarea dominaţiei de clasă, a exploatării şi asupririi, realizarea socialismului".

Mişcarea muncitorească şi democratică din România a urmărit cu deosebit interes şi simpatie evenimentele revoluţionare din Rusia, Germania, Ungaria, ca şi din celelalte ţări. Gazeta **Socialismul,** organul central de presă al partidului socialist şi al sindicatelor din ţara noastră, apărut la 14 noiembrie 1918, a publicat numeroase articole menite să ţină „muncitorimea din România la curent cu mişcările socialiste din celelalte ţări şi cu acţiunea pe care proletariatul mondial o duce pentru dezrobirea sa de sub jugul exploatării capitaliste". Au apărut, de asemenea, articole care informau masele de oameni ai muncii din ţara noastră despre marile prefaceri sociale şi naţionale din Europa. Redînd, sintetic şi expresiv, tabloul mutaţiilor pe arena internaţională din acel timp, **Socialismul** din 17 noiembrie 1918 scria: „A fost odată o împărăţie rusă! A fost odată o împărăţie austro-ungară! A fost odată o împărăţie germană!... În mai puţin de un an s-a prăbuşit tot ce a fost mai reacţionar, mai oligarhic, mai hîd!... Popoare de sute de milioane, jumătate din Europa, au dat o nouă culoare edificiilor de stat, transformînd vechile forme de guvernămînt". La rîndul său, gazeta socialistă **Adevărul** (din 5/17 noiembrie 1918), în articolul **Zdrobirea tiraniei,** semnat de militantul Tiron Albani, arăta: „Trăim cele mai frumoase zile ce le-a trăit încercata omenire... Revoluţia se întinde peste toată Europa, zdrobind lanţurile ce încovoiau popoarele robite". După Rusia — sublinia fruntaşul socialist român — Austro-Ungaria şi Germania erau statele conduse de oligarhiile cele mai autocrate şi reacţionare, fapt ce a determinat ca revoluţia să cuprindă centrul Europei şi să deschidă „porţile de fier la cel mai puternic imperiu militarist: la hotarele Germaniei".

Salutînd revoluţia germană, publicistica muncitorească şi democratică din România a reliefat cauzele care au generat-o, a relatat pe larg despre desfăşurarea ei în Capitală şi în provincie, a publicat ample articole despre

cuceririle oamenilor muncii. Sub titlul **Revoluția în Germania, Adevărul** scria în numărul menționat mai sus: „Omenirea răsuflă ușurată că, în fine, a căzut cea mai înaltă coroană, s-a zdrobit cel mai puternic tron... Revoluția a început în porturile Kiel, Bremen, Hamburg, Lübeck, apoi s-a extins peste celelalte orașe ale Germaniei și la Berlin, a răsturnat tronul, guvernul și socialiștii au pus mîna pe conducerea țării..."

Gazeta **Socialismul** descria astfel momentul de maximă tensiune în care mulțimea Berlinului era pregătită să răspundă prin forță, în cazul cînd Kaiserul ar fi refuzat să abdice, în urma ultimatumului dat de socialiști: „Sîmbătă, 9 noiembrie. Berlinul își schimbase aspectul. În piața din fața gării principale, erau înșirate trupe, cu ofițeri călări, cu mitraliere. La prînz... în marile întreprinderi industriale din Nordul Berlinului, muncitorimea a proclamat grevă, formînd mari convoaie de demonstranți, care se îndreptau spre centru. Mulțimea de oameni creștea tot mai mult pe străzi... Renunță la tron sau nu? — Aceasta era întrebarea în jurul căreia se țeseau toate convorbirile... În partea de miazănoapte a Berlinului, s-au produs ciocniri serioase cu trupe în fața cazărmii gărzilor imperiale. La marile demonstrații populare din jurul Parlamentului și Primăriei s-au alăturat și mii de soldați, care au depărtat cocardele de pe șepcile lor, ca semn că au aderat la mișcarea revoluționară. Regimente întregi au trecut, apoi, rînd pe rînd, la revoluție". Cînd, „după orele 12, s-a răspîndit ca fulgerul în tot Berlinul știrea că împăratul Wilhelm a abdicat", entuziasmul maselor a fost de nedescris, conchidea gazeta.

Alături de Karl Liebknecht

Opinia publică din România a salutat revoluția germană, văzînd în aceasta calea care va duce spre democratizarea politicii interne și externe a Germaniei. În acest spirit, intelectualul socialist român Emil Isac scria în gazeta **Adevărul** (24 noiembrie 1918) că poporului român i-au fost dușmani nu oamenii muncii din Austro-Ungaria și Germania, ci stăpînii lor. „Nouă — arăta el — Habsburgii și Hohenzollernii ne-au fost dușmani și toate șleahtele de trîntori... ne-au fost dușmani căci ne-au sclăvit popoarele și ni le-au nimicit; noi nu mai vrem turme de oi și păstori, ci vrem: dreptate". Referindu-se la solidaritatea socialiștilor din Germania cu poporul român, în momentele grele prin care trecuse acesta, ca urmare a păcii imperialiste impuse României (Pacea de la București, din 24 aprilie/7 mai 1918[1]), ziarul **Socialismul,** sub titlul **Tovarășii noștri germani,** arăta: „Nici poporul german

[1] România a fost silită de către Puterile Centrale să cedeze Dobrogea, să accepte rectificări de frontieră în Carpați (pierzînd un teritoriu de 5 600 km²) și să încheie înrobitoare convenții economice.

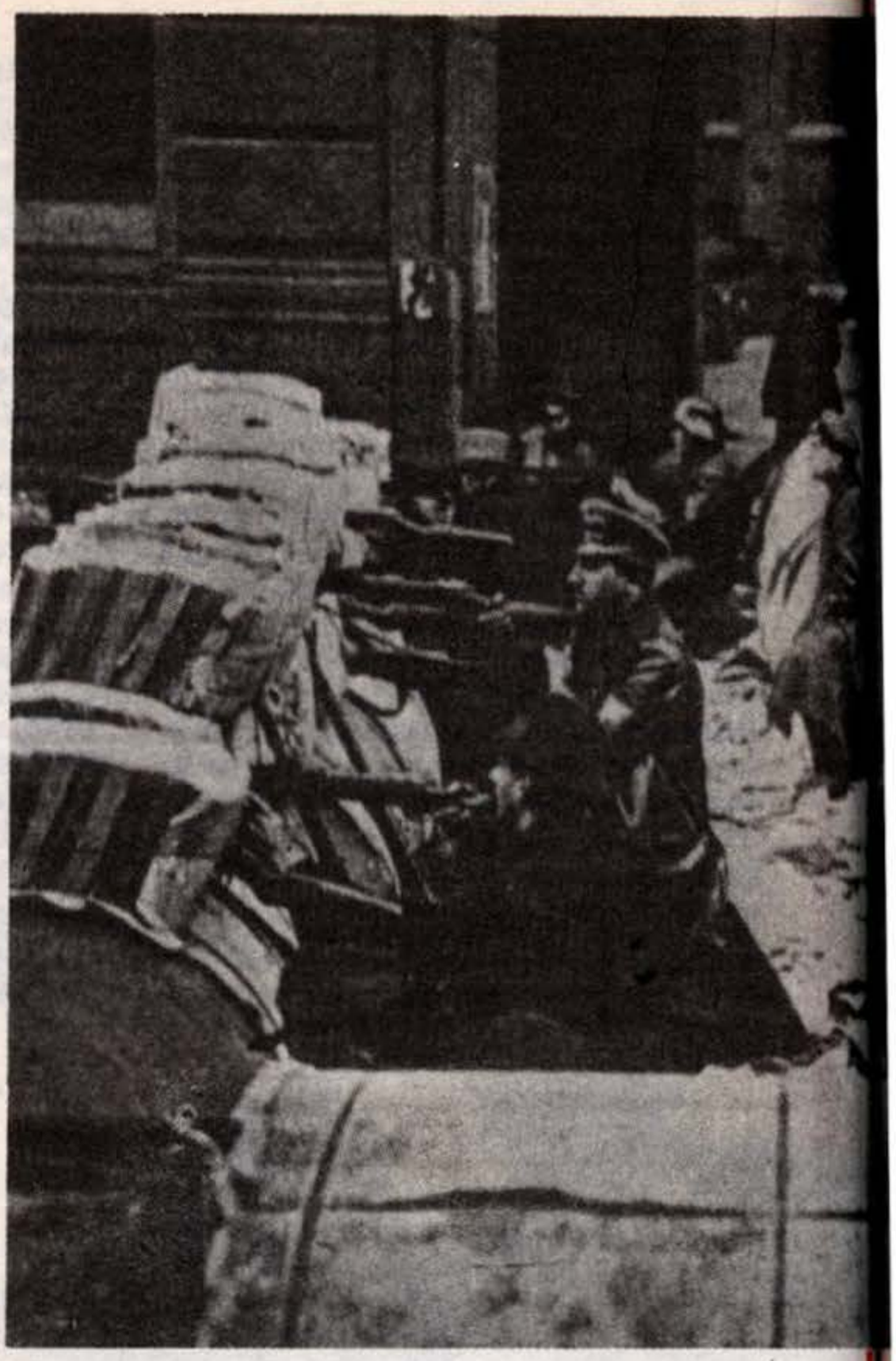

și nici socialiștii germani, acei care au rămas socialiști, nu au aprobat siluirea și jefuirea poporului român. Ei au condamnat politica cuceritoare a guvernului lor și au fost singurii care în Germania burgheză, beată de victorie, sub amenințarea închisorii, au luat apărarea poporului român, demascînd și țintuind intențiile anexioniste ale guvernului și burgheziei lor". Gazeta a reprodus cuvîntările a doi deputați socialiști germani — Cohn și Ledebour — rostite în Reichstag, cu prilejul discutării Tratatului de pace de la București. În ședința din ziua de 4 iulie 1918, Cohn declara: „Noi nu putem aproba o pace care, de fapt, prin condițiunile de ocupație, se preschimbă în contrariul unei păci... Tratatul de pace cu România este... jaful mascat sau deschis, care se săvîrșește asupra poporului român, prin acest tratat de pace. Noi condamnăm această politică de siluire și de forță, ce se săvîrșește față de România, cu toată starea de pace" **(Socialismul,** din 29 noiembrie 1918).

Pe baza experienței proprii, ca și a experienței oferite de revoluția rusă, cea germană și alte mișcări revoluționare, socialiștii români au reafirmat concluzia că, în mod inevitabil, deosebirile de condiții de la o țară la alta generează o mare diversitate a formelor de luptă revoluționară. În articolul de fond **Revo-**

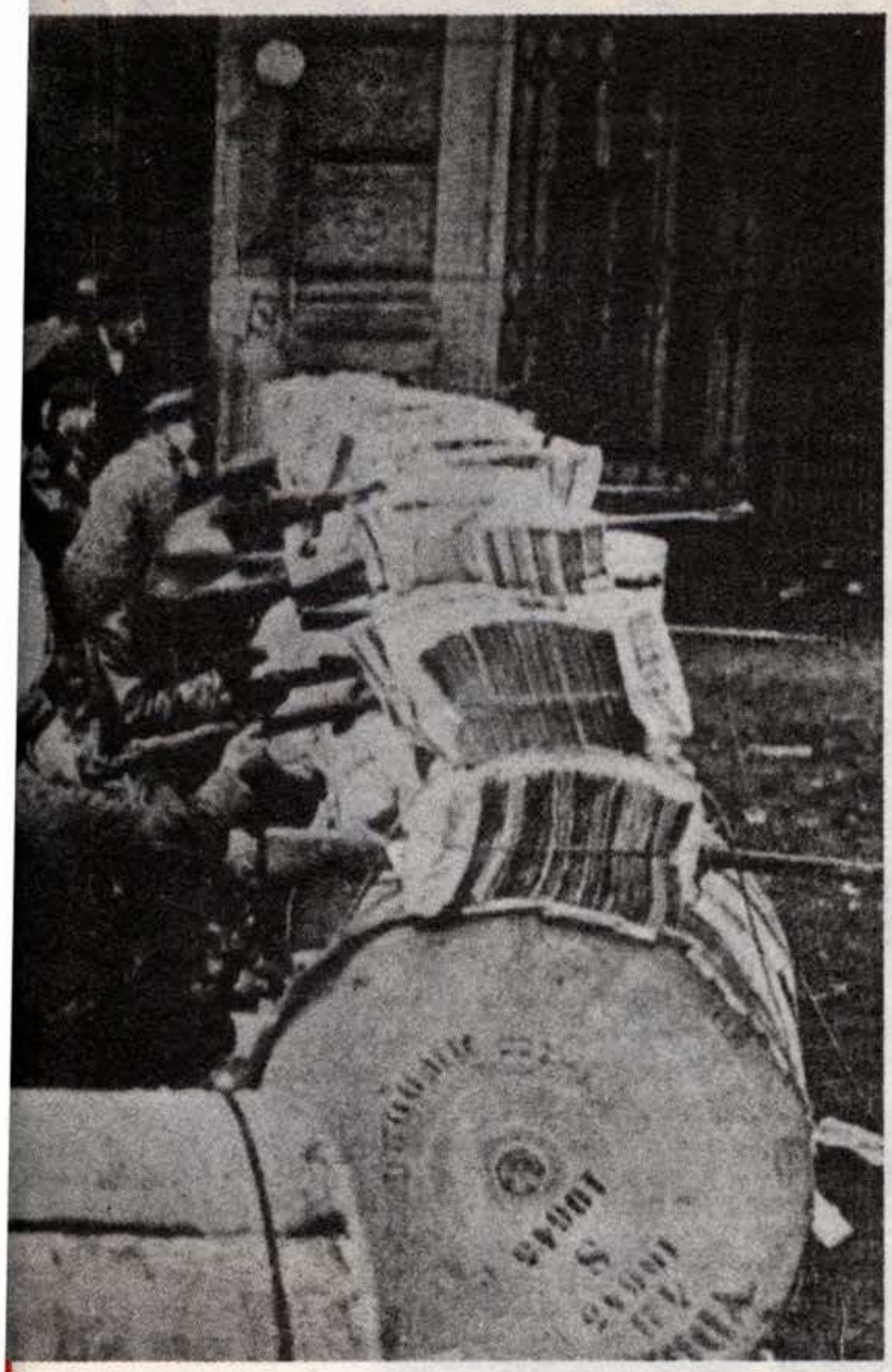

Baricade înălțate de muncitori și soldați

luția din Germania, apărut în **Socialismul,** din 1/14 decembrie 1918, se susținea, pe bună dreptate, specificitatea realităților concrete din Germania, care au dus la revoluție. „Împrejurările care determină înfățișarea unei revoluții — conchidea gazeta — sînt deosebite în diferite țări și între Rusia și Germania sînt deosebiri atît de mari, încît e lucru firesc ca deosebirile acestea să se oglindească și în desfășurarea revoluției". Printre condițiile obiective din Germania, propice unei revoluții socialiste victorioase, erau enumerate gradul de dezvoltare economică, pe care îl atinsese această țară, numărul mare de muncitori, estimați la peste jumătate din populație ș.a. Dar mișcarea muncitorească germană era divizată în trei fracțiuni: Partidul Social-Democrat, Partidul Socialist Independent și Liga Spartakus, ceea ce reprezenta o frînă în desfășurarea revoluției. Caracterizați constant prin poziții de stînga, socialiștii români s-au situat alături de „spartakiștii" germani, care constituiau forța cea mai înaintată și intransigentă în revoluția germană. Reținem atenția, prin căldura cu care sînt scrise, articolele din presa socialistă românească, consacrate fruntașilor Ligii Spartakus: Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg, Franz Mehring ș.a. Opinia publică din România a salutat cu satisfacție eliberarea din închisoare a lui Karl Liebknecht și a tovarășilor săi de idei[1]. Ea a luat cunoștință, prin presă, de activitatea desfășurată în Germania pe linia mobilizării clasei muncitoare la lupta pentru adîncirea revoluției burghezo-democratice, pentru transformarea ei în revoluție socialistă. Reproducînd celebra cuvîntare rostită de Liebknecht, la 9 noiembrie 1918, de la balconul palatului din Berlin și încheiată cu fraza „Trăiască republica socialistă liberă", gazeta **Adevărul** scria, la cîteva zile, că liderul socialist a spus, printre altele, că „epoca barbară a uciderii popoarelor a trecut", că omenirea păşeşte într-o nouă epocă, „a dezrobirii, în care proletariatul e conștient de puterea sa". Între 30 decembrie 1918 și 1 ianuarie 1919, s-au desfășurat, la Berlin, lucrările Congresului de constituire a Partidului Comunist German, care și-a fixat ca țel adoptarea unui program, ale cărui scopuri și mijloace să corespundă intereselor revoluției socialiste.

Momentul revoluționar era însă pierdut. Guvernarea social-democrată, în frunte cu Ebert și Scheidemann, a recurs la toate mijloacele pentru a tempera revoluția, susținînd că ea și-ar fi îndeplinit misiunea. De această stare de lucruri s-a folosit contrarevoluția, care a trecut la contraofensivă. Ascuțișul ei s-a îndreptat în primul rînd împotriva conducătorilor comuniști ai clasei muncitoare germane — Karl Liebknecht și Rosa Luxemburg. La 15 ianuarie 1919, ei au fost arestați de o bandă de ofițeri și, în aceeași zi, au fost asasinați. Această crimă a provocat un val de proteste în Germania și în opinia publică din alte țări. Socialiștii români au denunțat cu vehemență asasinatul, exprimînd solidaritatea lor de clasă cu proletariatul german. Gazeta **Socialismul,** din 10 februarie 1919, își manifesta încrederea că idealul pentru care s-au jertfit acești doi martiri va călăuzi cu și mai multă hotărîre lupta proletariatului german de eliberare a poporului de orice exploatare și asuprire. „Poporul german — scria în acele zile și gazeta **Sfatul muncii** din Brăila — a pierdut prin Liebknecht pe unul din cei mai buni prieteni, cel mai vajnic luptător al socialismului... Moartea nu ucide însă ideea".

---

[1] În timpul unei demonstrații muncitorești din Berlin, din mai 1916, Karl Liebknecht, care luase cuvîntul îndemnînd la răsturnarea guvernului, a fost arestat și condamnat de un tribunal militar la patru ani de ocnă. Sub presiunea maselor revoluționare, guvernul Kaiserului a fost silit să îl elibereze pe liderul socialist în octombrie 1918.

În noiembrie 1942, trupele anglo-americane au debarcat în Algeria și Maroc. La 11 noiembrie, diviziile Wehrmachtului au ocupat zona rămasă „liberă", în 1940, din teritoriul francez. Două săptămîni mai tîrziu, la 26 noiembrie, divizia de tancuri germană, staționată în zona Toulonului, a primit ordinul de a captura intactă întreaga flotă franceză. Pentru a nu cădea în mîinile hitleriștilor, aceasta s-a sabordat în cursul zilei următoare. În 12 ore, 4 cuirasate, 7 crucișătoare, 16 submarine, numeroase distrugătoare și torpiloare, în total 73 nave cu un deplasament de 220 000 tone, au fost înghițite de mare. Doar cinci submarine au reușit să iasă în larg. Unul dintre ele, submersibilul Casabianca — al cărui comandant, L'Herminier, avea să-și publice mai tîrziu, în 1949, la Paris, însemnările despre perioada de război aprilie 1942-septembrie 1943 — a participat apoi la eliberarea Corsicii, primul departament francez smuls din mîinile ocupanților, prin lupta îndîrjită a tuturor forțelor antifasciste.

Prezentăm cititorilor noștri, într-o formă condensată, spectaculoasa și dificila evadare din portul Toulon a acestui submarin în versiunea comandantului său.

F.D.

CASABIANCA — un submarin evadat de la Toulon

Noi, cei de la bord, știam foarte bine că puteam conta pe supunere pînă la sacrificiul total, dar trebuia să fim gata de luptă, căci aveam toate șansele de a ieși victorioși. De aceea, ne pregăteam de plecare în fiecare zi. Consemnul dat de nemți era mai restrictiv decît în luna septembrie [1942]. Submarinele nu mai aveau voie să iasă din zona de imersiune, foarte îngustă, situată la ieșirea din radă. Trebuiau să iasă în suprafață din oră în oră și să se prezinte semaforului de la Cépet (Crucea semnalelor).

La 19 noiembrie, pe cînd ne întorceam de la un exercițiu, am aflat despre ordinul german de dispersare a armatei armistițiului în diverse regiuni ale fostei zone „libere". Avioanele naziste ocupaseră toate aerodromurile. Nemții care își aveau baza la Palyvestre se aflau la cinci minute zbor de rada portului Toulon. Bombele și minele lor magnetice erau pregătite pentru a ne bara imediat calea, dacă am fi vrut să fugim.

Noi, cei de la bordul lui Casabianca am înțeles că se apropiau evenimente grave.

Cu orice preț în larg

Încă din 11 noiembrie primisem ordinul să pregătim sabordarea; pînă în 19 ale lunii, ordinele în acest sens fuseseră repetate. Pe unele nave, aceste dispoziții stîrniseră indignarea echipajelor; ofițerii se străduiau să le explice că această eventualitate nu excludea

ideea de a lupta, dar că ea trebuia luată cu multă seriozitate în seamă, pentru ca navele noastre să nu cadă în mîinile dușmanului, într-o stare în care ar mai fi putut fi folosite de el. Echipajul meu era și el neliniștit. Sergentul torpilor Henry, cel mai vechi dintre sergenții din echipaj, a venit să-mi ceară să luptăm. L-am liniștit spunîndu-i să transmită camarazilor săi că nimic nu este încă pierdut.

Și iată ideea care avea să ne salveze pe toți, cei 27 oameni. Trebuia să ieșim cu orice preț în larg. Cartul de noapte avea să stea pe comandă, urmînd să dea alarma la „claxon", la orice mișcare neobișnuită pe cheu. Potrivit consemnului, alarma la „claxon" însemna ordin de intrare în imersiune; de data aceasta însă avea altă semnificație: „la posturile de plecare și repede înainte".

Am analizat cu atenție obstacolele pe care le aveam de trecut pentru a ieși în larg. Primul era o obstrucțiune ușoară din plasa de sîrmă, care închidea micul port Mourillon; el avea menirea să împiedice vedetele rapide dușmane, care s-ar fi strecurat în rada mare, să lanseze torpile. Barajul nu, era însă prea solid. Comandanții au hotărît de comun acord că primul care va fi gata se va năpusti în el și-l va rupe, cu riscul de a-și încurca elicele. Al doilea obstacol era alcătuit dintr-o plasă antisubmarină, ancorată în fața primului sistem de diguri de la ieșirea din radă. Pe ăsta nici nu ne gîndeam să-l rupem. N-am fi izbutit nici cu o navă de 1 500 t, lansată cu toată viteza. Plasa avea însă o poartă, care se închidea în fiecare seară. Un remorcher de serviciu era în permanență gata să o deschidă, la ordinul Prefecturii maritime. Ne-am decis ca primul submarin care se va fi desprins de la Mourillon să-l determine, cu binele sau cu forța, pe comandantul remorcherului să deschidă. Al treilea obstacol se afla în exterior; o estacadă puternică, formată din plute și cadre cu o oarecare adîncime în apă, avînd menirea de a împiedica vedetele dușmane să pătrun-

MINIGLOSAR DE TERMENI MARINĂREŞTI

Asdic *Aparat de detecţie a submarinelor*
Asietă *Unghiul dintre poziţia normală a chilei şi poziţia actuală;* **Asieta zero** = *nava orizontală*
Babord *Bordul din stînga al navei, privind de la pupa spre prova;* **Babord prova** = *porţiunea din bordul babord aflată spre prova*
Cadru submarin *Antenă tip cadru pentru recepţia undelor foarte lungi care pătrund şi în apă*
Chilă *Piesă din osatura navei, mergînd pe fund de la pupa la prova*
Comandă *Locul de unde se comandă nava. Pe submarine se află la partea superioară a turelei*
Corvetă *Navă antisubmarină de circa 1 000 t*
Gabie telescopică *Mică platformă de observare, care se poate ridica şi coborî*
A guverna *A dirija nava cu ajutorul cîrmei*
Mola! *Comandă pentru a desprinde o parîmă de legare a navei şi a o trage la bord;* **Mola peste tot!** = *comandă pentru a arunca toate legăturile navei cu cheul*
Obstrucţiune *Obstacol plutitor sau constituit din lanţuri, plase etc., cu care se interzice intrarea sau ieşirea din port*
Purjă *Supapă pentru evacuarea aerului dintr-un balast al unui submarin*
Semafor *Staţiune de semnale optice la uscat*
Siaj *Dîră de apă agitată, lăsată de o navă care se deplasează*
Şenal *Porţiune navigabilă a unui fluviu, a unui canal etc.*
Tubulatură *Ansamblul ţevilor destinate unui anumit serviciu; de exemplu, tubulatură de combustibil, de apă, de aer etc.*
Turelă *Structură în formă de turn pe puntea unui submarin, pe care se află comanda şi periscoapele*

dă în rada mare. În zona acestei estacade, care putea fi deschisă la ordin de un remorcher de serviciu, apa nu era prea adîncă. Iar dacă nu s-ar fi deschis estacada, am fi trecut pe sub ea.

Începînd din 19 noiembrie, toată lumea a înnoptat pe Casabianca. Numai cîtorva gradaţi li s-a permis — avînd în vedere vîrsta lor şi lipsa confortului corespunzător la bord — să se culce în pavilionul maeştrilor de la bază, la 100 m de cheul unde era legat submarinul nostru. Ei trebuiau să alerge la navă imediat ce se dădea alarma.

Venus străpunge barajul

La 27 noiembrie, la ora cinci dimineaţa, mecanicul Heichete i-a spus sergentului torpilor Lionnais, cînd i-a predat cartul:

— Nu se va întîmpla nici în noaptea asta. Dar n-a coborît bine şi Lionnais a apăsat pe butonul claxonului: „Alarmă!" Mitralierele au început să răpăie în arsenalul din Mourillon, alături de Porte Bazeilles, la două blocuri de cheuri. Echipajul lui Casabianca a sărit imediat la posturile de plecare. Ofiţerii mei, pe punte, verificau ca totul să fie în ordine. Nemţii înaintau cu prudenţă, dar rapid, căci clădirea maeştrilor, aflată la 100 m de noi, şi cea a ofiţerilor de la 30 m distanţă, au şi fost împresurate. Marinarul pe care l-am trimis să-i caute pe maeştrii principali cărora li se dăduse voie să se culce la bază nu s-a mai întors; a fost luat prizonier odată cu ei. Comandantul grupului de submarine, aflat pe cheu, ne-a avertizat să fim gata. Apoi a adăugat:

— Mă duc după noutăţi.

Dar n-a mai revenit, fiind luat şi el prizonier. Totul era o chestiune de minute, ba chiar de secunde. Nu ştiam dacă ordinul de sabordare fusese dat şi, dealtfel, nu mai putea fi vorba de ordine. Luminile roşii instalate de Centrul de submarine, a căror stingere trebuia să declanşeze sabordarea, n-au mai fost aprinse, căci toţi de acolo căzuseră prizonieri.

Am comandat aşadar, fără a mai pierde timp:

— Mola peste tot!

După care am ordonat:

— Înainte! Luăm viteză, pentru a rupe barajul de la intrare, aflat la 100 m de etrava noastră. În aceeaşi clipă Venus, un submarin de 600 t, acostat de cealaltă parte a debarcaderului, a pus maşina înainte. Prindea mai repede viteză, fiind mai uşor. Comandantul lui mi-a strigat:

— Sînt înainte, lăsaţi-mă să trec.

Am stopat imediat, respectînd convenţia de a-l lăsa pe primul lansat să rupă barajul. L-am urmat la 50 cm distanţă. Eram convins că cele două diguri care închideau portul Mourillon fuseseră ocupate de germani şi

că aveam să fim împroşcaţi cu proiectile antitanc, care ar fi străpuns corpul rezistent făcînd imersiunea ulterioară imposibilă. Nu s-a întîmplat nimic însă deoarece germanii nu ocupaseră digurile. Aşa încît am trecut în urma lui Venus, care a reuşit să-şi rupă legăturile, manevrînd cu brutalitate înainte şi înapoi şi degajîndu-se foarte abil. Înainte, aşadar, spre marea obstrucţiune antisubmarină de la ieşirea din radă, pentru a ne deschide calea nouă înşine şi camarazilor care ne-ar fi putut urma.

Sub o ploaie de bombe

Am traversat rada cu o viteză de 12 noduri. Navele de suprafaţă păreau încremenite. Vreo 20 avioane, cu luminile aprinse, ca şi cînd ar fi fost vorba de un exerciţiu, supravegheau faţa apei. Un avion german a început să planeze deasupra noastră. Am ajuns în dreptul remorcherului de serviciu, la poarta plasei. Cînd i-am ordonat comandantului să deschidă barajul, acesta a răspuns că „n-are ordine superioare".

În momentul abordării remorcherului, căpitanul Bellet a sărit pe această navă să-l convingă pe căpitan. Discuţia dintre cei doi trena. Avionul inamic urmăritor a lansat o bombă, care a căzut între pupa submarinului nostru şi torpilorul Mars, legat la digul de lîngă spital. Bomba a explodat sub ochii îngroziţi ai comandantului de pe remorcher, care a înţeles, în sfîrşit, că nu ne jucăm încercînd să ieşim şi a manevrat pentru deschiderea plasei. În grabă, el şi-a prins elicea într-un capăt de parîmă şi poarta s-a întredeschis cu greu. Abia ne-am strecurat, atingînd geamandura.

Între timp, trei avioane au coborît spre noi şi trei paraşute albe s-au deschis în cădere. Erau mine magnetice aruncate deasupra noastră pentru a ne bara ieşirea. Jerbe de apă ţîşneau foarte aproape la babord, prova. Am comandat: Înainte şase (viteză maximă); semnal de claxon pentru imersiune. Purjele de aer au şuierat puternic şi Casabianca a coborît sub apă.

Am trecut spre extremitatea digului din dreapta pentru a ne îndepărta cît mai mult de axul ieşirii, unde minele cădeau în snopuri dese. Strecurîndu-mă în turelă, am observat capătul digului, drept în prova, şi am ordonat:

— Stînga cinci. 15 m, asietă zero.

Am luat viteză maximă, în speranţa de a scăpa de zona de cădere a minelor. N-am atins digul... Am readus cîrma la zero şi am guvernat paralel cu şenalul de ieşire pentru a avea mai multă apă sub chilă; apoi, am ocolit Capul Cépet cu sonda. Datorită acestei manevre, minele au explodat în siaj, în pupa, în loc să ne izbească în plin.

Casabianca a fost zdruncinată cu violenţă. Compasul giroscopic a înnebunit, şi soneria de alarmă a răsunat sinistru. Fişele de la staţia de radio au sărit de la locurile lor. Tubulaturile de combustibil aveau scurgeri şi lichidul negru s-a prelins în cală. „Numai să, nu scape tancurile exterioare! Siajul de motorină ne-ar trăda şi urmăritorii ne-ar scufunda sigur", îmi spuneam. Din fericire, sonda ultrason a rămas intactă. Acum puteam urmări fundul apei care, spre larg, se adîncea. Ploua cu bombe. În timp ce traversam rada, am văzut că ne urmau Venus şi Marsouin după care veneau alte două submarine, Iris şi Glorieux. Unul după altul, submarinele au fost atacate de aviaţie. Chiar în clipa cînd Marsouin a trecut de ultimele diguri, o bombă a căzut exact pe un far de pe dig, care a sărit în aer. Bucăţi de piatră au lovit submarinul.

Pe scurt, submarinele noastre au scăpat cu bine.

O imersiune perfectă

Registrul cronologic al ieşirii cuprinde datele următoare:

— ora 5.10: claxon de alarmă; duşmanul pe cheu; foc de mitralieră;
— ora 5.10: depăşit Venus, împotmolit într-un element al obstrucţiunii;
— ora 5.25: în faţa plasei antisubmarine; comandantul remorcherului refuză să deschidă; remorcherul începe să deschidă ieşirea;
— ora 5.30: obstrucţiunea incomplet deschisă; trecut de obstrucţiune; trei avioane aruncă mine paraşutate la 100 m babord prova; imersiune,
— ora 5.37: drum 100°; explozii de mine; diverse avarii interioare.

De unde se vede că timpul a fost bine folosit!... Nici un membru al echipajului n-a manifestat cea mai mică nervozitate în timpul operaţiunii.

În 16 ani de meserie, n-am văzut niciodată o intrare în imersiune mai reuşită. Asieta navei a rămas perfect orizontală, cum o cerea adîncimea mică a apei din radă. Cîteva grade asietă negativă ne-ar fi făcut să lovim puternic fundul apei.

Soarele a răsărit către ora 7; navigam la 40 m imersiune, drum Sud; ne verificam spatele periodic şi ascultam emisiunile pe unde foarte lungi, pe cadrele noastre submarine. Bucuria, ne-ar fi fost nealterată, dacă n-am fi auzit, sinistru repercutate şi transmise prin apă, cumplitele explozii ale flotei, care n-a avut timpul necesar să-şi aprindă căldările, pentru a pleca şi a trebuit să se sabordeze.

La ora 8, am revenit la drum, Nord. I-am explicat secundului meu Henri Bellet de ce am procedat aşa. Trebuia să rămînem 24 ore în faţa portului Toulon, ca să putem ataca duşmanul, dacă acesta s-ar fi ivit şi pentru a ajuta francezilor care s-ar fi salvat.

În timpul nopţii, am ieşit în suprafaţă, patrulînd în larg, între Capul Sicie şi Insula

Levant. La 28 noiembrie, ora 2, nu primisem încă nici un ordin. În sfîrșit, am luat drum Sud, pentru a relua lupta. Toți vroiam ca în lunile care urmau să dăm un sens real evadării noastre.

Spre Alger

La 29 noiembrie, ora 2.50, am observat farul Del Ayre, din Insulele Baleare. Am întrunit în careu un mic consiliu de război, pentru a hotărî în ce port să ne prezentăm la dispoziția Aliaților. Ziarele pe care le citisem la Toulon înainte de plecare erau pline de noutăți false. Inspirate de hitleriști; ele trîmbițau că porturile Alger și Oran, după ce fuseseră bombardate de aviația germană n-ar mai fi decît ruine fumegînde. Am hotărît, pentru început, să ne îndreptăm spre Mostaganem, de unde puteam cere ordine și unde ne puteam reechipa. În timpul nopții am încercat să transmitem prin radio știrea evadării și să indicăm ora și locul sosirii noastre în Africa de Nord. Dar postul emițător pe care-l luasem în grabă înainte de plecare era stricat, așa că nu mai puteam stabili legătura cu Aliații. Trebuia deci să ne prezentăm pe coasta Africii, fără a avea vreun mijloc de a ne face recunoscuți. Știam că submarinul este considerat dușmanul numărul unu al marilor convoaie aliate și, ca urmare, avioanele de vînătoare și escortoarele au consemnul de a scufunda orice submarin suspect depistat.

Scăpasem ca prin minune de dușman pentru a pieri sub lovitura grenadelor prietene? Noaptea am interceptat un mesaj al submarinului Marsouin, care se anunța la Alger pentru seara zilei de 30. Cum aveam lună plină și cer senin, ne era teamă să nu fim observați chiar în timpul nopții, dacă rămîneam la suprafață. La ora 2, în dimineața zilei de 30, am intrat deci în imersiune, așa încît, la ivirea zorilor, la ora 7 dimineața, să ne găsim la aproximativ 50 mile Nord de Capul Matifou, situat la Est de Golful Alger. Acolo urma să ieșim în suprafață și să încercăm să semnalizăm în clar, cu proiectoarele către navele care supravegheau la Nord de golf. Trebuia să le facem să înțeleagă, prin atitudinea noastră indiscretă, că avem gînduri curate. Am hotărît să ridicăm gabia telescopică de veghe la opt metri deasupra liniei de plutire și să arborăm cel mai mare pavilion național. Marinarii au vederea bună; speram că nu va surveni nici o confuzie și că o navă aliată ne va opri să ne cerceteze și să ne escorteze pînă în port.

Fără semnal de recunoaștere

Am reglat viteza pentru a ne realiza planul. La ora 2 noaptea era foarte clară. Am intrat în imersiune și am făcut un punct estimat cît am putut de exact. Apropiindu-ne, am pus în funcție detectorul de ultrasunete, pentru a supraveghea emisiunile „Asdic" ale vînătorilor de submarine. La ora 7, am renunțat la imersiunea de 40 m, pentru a explora orizontul. Atunci am observat însă că merseserăm mai repede decît credeam; farul din Matifou se ivise prea aproape. Receptorul nostru înregistra emisiunile „Asdic". Făcînd un tur de orizont, am văzut vreo șase nave de vînătoare britanice, care se întorceau încet spre Matifou și Caxine, limitele Est și Vest ale intrării în Golful Alger: era perdeaua de protecție submarină a „armadei" ancorate în rada exterioară.

Acum eram exact în mijlocul cercului. Dacă una dintre corvetele britanice ne-ar fi observat, am fi fost atacați și trimiși la fund. Și asta atît de aproape de țintă!

La ora 7.15, încă nu mă puteam hotărî să ies în suprafață. Postul central îmi anunța necruțător minutele.

— Sîntem gata de ridicare la suprafață, mi s-a repetat în portavoce.

I-am explicat lui Bellet situația și i-am cerut să fie gata a ridica gabia de veghe, iar în clipa cînd ajungeam la suprafață să trimită pe punte doi oameni, care să agite un pavilion francez sus, pe țeava tunului. Trebuia să acționăm repede. Am coborît la 40 m, atenți în toate direcțiile; am golit balasturile cu violență și ne-am ridicat la suprafață cu o puternică asietă pozitivă, pentru a degaja complet suprastructurile și a permite prietenilor noștri să recunoască imediat silueta caracteristică a unui submarin francez de 1 500 t.

La ora 7.18, am atins suprafața. Corveta engleză cea mai apropiată a reacționat prompt: a pus cu mare viteză capul în direcția noastră și ne-a adresat semnalul de recunoaștere al zilei. Nu cunoșteam însă răspunsul! Corveta a armat tunul prova, a încărcat și s-a pregătit să tragă. Proiectorul nostru cel mare a fost urcat, în cele din urmă în turelă și am reușit să semnalizăm cu înfrigurare: „Casabianca, Casabianca. Submarin francez". „Englezii sînt la 300 m, au observat cei doi oameni de la prova, care ridicau pavilionul. Se tem totuși de o capcană și se rotesc în jurul nostru, gata să tragă".

Am angajat apoi următoarea conversație prin semnale luminoase:

— De ce nu răspundeți la semnalul de recunoaștere?

— Nu-l cunoaștem.

— Ce face ofițerul vostru de legătură britanic?

— N-avem.

— De ce?

— Venim de la Toulon.

Abia atunci comandantul englez și-a aruncat șapca în sus în semn de bucurie.

În românește de Monica ANDONE

Glosarul

și revizia tehnică a termenilor marinărești

M. BUJENIȚĂ

Anglia 1940-1945: în laboratoarele M. D. 1

NAȘTEREA UNEI „LIPITORI"

STUART MACRAE

După izbucnirea celui de-al doilea război mondial, sub controlul direct al Cabinetului de Război britanic, a fost înființat departamentul secret M.D.1. (M.D. = Ministry of Defence, „Ministerul Apărării"), avînd misiunea de a inventa și experimenta arme destinate războiului dus în spatele frontului inamic.

Concepută de noul prim-ministru și ministru al Apărării, W. Churchill, în scopul de a compensa întîrzierile și lipsurile cauzate de formalitățile birocratice din serviciile oficiale asemănătoare, această originală secție, una dintre cele mai faimoase „camere negre" din culisele marii conflagrații, a fost poreclită „Prăvălia de jucării a lui Churchill". Într-o primă perioadă, „prăvălia", condusă de generalul-maior Millis Jefferis și de adjunctul său, colonelul Stuart Macrae, și-a desfășurat activitatea în pivnițele postului de radio „Normandie", din Londra, Portland Place nr. 35, mai tîrziu, laboratoarele găsindu-și locul într-un conac elegant din Buckinghamshire, comitat în vecinătatea Capitalei. Pînă la sfîrșitul războiului au fost concepute de M.D. 1. și apoi fabricate în mari cantități, 26 dispozitive, unele extrem de puternice, printre care declanșatoare de explozii reglabile în timp, diverse tipuri de grenade și bombe pentru distrugerea de piese ale artileriei grele etc.; au fost produse, de asemenea, mine navale.

Colonelul Stuart Macrae, care a avut un rol esențial în punerea în funcțiune a Departamentului, lucrînd apoi în cadrul lui pînă cînd acesta a fost desființat, și-a publicat amintirile într-un volum intitulat Winston Churchill's Toyshop; **tonul detașat și plin de umor al autorului subliniază, prin contrast, atît importanța misiunii cît și riscurile îndeplinirii ei. Primele ediții apărute în mai și august 1971, la Kineton, au fost urmate de numeroase altele, cartea devenind un adevărat best-seller.**

Din lucrarea menționată am ales pentru cititorii noștri capitolul intitulat Nașterea unei „lipitori"; **fragmentele traduse sînt redate într-o formă condensată; subtitlurile aparțin redacției** Magazin istoric.

A.M.Ș.

Problema era să găsesc un locşor unde să pot face cîteva experienţe. Deşi avea un banc de lucru şi o brumă de scule, garajul meu nu era potrivit. M-am gîndit ce m-am gîndit, şi pînă la urmă mi-a venit o idee — aşa cum, de altfel, mi s-a întîmplat destul de des în cursul acestei perioade. Cu vreo doi ani în urmă, pe cînd eram redactor şef al unei reviste de automobilism, dădusem peste un tip — căpitanul C.V. Clarke — care mă fascinase de la bun început. Era un bărbat voinic, cu o vorbă destul de şovăielnică; îmi făcuse mai întîi impresia unui om deosebit de amabil, dar nu strălucitor de inteligent. Această a doua impresie nu durase însă mult.

Clarke inventase o rulotă care, la o viteză de 64 km pe oră, graţie şasiului şi suspensiei sale, permitea ocupanţilor nu numai să toarne ceaiul în ceşti, ci să-l şi bea, fără a vărsa o picătură pe jos.

I-am dat un telefon, anunţîndu-l că vreau să-i fac o vizită şi prevenindu-l, pe ocolite, despre ce vroiam să-i vorbesc. M-a primit în salon, de unde a gonit cîţiva copii şi după ce m-a îndopat cu pîine, marmeladă şi nişte fursecuri îngrozitoare, ne-am aşezat la vorbă. Nobby, aşa am ajuns să-i spun în scurtă vreme, s-a arătat entuziasmat, precum bănuisem. „Grozav! Ce zici să începem mîine? Vino cît poţi de devreme. Stai aici cît vrei. Nu-i nici o problemă să-ţi găsim un pat".

Un laborator improvizat

A doua zi ne-am apucat să construim primul nostru dispozitiv pentru scufundarea navelor. Nobby a creat un „laborator experimental", golind un banc de o grămadă de vechituri şi dînd afară copiii care trebăluiau pe acolo. Am făcut diverse cumpărături în Bedford, achiziţionînd, printre altele, de la magazinul universal Woolworth's, nişte lighene de tablă. Apoi, am convins un fierar de prin partea locului să lase baltă ce avea de lucru şi să ne facă nouă nişte rame cu şanţuri circulare pe măsura lighenelor şi nişte capace care, înşurubîndu-se, acopereau totul. Am sudat un lighean în rame şi am umplut şanţurile circulare cu magneţi în formă de potcoavă, aşezaţi cu polii în sus, pe care i-am prins cu un cerc. Pentru a fixa magneţii, am pus iniţial în şanţ bitum, dar după aceea am descoperit că ipsosul e mai bun.

Ideea era să umplem ligheanul cu un exploziv puternic şi apoi să înşurubăm capacul pentru a închide toată combinaţia care trebuia dusă de un înotător. Pentru asta am născocit o centură prevăzută cu o placă de oţel lungă de patru ţoli[1], adică suficient de mare, pentru a prinde pe ea cercul de magneţi. Placa se prindea în talie cu nişte chingi. Pentru ca înotătorul să nu fie prea stînjenit în îndeplinirea misiunii lui, am căutat ca tot mecanismul să cîntărească, sub apă, cît mai puţin posibil. După ce am folosit tot grişul cu lapte din casă pentru a afla greutatea optimă a cantităţii de explozibil, jonglînd cu greutăţile şi dimensiunile şi inundînd baia lui Nobby de mai multe ori, în cele din urmă am reuşit.

Următoarea etapă au constituit-o testele pe care le-am făcut la Baia publică din Bedford, închisă pentru marele public în acest scop. De latura adîncă a bazinului am sprijinit o placă mare de oţel, care reprezenta latura unei nave, iar Nobby, care era un înotător excelent, şi-a început exerciţiile. Era de-a dreptul extraordinar. Arăta — cu placa şi ligheanul prinse sub piept — de parcă ar fi fost însărcinat în şapte luni, dar făcea totul cu mare uşurinţă: înota încolo şi încoace, desprindea dispozitivul de pe centură, îl întorcea şi îl lipea de placa metalică. Aici ne-am dat seama de o mulţime de lucruri pe care nu le sesizasem în baie. Magneţii noştri erau atît de puternici încît, cînd am făcut pentru prima oară experienţa sub apă, nu mai vroiau să se desprindă de placa de oţel fixată pe centură şi erau cît pe-aci s-o rupă. Aşa că a trebuit să încercăm cu plăci de diverse dimensiuni pînă am găsit-o pe cea mai potrivită; şi flotabilitatea, adică posibilitatea obiectului de a pluti la o anumită adîncime, a trebuit reglată.

[1] Unitate de măsură pentru lungime, egală cu 25,4 mm.

Un declanşator inedit

Ca să ajungem în acest stadiu, ne-au trebuit doar cîteva zile. Beneficiam şi de experienţa minei magnetice a lui Jefferis, care putea fi agăţată, de către un băiat isteţ, fără multă dificultate de peretele unui vapor, rămînînd lipită de el, cu condiţia ca acesta să nu fie de lemn, sau prea plin de scoici. Trăgeam nădejde că inamicul îşi întreţine flota în limitele decenţei. În cadrul unei ceremonii solemne am botezat obiectul „Lipitoarea", ceea ce a cam nedumerit. Dar a fost o idee bună pentru că, mai tîrziu, nemţii au realizat un

Inventatorii „lipitoarei": colonelul Stuart Macrae...

dispozitiv complet diferit pe care l-au numit mină magnetică, ceea ce ar fi dat naştere la multe confuzii.

Pînă aici totul era în regulă. Următoarea problemă a fost să născocim un declanşator cu acţiune întîrziată, care să asigure explozia la minimum jumătate de oră după instalare. Pe piaţă nu exista nimic care să ne poată folosi, dar n-a fost prea greu să inventăm noi ceva. Ne trebuia doar un percutor cu arc menţinut în poziţie verticală de o pastilă

solubilă în apă. Cînd pastila se dizolva, percutorul lovea pistonul unui detonator cu o capsă, care declanșa explozia încărcăturii principale.

Dificultatea consta însă în găsirea pastilei. Trebuia să îndeplinească mai multe condiții. Compoziția, în sine, era prima, gradul de comprimare — a doua; apoi totul depindea de temperatura apei, de felul ei, adică dacă era apă dulce sau apă de mare. Am apelat la experți în chimie ca să găsească soluția, dar nu au izbutit. Într-o zi, pastila se dizolva într-un ritm alarmant și care ar fi alarmat, fără îndoială, și pe purtătorul „lipitoarei". În ziua următoare, unei pastile similare îi trebuiau cîteva ore, ceea ce iar nu era de dorit. Existau unele speranțe ca „lipitoarea" să se fixeze dacă ținta era staționară, dar dacă aceasta se mișca cu 20 noduri pe oră nu mai avea nici o șansă.

Unul dintre copiii lui Nobby ne-a rezolvat problema. Era

...și Nobby (C. V. Clarke)

un copil mic care prefera masa noastră de lucru, țarcului lui de joacă. Cînd l-am expediat pentru a nu știu cîta oară de acolo, l-am necăjit peste măsură, deoarece i-am dat pe jos punga cu bomboane de anason. În timp ce Nobby se trudea să-l consoleze, eu am încercat o bomboană și mi s-a părut că se topește încet, devenind, treptat, tot mai mică și mai mică, într-un ritm foarte regulat. După ce a încercat și el vreo cîteva, Nobby a fost de părere că s-ar putea să fi găsit soluția, drept care am confiscat restul proviziilor și am început experiențele. Cred că pot pretinde, fără să greșesc, că sînt primul om care a dat găuri în bomboane de anason, și care a născocit sistemul pentru a le face bine și eficient. Am pus la cîteva aprinzătoare asemenea bomboane, în locul pastilelor solubile, și le-am încercat în diferite condiții. S-au comportat excelent; a doua zi, copiii din Bedford au trebuit să renunțe la bomboanele lor de anason. Ca să nu rămînem în pană, am dat o raită prin oraș și am cumpărat tot.

În cele din urmă, ne-am procurat cantitățile necesare direct de la producători, firma fraților Barratt, care s-au arătat foarte dispuși să ne ajute, explicîndu-ne cum se făcea că produsele lor aveau asemenea calități deosebite: „Este o muncă de precizie care constă în a muia sîmburele în sirop de un anumit număr de ori și în anumite durate de timp. Rezultatul: nu există pe lume două lucruri mai asemănătoare decît două bomboane cu anason. Puneți două asemenea bomboane într-un pahar cu apă și veți vedea că ambele se dizolvă în același interval de timp". Asta ne și trebuia! M-a mîhnit oarecum faptul că frații Barratt nu intenționau să producă și bomboane de anason cu o gaură în mijloc, dar nu avea prea mare importanță. Instalația mea de perforat funcționa destul de bine.

Din motive de siguranță, am prevăzut fiecare „lipitoare" cu două declanșatoare de acțiune întîrziată. Dar, bineînțeles că partea cu bomboana trebuia protejată de umezeală atîta timp cît dispozitivul se afla în stoc, sau mai bine zis pînă cînd „lipitoarea" era fixată pe obiectiv. Ne trebuia, deci, un manșon de cauciuc, care să îmbrace etanș tubul și care să se poată scoate cu ușurință, la momentul potrivit, de către purtătorul „lipitoarei". Și de data aceasta am apelat la magazinele din localitate. Am luat la rînd toate farmaciile și am cumpărat toată rezerva lor de articole pentru anumite nevoi, cîștigîndu-ne o reputație nemeritată de seducători irezistibili.

M.K. II și M.K. III

Așa se termină povestea „nașterii unei lipitori". Primele cîteva sute le-am făcut la Bedford, apoi, după ce am obținut laboratorul din Portland Place, ca să facem față cererii, a trebuit să ne asigurăm colaboratori externi. Pînă la urmă, s-au produs și folosit peste jumătate de milion de „lipitori". Se spune că ele au făcut de petrecanie multor nave inamice, însumînd sute de mii de tone și, s-ar putea să fie adevărat, dacă ținem seama de mesajele încurajatoare pe care le-am primit din partea cavalerilor noștri de capă și spadă, prin stațiile lor secrete de radio. De mai multe ori ni s-a transmis că o serie de nave inamice au fost scufundate chiar în porturile lor de purtătorii de „lipitori" și ne-am scos pălăria în fața acestor băieți atît de curajoși. A existat însă și un mesaj nu prea îmbucurător: acela că niște fasciști italieni au pus mîna pe un stoc, scufundîndu-ne cu ele trei vapoare.

În primii trei ani de război, „lipitoarea" M.K. I a făcut o treabă excelentă pînă cînd am reușit să perfecționez proiectul și să fac M.K. II și M.K. III. Conteinerul nu a mai supraviețuit în forma lighenelor de la Woolworth's, el devenind un adevărat mecanism de precizie metalic. S-au menținut, în principiu, magneții în formă de potcoavă; i-am înlocuit doar cu patru magneți puternici Alcomax, desenați special pentru mine de Neill's din Shefield, care aveau o montură flexibilă, permițînd aderarea la orice suprafață. Dar cea mai melancolică îmbunătățire a fost înlocuirea declanșatoarelor cu bomboane de anason, cu amorse. Sincer vorbind, acest model perfecționat nu era mai bun decît predecesorul lui primitiv și, lucru ciudat, se pare că nu a fost primit la fel de bine de către mînuitorii lui. Poate pentru că era prea rafinat.

IN MEMORIAM

MIHAI BERZA (1907-1978)

A fost dat revistei noastre să marcheze ultima activitate a istoricului Mihai Berza — participarea sa la lucrările Biroului Comitetului internațional de științe istorice. Cînd numărul din octombrie al revistei ieșea de sub tipar, eruditul și distinsul profesor — care de-a lungul celor 12 ani de apariție ne-a fost un fidel colaborator încă de la primul număr — se stingea din viață.

Cercetarea istorică românească datorează profesorului Mihai Berza însemnate contribuții privind studierea epocii medievale din trecutul poporului român. Printre temele de cercetare predilecte ale istoricului s-au aflat cele privind organizarea statelor feudale românești, instituții și personalități marcante din secolele XIV-XVIII, precum și importante momente din hronicul cultural al acelor veacuri, marcate de remarcabile realizări în domeniul literaturii, artei, arhitecturii. În contextul general al studierii luptei necurmate a românilor pentru libertatea și neatîrnarea pămîntului strămoșesc, M. Berza a reliefat semnificația deosebită, atît pentru țările române, cît și pentru celelalte state europene, a rezistenței antiotomane desfășurate de poporul român de-a lungul secolelor sub conducerea unor voievozi viteji și luminați.

Reprezentant de seamă al școlii istorice românești contemporane, Mihai Berza a fost, în egală măsură, și un strălucit cunoscător și cercetător al istoriei universale. A fost, totodată, unul din continuatorii lui Nicolae Iorga în școala românească de studii sud-est europene, fiind, din 1963, directorul Institutului de studii sud-est europene din București, președintele Comitetului național român de studii sud-est europene și reprezentant al României în Asociația internațională de studii sud-est europene.

Autor a numeroase cărți, studii, articole, Mihai Berza și-a legat numele și de importante realizări ale istoriografiei românești din anii socialismului, făcînd parte din colectivul de coordonare al tratatului de Istoria României (vol. I-IV, 1960-1964), al Istoriei poporului român (două ediții în limba română, publicată și în traducere în Italia, S.U.A. și Japonia), al Colecției de documente „Eudoxiu Hurmuzachi" (serie nouă) ș.a. A fost membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, membru al Academiei de științe sociale și politice, membru în Comitetul internațional de științe istorice.

La capătul a cinci decenii de prodigioasă activitate științifică, Mihai Berza lasă științei și culturii românești o operă istorică de seamă, în multe domenii deschizătoare de perspective pentru noi cercetări.

clio anunță

Amfore „titirez" pe fundul mării

Recent, în canalul Siciliei, la 530 m adîncime, un submarin a descoperit cîteva amfore din secolul V î.e.n., în stare perfectă. Probabil că au ajuns pe fundul mării, în urma naufragiului unei ambarcațiuni de comerț, ce transporta ulei și vin din Sicilia spre Africa sau dinspre Grecia spre Occident. Nu există însă nici o urmă a navei. Toate amforele aparțin aceluiași tip, așa-numit „titirez", cu gîtul alungit și torțile lungi, cu secțiune ovală, răsucite către gîtul vasului, marginea fiind rotunjită. Unele din ele prezintă caracteristici deosebite, la picior fiind decorate „cu butoni". Toate sînt, cu siguranță, de tip grecesc, fără a se putea preciza însă dacă ele au fost fabricate în Grecia sau în Sicilia, unde existau ateliere ce confecționau amfore de același tip.

Nicolae N. RĂDULESCU

În numerele viitoare ale revistei:
TREPTELE UNIRII
Un nou concurs
MAGAZIN ISTORIC.
În numerele 11, 12/1978 și 1/1979, veți găsi răspunsurile la întrebările formulate în cadrul concursului

poșta mi

În pragul noului an 1979, redacția revistei Magazin istoric *adresează tuturor cititorilor și colaboratorilor săi un călduros* La mulți ani! *și urarea de noi și însemnate succese în activitatea ce-o desfășoară.*

Adresăm, de asemenea. urările noastre de sănătate, fericire și succese în activitate colectivului de oameni ai muncii din cadrul Combinatului Poligrafic „Casa Scînteii", prin a cărui străduință revista noastră vede, lună de lună, lumina tiparului.

DIN ACELAȘI IZVOR

VIOREL FAUR, *din* Oradea, *ne trimite un articol consacrat activității lui Iosif Vulcan, directorul revistei* Familia, *pusă în slujba unității culturale a românilor, din care reținem această declarație din 1867:* Ca două rîurele pornite din același izvor, ca două raze ale unui soare, ca fiii aceleiași mame ne interesăm și noi de toate păsurile fraților noștri de peste Carpați, cu ei ne bucurăm cînd soarele libertății începe a le surîde... cînd dînșii fac un pas pe spinoasa cale a înaintării și a dezvoltării naționale... Deci o înaintare făcută sau măcar orice idee bună ce se naște între noi *aici sau acolo,* trebuie... adusă la cunoștința tuturor fraților noștri, astfel toți să ne bucurăm și să ne veselim într-însa.

Iosif Vulcan a contribuit efectiv la consolidarea unității, mai întîi prin modul cum a alcătuit sumarul revistei sale, în care, alături de colaboratori din Oradea și alte centre transilvănene, articolele aparțineau și unor autori din România, apoi prin modul în care populariza faptele de arme ale soldaților și ofițerilor români în timpul războiului pentru cucerirea independenței de stat (1877-1878), publicînd peste 1500 articole, note și comentarii și sprijinind campania de strîngere a unor ofrande pentru soldații români răniți.

TEZAURUL DACIC DE LA COADA MALULUI

NICOLAE TOMA, *din* Ploiești, *solicită unele informații în legătură cu tezaurul dacic descoperit în localitatea Coada Malului, jud. Prahova.*

În anul 1936, în această localitate situată pe malul stîng al rîului Drajna, a fost descoperit un tezaur dacic cu obiecte din argint. În 1954, tezaurul a intrat în posesia Institutului de arheologie din București, iar în prezent se află în colecțiile Muzeului de Istorie al Republicii Socialiste România.

Tezaurul este format din următoarele piese: un colier de 76 cm, o brățară de 30 cm, două fibule de 14,4 cm și, respectiv, 12,2 cm, o altă brățară plurispiralică de 226 cm și un tub de 3,2 cm.

În imaginea de mai jos, una din fibulele acestui tezaur (cf. Liviu Marghitan, Tezaure de argint dacice, *București, 1976).*

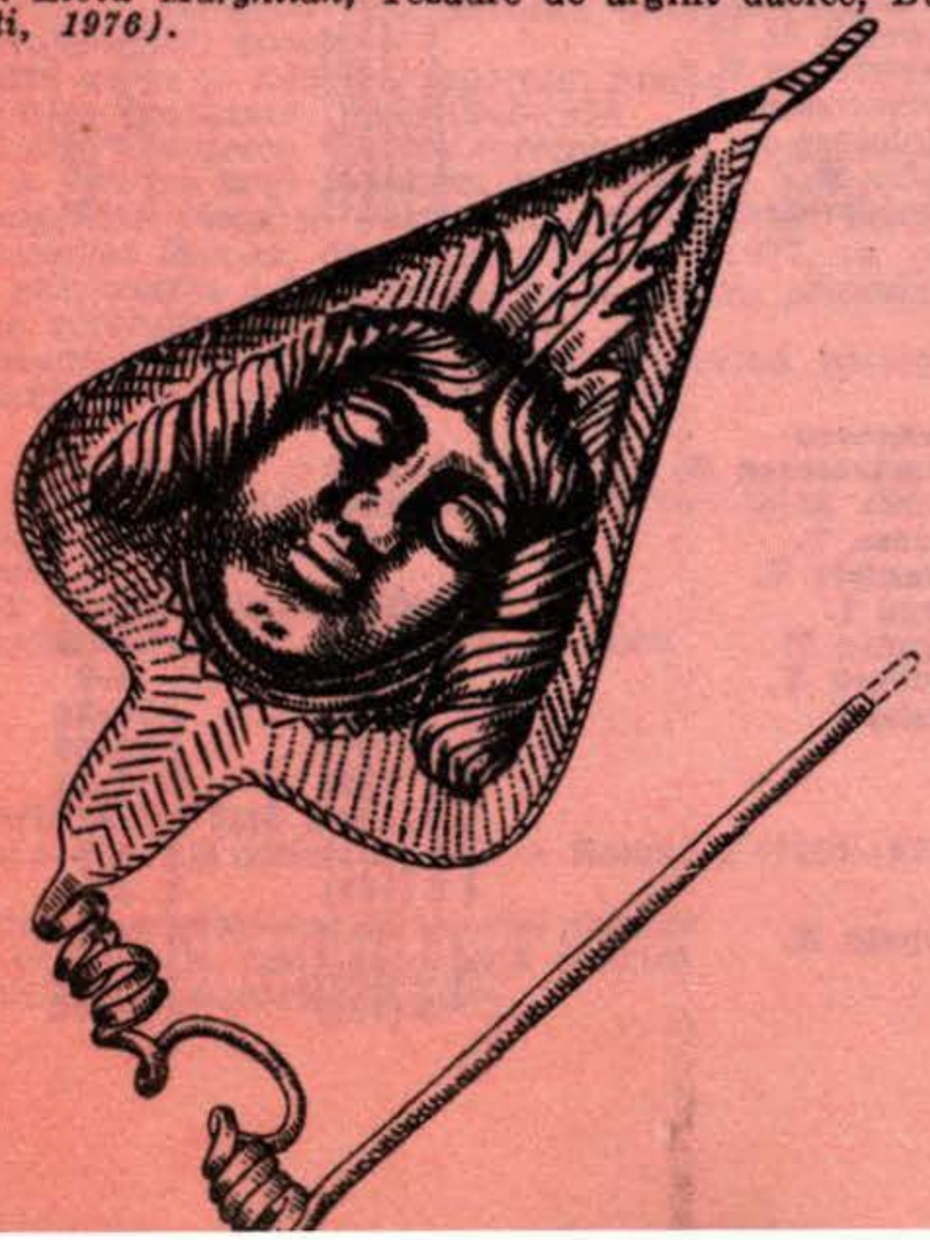

„NECLINTITA NOASTRĂ DORINȚĂ"

Participarea delegaților bănățeni la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918 este consemnată de dr. IOAN MUNTEANU, *din* Timișoara, *într-o scrisoare trimisă redacției noastre; din textul primit reținem aceste două credenționale (mandate) prin care locuitorii satelor își exprimau dorința înfăptuirii unirii.*

Mandat: Subsemnații locuitori români ai comunei Seceani — cercul Făgetului, din comitatul Caraș-Severin — au ales ca delegat al său pe dl. învățător Trifon Lugojeanu, însărcinîndu-l a lua parte în mod oficios și a reprezenta interesele noastre la adunarea convocată de marele Sfat al națiunei române, pe ziua de 18 noiembrie/1 decembrie, în Alba Iulia.

Cu unanimitate plenipotențiem pe învățătorul nostru Trifon Lugojeanu de a ne reprezenta la măreața adunare și prin votul său a da expresie neclintitei noastre dorințe, de a ne alătura și contopi în hotarele României.

Mandat: Subsemnații locuitori ai comunei Botinești, comi[tatul] Caraș-Severin, am ales astăzi ca delegat al nostru pe Petrică Crișeiu, însărcinîndu-l a lua parte în mod oficios la Marea Adunare Națională ordinată și convocată de Marele Sfat Național român pe ziua de 18 noiembrie [1 decembrie] în Alba Iulia. Cu unanimitate, prin votul delegatului nostru, ne exprimăm dorința de a ne alătura și contopi în hotarele României.

ALEGEREA PRINȚULUI ROMÂN

Despre ecoul pe care l-a avut în rîndurile sătenilor alegerea lui Al. Ioan Cuza ca domn al Principatelor Unite ne scrie TEODOR IONAȘCU, *din* Rîmnicu Vîlcea, *trimițîndu-ne o copie după scrisoarea adresată domnitorului de țăranii din Ciomăgești-Olt:* Dreptatea ridicînd umbrele ei, fericirea adevăratului român și sărmanului sătean începu a zîmbi încrezîndu-se fericit. Alegerea prințului român, reunirea miniștrilor și modul d-a se bucura tot românul de fericirea lui împărți nădejdea, astfel încît năpăstuitorul pierdu corajul iar năpăstuitul se bucură, lăudînd dreptatea... Trăiască unirea! Trăiască prințul nostru!

O SCRIERE PREȚIOASĂ

În iunie 1853 — *ne scrie* D.C. MARINESCU, *din* Vaslui — se termina tipărirea la Iași a primelor 2 volume din *Cronica* lui Gh. Șincai. Citățm din raportul comisiei însărcinată cu publicarea scrierii învățatului transilvănean, care era formată din N. Șutu, Al. Donici, M. Kogălniceanu, A. Panu: *Meritul cel mare al* Cronicii *lui Șincai este că e întregu scoasă din nenumărate izvoare originale. De aceea, cu drept cuvînt s-au zis că încît timpu această prețioasă scriere nu va fi publicată, românii nu vor avea istorie.*

În adevăr, literatura noastră nu are altă carte, care să cuprindă atîtea mii de documente necunoscute, atîtea facturi [fapte] interesante pentru întîiași dată scoase la lumină și care să ne deschidă un orizont așa de larg în cîmpul istoriei naționale ca colecția lui Șincai... Această ediție dar este reproducția credincioasă a scrierii lui Șincai. Formatul ce s-au socotit de cuviință a i se da este acel [de] 4, întocmai ca ediția Litopiseților Moldavii, *publicată de unul din membrii Comisiei [M. Kogălniceanu].*

Cristian POPIȘTEANU

SUMARUL SUMARELOR

ISTORIA ROMÂNIEI

Veche

		Nr.	Pag.
Călătoria lui Herodot la Marea Neagră	— Alexandrescu P.	1 (130)	6-10
Stindardul dacilor pe Arcul de triumf al lui Galerius?	— Barnea I.	1 (130)	11-15
Vișeu, Iza, Vaser — rîuri ce-au „izvorît" de la traco-daci	— Bologa V.	1 (130)	16,37
Utopia getică	— Busuioceanu A.	12 (141)	33-39
Împrumuturi nemărturisite din istoria daco-geților	— Crișan I. H.	8 (137)	12-20,32
Confluențe daco-britanice	— David I. P.	3 (132)	33-35
Dacia în conștiința lumii	— Deac A.	5 (134) / 6 (135)	30-32 / 53-55
Cum am reconstituit dacii de pe Arcul lui Galerius	— Iordache C.	1 (130)	1-5
Vechimea poporului român	— Mehedinți S.	10 (139)	3-6
Cea mai veche țesătură din Europa	— Nica M.	6 (135)	56-57
Cartea vie a culturii orale	— Pop M.	9 (138)	17-20

Medie

Brukenthal și Transilvania	— Armbruster A.	4 (133)	34-37
Teatrul unor lupte înverșunate	— Beauplan R.	10 (138)	5
Împăratul Iosif II și românii transilvăneni	— Buduru V.	5 (134)	2-5
Ienăchiță Văcărescu — diplomat	— Busoioceanu A.	9 (138)	24-27
Relațiile româno-cipriote de-a lungul secolelor	— Camariano-Cioran A.	3 (132)	59-62
Negustători din Englitera în Moldova veacului XVI	— Cernovodeanu P.	5 (134)	23-25
Curtea de Argeș — străveche vatră voievodală după 1150	— Constantinescu N.	1 (130)	27-32
Castelul Bran	— David Gh.	8 (137)	50-52
Vestitul iobag cu numele Horea	— Edroiu N.	10 (138)	37-42
Descălecarea de la 1211-1215	— Forțe A. / — Bogdan I. / — Predan Fl. / — Borzea St. / — Stratulat V. / — Hossu-Longin V. / — Constantin St. / — Chindea N.	5 (134)	57-61
Curți și reședințe domnești	— Gorovei Șt. S.	1 (130)	25-26
„Am pus pecetea orașului"	— Gorovei Șt. S.	2 (131)	35-38,55
Țara Românească a Moldovei	— Grigoraș N.	3 (132)	25-31
Iancu de Hunedoara în cronici otomane	— Hațegan I.	3 (132)	22-24
Casa „Ioan zidarul" din Bistrița	— Ilovan V.	9 (128)	33
Ghiculeștii	— Iosipescu S.	7 (136)	7-13
	— Ionescu V.	8 (137)	39-46
Microcronologie a Țării Românești a Moldovei	— Lăcustă I.	3 (132)	26-31
Tezaurul de la Văcăreni	— Mitrea B.	4 (133)	59
Vechi biblioteci sibiene	— Nägler D.	4 (133)	36-37
Branul în stăpînirea Țării Românești	— Nussbächer G.	8 (137)	51
Cetăți medievale de pămînt pe teritoriul României	— Petrescu-Dîmbovița M.	9 (138)	28-32
Unitatea românilor în mileniul I e.n.	— Petrescu-Dîmbovița M.	10 (139)	7- 8,52
Craioveștii	— Popescu M. M.	4 (133)	38-42
Imagini din cronica româno-portugheză	— Popișteanu C.	4 (133)	33
Tratatul de la Bran (12 octombrie 1659)	— Prahoveanu I.	8 (137)	53
O singură patrie — aceiași dregători	— Stoicescu N.	9 (138)	21-23
1491; virtuți dacice pe o scenă din Florența	— Șaim M.	4 (133)	48-49
Anglo-saxoni la Marea Neagră	— Theodorescu R.	2 (131)	33-34

Modernă

Încrederea nu ne-a părăsit niciodată	— Bengescu-Cămărășescu Z.	8 (137)	33-36
„Cel mai important moment al vieții mele"	— Borza Al.	9 (138)	2-6
Nicolae Bălcescu și făurirea României moderne	— Bodea C.	3 (132)	17-21
La Alba Iulia în zilele Unirii din 1918	— Braniște V. / — Ursu I.	9 (138)	9-11
Dicianu — un nume milenar în străvechea Dobroge	— Brudiu M.	10 (139)	28-29
1848. Album românesc în revista pariziană *L'Illustration*	— Buduru V.	6 (135)	5-9
Actele programatice ale revoluției românilor din 1848	— Bulei I.	1 (130)	33-36
		2 (131)	30-32
		3 (132)	12-16
		4 (133)	13-17
		5 (134)	6-9
		6 (135)	2-4
Rosturile unui prinț străin	— Copoiu N.	4 (133) / 5 (134) / 6 (135)	25-28 / 33-36 / 48-52

		Nr.	Pag.
C. Dobrogeanu-Gherea și Titu Maiorescu	— Copoiu N.	5 (134)	16-17
D. Bolintineanu	— Cornea P.	4 (133)	20-24
Drumul lung al eliberării revoluționarilor pașoptiști	— Cornea P.	6 (135)	14-20
Mișcarea memorandistă	— Deac A.	7 (136); 8 (137)	14-17,57; 20-26
Două sigilii și semnificațiile lor	— Dogaru M.	6 (135)	31-32
1917-1918: itinerare europene	— Drăghicescu D.	7 (136)	25-26
Ion Ghica și generația de aur de la 1848	— Dumitrescu-Bușulenga Z.	8 (137)	42-43
Tovarăș — un cuvînt cu tradiție	— Felea I.	3 (132)	32
Generalul Ion Emanuel Florescu	— Florescu R.	8 (137)	52-53,63
Viața cotidiană a bucureștenilor în anul 1848	— Hîncu D.	5 (134); 6 (135); 7 (136)	10-14; 10-13; 36-38,45
D. Brătianu alias Mr. Brown	— Hope Trevor	4 (133)	18-19
Unirea și independența românilor în conștiința lumii	— Johnstone K.; — Cernovodeanu P.; — Gladstone W.; — Vinogradov V. N.; — Saint-Aulaire Ch.	10 (139)	14-27
1 Mai 1895 la Galați	— Lăcustă I.	5 (134)	15
Scrisori ale exilaților pașoptiști	— Lăcustă I.	6 (135)	20-21
1858: Moțiunea lui Gladstone în Camera Comunelor	— Malița M.	1 (130)	17-24
Socialiștii și „revoluția unității naționale"	— Mamina I.	10 (139)	9-11
Unirea — permanență a istoriei românilor	— Moisuc V.	2 (131)	25-29
Socialiștii români și lupta pentru independență	— Mușat M.	3 (132)	6-11
1848 în Transilvania (documente)	— Neamțu G.	6 (135)	22-23,47
Bălcescu și socialiștii români	— Niculae V.	8 (137)	4-6
D. Drăghicescu — o pledoarie pentru Unire	— Pantazi R.	7 (136)	23-25
De la *Supplex* la *Pronunciament*	— Pascu Șt.	1 (130)	38-42
Traian Vuia — documente inedite	— Pintean T.	7 (136)	27
Neuitatul an 1918 în amintiri	— Pop E.; — Roșca D. D.; — Birtolon A.	7 (136); 8 (137)	18-22; 27-31
De la *Pronunciament* la Partidul Național Român	— Porțeanu Al.	6 (135)	42-47
Noiembrie 1918: patru zile la Iași	— Pușcariu S.	4 (133)	6-9
Cauza cea dreaptă a românilor transilvăneni	— Rațiu A.	8 (137)	24-25
Un bucovinean printre frați	— Scurtu I.	9 (138)	12-13,63
Dobrogeanu-Gherea în Norvegia	— Seim J.	4 (133)	10-12
Împăratul Franz Iosif în luptă cu regele Franz Iosif	— Ștefan M.	6 (135)	40-42
Pasiunea lui Ion Bulacu, un țăran ca toți țăranii (1916-1918)	— Tamaș C.; — Lăcustă I.	9 (138); 10 (139)	14-16; 12-13
Străbătînd jumătate din Europa (1916-1918)	— Todor A. P.	10 (139)	53-56,63
[D. Brătianu] „România își aparține de drept și de fapt"	— Ursu I.	1 (130)	18-24
Făurirea statului național unitar — idealul multisecular al poporului român	— Zaharia Gh.	4 (133); 5 (134); 6 (135)	2- 5,19; 18-22; 33-37
Georges Clemenceau despre Transilvania (1894)	—	6 (135)	38-39
Protocolul agendelor Consiliului Național din Blaj	—	9 (138)	7-8
Cronica Marii Uniri: 60 de ani de la formarea statului național unitar român, de la unirea Transilvaniei cu România (retrospectivă a luptei de veacuri dusă de poporul român pentru unitatea statală)	—	11 (140); 12 (141)	1-63; 5-32

Contemporană

Nicolae Ceaușescu — Conștiința istoriei noastre, conștiința epocii noastre	—	2 (131)	2-24
Întru slava și măreția poporului român	—	3 (132)	2-4
Nicolae Ceaușescu: 1848-1948-1978	—	8 (137)	2-3
Nicolae Ceaușescu: Unirea — rezultat al luptei necurmate a maselor largi populare, a întregului nostru popor	—	12 (141)	2-4
Hotărîrea Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, din 26-27 octombrie 1977, cu privire la aniversarea a 2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent	—	1 (130)	4-5
Documente americane și germane privind participarea României la războiul antihitlerist	— Columbeanu S.; — Bantea E.; — Ionescu M. E.	8 (137)	7-12
O sală românească de cursuri la Universitatea din Pittsburgh	— Drăgușanu I. B.	8 (137)	46
Jurnal	— Galaction G.	3 (132)	36-38
Din istoria Miliției populare	— Grozavu M.	7 (136)	56-57
„Jurnalul politic" al Marthei Bibescu	— Minei N.; — Popișteanu C.	1 (130); 2 (131); 3 (132); 4 (133); 5 (134)	46-51; 39-45; 48-52; 50-54; 46-49
Barbaria cu față nazistă	— Minei N.	7 (136)	39-45
Fii ai uneia și aceleiași patrii — România (1918-1978)	— Mușat M.; — Tănăsescu Fl.	8 (137)	13-17
Timpul revoluționar al istoriei noastre	— Popișteanu C.	1 (130)	2-3
O politică de vastă rezonanță istorică	— Popișteanu C.	7 (136)	2-6
Politica asasinatelor politice	— Potra G. G.	12 (141)	41-44

		Nr.	Pag.
Nicolae Iorga și așezămintele culturale de la Văleni	— Ungureanu C. — Costăchel V.	7 (136)	33-35
In memoriam C. C. Giurescu	—	1 (130)	36
In memoriam M. Berza	—	12 (141)	58

ISTORIA UNIVERSALĂ

Veche

Londra, septembrie 1978: al XI-lea Congres internațional de arheologie clasică	— Alexandrescu P.	12 (141)	40
Odinioară Sahara a fost înverzită	— Brion M.	8 (137)	47-49
4 200 ani de istorie a Chinei	— Budura A.	10 (139)	33-36
Danemarca între preistorie și istorie	— Krabbe L.	1 (130)	52-54
Mawangtue — R.P. Chineză: o mare descoperire arheologică	— Petrescu-Dîmbovița M.	8 (137)	37-38
Sumer — spirit practic și ingeniozitate	— Weigl E.	7 (136)	46-47,62

Medie

Dincolo de calele vaselor de sclavi	— Curtin Ph. D.	8 (137) 9 (138)	59-61 59-61
O regină africană împotriva colonialismului	— Dolghin Fl.	6 (135)	58-61
Țările de Jos împotriva lui Filip II	— Dumont G. H.	4 (133)	43-47
Sfîrșitul împăratului aztec Montezuma	— Guleaev V.	4 (133)	29-31
Un simbol al independenței și neatîrnării Poloniei	— Lileyko J.	10 (139)	43-45
Copilăria și adolescența navigației	— Maine R.	5 (134)	50-52
Monaco, file de istorie	— Robert J. B.	7 (136)	58-62
Mileniile Răsăritului de Soare	— Sakamoto T.	3 (132)	43-47
Olandezii pe pămîntul Africii de Sud	— Troup F.	2 (131) 3 (132)	51-54 39-42
Țăranii cantoanelor înfruntă casa de Habsburg	— Witzig H.	8 (137)	56-58,61

Modernă

Théophraste Renaudot, părintele gazetăriei franceze	— Antip C.	5 (134)	37-39
Ilustrul captiv de la Wilhelmshöhe	— Castelot A.	1 (130) 2 (131) 3 (132)	55-61 56-61 53-58
Înfruntări în lumea germană (sec. XVIII)	— Erdmann K. D.	5 (134)	40-44
Germania în timpul războaielor napoleoneene	— Gaxotte P.	9 (138) 10 (139)	54-58 57-61
Alexandre Dumas (Tatăl): „În inima munților Carpați"	— Rădulescu M.	5 (134)	45
Doctorul José Rizal „cel dintîi dintre filipinezi"	— Ursu I.	7 (136)	53-55
Microistorie a procedeului „decimării"	—	4 (133)	60-61

Contemporană

Anglia: șase ani de război	— Borer M. C. — Medlicott W. N. — Chastenet J.	4 (133) 5 (134) 6 (135)	55-58 26-29 24-27
Pentru președinte: personal și confidențial	— Bullitt W. C.	9 (138)	37-42
Mussolini ocupă Albania	— Frashëri K.	5 (134)	53-56
Prima conferință internațională de arhive în Africa	— Gal I.	12 (141)	45
Casabianca — un submarin evadat de la Toulon	— L'Herminier J.	12 (141)	50-54
Anglia 1940-1945. Nașterea unei „lipitori"	— Macrae Stuart	12 (141)	55-57
Mussolini invadează Grecia	— Marcantonatos L. G.	7 (136)	48-52
Un comandant de armată își amintește	— Moskalenko K. S.	9 (138) 10 (139)	43-47 46-49
Mărturisesc că am trăit	— Neruda P.	9 (138) 10 (139)	48-53 30-32
Operația „Jubileu", o contribuție canadiană la lupta împotriva hitlerismului	— Stacey C. P.	2 (131)	46-50
Socialiștii români și revoluția burghezo-democratică din noiembrie 1918 din Germania	— Une Gh.	12 (141)	46-49
Palatul Buckingham	—	6 (135)	28-30

Interviurile noastre

Nicola Tetti: Omagiu personalității și operei președintelui Nicolae Ceaușescu	—	3 (132)	5
Lelio Basso, senator italian: Valorile trecutului — o permanență a istoriei	— Popișteanu C.	1 (130)	44-45
Prof. univ. dr. doc. Solomon Marcus: Clio și matematica	— Șerbănescu A. M.	9 (138)	34-36
Universul spiritual al lumii trace. Masă rotundă la care au participat: R. A. Crossland (Anglia), J. Hubschmidt (Elveția), Liuba Ognenova-Marinova (Bulgaria), I. H. Crișan, C. Poghirc, I. Banu, M. Pop, I. I. Russu, I. Rămureanu (România)	— Ștefan M.	7 (136)	28-32
Henri Michel (Franța), P. Jilin (U.R.S.S.), Arthur Funk (S.U.A.): La izvorul unei epoci, războiul din 1939-1945	— Ursu I. — Popovici V.	10 (139)	50-52

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul XII - Nr. 12 (141)

decembrie 1978

Redactor şef

CRISTIAN POPIŞTEANU

Redactor şef adjunct

NICOLAE MINEI

Colegiul redacţiei

DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CĂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

COPERTELE NOASTRE

① ② ③ ④

① Cronica Marii Uniri

② Ziare din România în vremea Unirii

③ Din tezaurul de comori artistice româneşti: fragment dintr-o miniatură medievală moldovenească, reprezentînd scene de muncă

④ Stema lui Mihai Viteazul, cu însemnele celor trei Ţări române unite sub sceptrul marelui domnitor

sumar

NICOLAE CEAUŞESCU: UNIREA — REZULTAT AL LUPTEI NECURMATE A MASELOR LARGI POPULARE, A ÎNTREGULUI NOSTRU POPOR **1**

Cronica Marii Uniri **5**

Utopia getică: ALEXANDRU BUSUIOCEANU **33**

Londra, septembrie 1978 — al XI-lea Congres internaţional de arheologie clasică: PETRE ALEXANDRESCU **40**

Politica asasinatelor politice: GEORGE G. POTRA **41**

Prima conferinţă internaţională de arhive în Africa: IONEL GAL **45**

Berlin, noiembrie 1918 — „A căzut cea mai înaltă coroană, s-a zdrobit cel mai puternic tron" : GHEORGHE UNC **46**

Casabianca — un submarin evadat de la Toulon: J. L'HERMINIER **50**

Anglia 1940-1945. În laboratoarele M.D. 1 — naşterea unei „lipitori": STUART MACRAE **55**

In memoriam Mihai Berza **58**

● **Cărţi sosite la redacţie...** **45** ● **Poşta** Magazin istoric... **59** ● **Sumarul sumarelor...** **60**

CONTENTS (Romanian History) **NICOLAE CEAUȘESCU** Union—The Result of the Constant Struggle of the Masses, of Our Whole People • The Chronicle of the Great Union: 60 Years since the Formation of the Unitary Romanian National State. A Review of the Historical Motives and Centuries-Old Struggle of the Romanians for State Unity • **A. BUSUIOCEANU** From the Mythology of the Geto-Dacians • **G. G. POTRA** 1934-1936: The Policy of Political Assassination • **GH. UNC** November 1918: The Bourgeois-Democratic Revolution of Germany and Its Echo in Romania

SOMMAIRE (Histoire roumaine) **NICOLAE CEAUȘESCU** L'Union — résultat de la lutte incessante des masses populaires, de notre peuple tout entier • La Chronique de la Grande Union: 60 années depuis la formation de l'État national unitaire roumain. Une rétrospective des raisons historiques et de la lutte multiséculaire des Roumains pour l'unité d'État • **A. BUSUIOCEANU** Récits de la mythologie des Géto-Daces • **G. G. POTRA** 1934-1936: La politique des assassinats politiques • **GH. UNC** Novembre 1918: La révolution bourgeoise-démocratique d'Allemagne et son écho en Roumanie

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ** Воссоединение — результат беспрерывной борьбы широких масс, всего нашего народа • Летопись Великого Воссоединения: 60 лет от формирования румынского единого национального государства—взгляд на исторические основания и многовековую борьбу румынов за государственное единство • **А. БУСУЁЧАНУ** Из гето-дакийской мифологии • **Г. Г. ПОТРА** 1934-1936-ые гг.: Политика политических убийств • **Г. УНК** Ноябрь 1918-ого г.: Буржуазно-демократическая революция в Германии и ее отзвук в Румынии

INHALT (Rumänische Geschichte) **NICOLAE CEAUȘESCU** Die Vereinigung — das Ergebnis eines ununterbrochenen Kampfes weiter Bürgermassen, unseres gesamten Volkes • Die Chronik der grossen Vereinigung: 60 Jahre seit der Gestaltung des national-einheitlichen rumänischen Staates, Rückblick historischer Bedenken und des Jahrhunderte anhaltenden Kampfes der Rumänen um Staatseinheit • **A. BUSUIOCEANU** Splitter aus der Geto-Dazier-Mythologie • **G. G. POTRA** 1934-1936: das Wesen politischer Morde • **GH. UNC** November 1918: der bürgerlich-demokratische Aufstand Deutschlands und dessen Widerhall in Rumänien

SUMARIO (Historia rumana) **NICOLAE CEAUȘESCU** La Unión — resultado de la lucha ininterrumpida de las amplias masas populares, de todo nuestro pueblo • La crónica de la Gran Unión: el 60 aniversario de la formación del Estado nacional unitario rumano — una retrospectiva sobre las razones históricas y la lucha multisecular librada por los rumanos en aras de la unidad estatal • **A. BUSUIOCEANU** De la mitología de los godosdacios • **G. G. POTRA** 1934-1936: La política de los asesinados políticos • **GH. UNC** Noviembre de 1918: La revolución burguesa democrática de Alemania y sus ecos en Rumania

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, strada 13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136-137, telex : 11226

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 70 100, telefon 16 68 72.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu-Năstășel, Ana-Maria Șerbănescu, Vasile Șimandan, Marian Ștefan
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACȚIE : Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Georgeta Apreotesei, Constanța Avram

Apare lunar, se găsește de vînzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr — 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — București

42 427